

ORIZONT

Revistă finanțată cu sprijinul Ministerului Culturii

REVISTĂ A UNIUNII
SCRIITORILOR DIN
ROMÂNIA

SERIE NOUĂ, 32 PAGINI

MARTIE 2023

NR. 3 (1691)

ANUL XXXV

1 LEU

www.revistaorizont.ro

3

ALEXANDRU STERMIN

**Păianjeni ambițioși,
cimpanzei nostalgici**

**LA UVT,
CULTURA
E CAPITALĂ**

Gheorghe Glodeanu. Incursiuni în imaginarul ezoteric

Cornel UNGUREANU

Incursiuni în imaginarul ezoteric – enciclopedia lui Gheorghe Glodeanu – se deschide cu un capitol despre Marcel Tolcea: „În 2004, la editura Universității de Vest din Timișoara a apărut lucrarea lui Marcel Tolcea *Ezoterism și comunicare simbolică*. În fruntea cărții se găsește un «Avertisment» în care ni se arată că este vorba de o carte de sine stătătoare, dar care facilita recepția corectă a studiului *Eliade, ezoteri-*

ade. Tradiția enciclopedică începea cu Dimitrie Cantemir – el ar fi deschizător de drum.

Și continuă „Prefața” la volumul din 1937: „Aceleași preocupări variate și contradictorii; aceeași sete de a străbate cât mai multe din geografiile spirituale ale lumii: aceeași activitate multilaterală, uneori grăbită, alteori improvizată, izvorâtă întotdeauna din dorința de a sili cultura românească să sară cât mai multe etape, înălțând-o pe „plan mondial, dovedind puterea de creație a geniului românesc”. „Enciclopedismul a fost, poate, un destin al în-

scriitorului în „Mircea Eliade și ocultismul”. Între paginile despre Mircea Eliade se intercalează „Observații privind vrăjitoria în Europa” și „Tainele lui Dante”. „Mircea Eliade și piatra filozofală” deschide calea către înțelegerea relațiilor lui Mircea Eliade cu alți scriitori români: „Atitudinea lui Eliade în fața misterului”, scrie Gheorghe Glodeanu, „e asemănătoare cu a lui Lucian Blaga”. „Eu nu strivesc corola de minuni a lumii” ar spune destul. „Semnificațiile ezoterice ale onomasticii și ale toponimiei în proza lui Mircea Eliade”, „Enigma celor nouăsprezece trandafiri”, „Codul secret al Noptii de sânziene” oferă o înțelegere „nouă” asupra unor pagini mult discutate.

Un capitol amplu e consacrat lui Radu Cernătescu, scriitor afirmat prin eseurile sale imprevizibile, dar și prin a sa *Literatura luciferică. O istorie ocultă a literaturii române*. „Istoria...” lui Radu Cernătescu „e o altă istorie”, cu totul diferită de *Istoriile* lui Lovinescu, Călinescu, Manolescu. Deschisă... împotriva celorlalte istorii: „Dincolo de numeroasele exagerări și de stilul bombastic utilizat, cartea reprezintă o interesantă provocare, ce nu are cum să nu te lase indiferent și care propune o nouă abordare a literaturii române. Surprinde, totuși, absența unor autori preocupați de tradițiile ezoterice și de ocultism...” scrie Gheorghe Glodeanu. *Literatura luciferică. O tradiție ocultă a literaturii române* reprezintă o istorie a Masoneriei pe pământ românesc. Să-l credem pe cuvânt pe Glodeanu? Sau pe Cernătescu? E sau nu e o istorie a masoneriei?

Capitole de o remarcabilă erudiție – și de înțelegere a literaturii române scrie Gheorghe Glodeanu despre „Emanuel Swedenborg și cartea de vise”, despre „Exorcismul lui Dante în viziunea lui René Guénon”, despre Huysmans, Jorge Luis Borges („în

cinci conferințe”), Balzac și ezoterismul, Yeats (și rosa alchemică), Vasile Lovinescu, Adrian Maniu, Gabriela Melinescu.

Mă bucur că Gheorghe Glodeanu îmi rezervă un capitol, consacrat, o parte, *Istoriei secrete a literaturii române* și alta, volumului *Șantier 2. Un itinerar în căutarea lui Mircea Eliade*. Analize admirabile prin competență, devotament, vecinătate. Ar mai fi trebuit să spun că *Istoria secretă...* a fost doar o parte, urma volumul al doilea. Al doilea volum ar fi trebuit să se ocupe de „dosarele secrete” din perioada 1945-1989. Am stat între dosarele „mai vechi și mai noi” ca să constat că... multe sunt falsificate de incompetență, graba, setea de grade a ofițerilor. Nu era cazul să adaug volumul al doilea, al *Istoriei...* Și mai nesigure sunt paginile despre Marc-Mihail Avramescu, cele dintre 1948-1958. Nu numai ale mele. Așa că aștept volumul lui Marcel Tolcea, care i-a fost în preajmă. Cât despre *Șantier 2...*, el e versiunea prescurtată a întâlnirilor mele cu opera și martorii lui Mircea Eliade. Îi mulțumesc lui Gheorghe Glodeanu pentru paginile despre... Cornel Ungureanu.

Karaoke Adrian BODNARU

*

**Noaptea, diseară,-și
va face iarăși
griji că am ori
n-am loc de zori.**

*

**Cum într-un bar
să intru mai bine
decât de parcă scriu
despre mine?**

cul, apărut în 2002”. Capitolul despre Marcel Tolcea - cel care inaugurează incursiunile, ample, erudite, se numește „Introducere în ezoterism”. E momentul să scriem că educația intelectuală a lui Marcel Tolcea s-a împlinit lângă Marc-Mihail Avramescu, că decenii de-a rândul tânărul poet a aprovizionat Timișoara culturală cu nume și xeroxuri pe care doar preotul Mihail Avramescu le înțelegea cum se cuvine.

„Marc Mihail Avramescu între avangardă și ezoterism”, capitolul din *Incursiuni...* oferă alte căi în imaginarul ezoteric. Lămuritoare și pentru poezia lui Marcel Tolcea. *Incursiunea...* următoare, în teritoriul Hasdeu, e o demonstrație a lui Gheorghe Glodeanu de bună înțelegere a secolului al XIX-lea al culturii române. „Hasdeu, ezotericul” e capitolul din care nu lipsesc opiniile celor mari despre opera lui Hasdeu, și citat din abundență este Mircea Eliade. Scria Eliade: „Există în cultura română o tradiție care începe cu Dimitrie Cantemir și pe care am putea-o numi «tradiția enciclopedică». O bună parte din oamenii de seamă, scriitorii mari și profeții culturale ai neamului românesc se integrează în această tradiție. Gheorghe Lazăr, Ion Heliade Rădulescu, Alexandru Odobescu, Ion Ghica, Bogdan Petriceicu-Hasdeu, Mihai Eminescu, Nicolae Iorga - iar cu un nivel mai jos – V.A. Ureche, Grigore Tocilescu, Nicolae Densușianu – toți aceștia continuă, cu geniul sau puterile lor omenești, linia istorică deschisă de mintea vastă a lui Dimitrie Cantemir”, scrie Mircea Eli-

ad. Tradiția enciclopedică începea cu Dimitrie Cantemir – el ar fi deschizător de drum.

Și continuă „Prefața” la volumul din 1937: „Aceleași preocupări variate și contradictorii; aceeași sete de a străbate cât mai multe din geografiile spirituale ale lumii: aceeași activitate multilaterală, uneori grăbită, alteori improvizată, izvorâtă întotdeauna din dorința de a sili cultura românească să sară cât mai multe etape, înălțând-o pe „plan mondial, dovedind puterea de creație a geniului românesc”. „Enciclopedismul a fost, poate, un destin al în-

regului secol XIX românesc”. „Câtiva oameni trebuiau să facă atunci tot, și să facă repede”. Pentru prima oară, Gheorghe Glodeanu comentează, pe larg, o carte de Jenica Tabacu. Ea a stat o viață în Castelul de la Câmpina și a condamnat totul. I. Opreșan e alt istoric literar care s-a ocupat cu atenție și cuvenită admirație de opera lui Hasdeu, despre care scrie cu atenție Gheorghe Glodeanu într-un capitol care trebuie recitat pentru densitatea lui: „Hasdeu și setea de absolut”. Am spune că setea de a descoperi lumea de Dincolo l-a caracterizat mereu pe marele scriitor. Lumea „în profunzime” și în înalt. Dacii n-au pierit, fiica sa nu putea să dispară. Despre acest Dincolo scrie și Bucura Dumbravă în ultima sa carte, *Cartea ingerilor*, apărută postum. Capitolul despre Bucura Dumbravă, prietenă a reginei Carmen Silva face dreptate unui cărturar important al culturii române, fiindcă Bucura Dumbravă a intrat printr-un ilustru romanțier în comedia Istoriei literaturii: ea a însemnat mult mai mult. S-a implicat într-un proiect cultural, într-o mișcare... feminină, analizată cu atenție de Gheorghe Glodeanu.

Gheorghe Glodeanu vine cu idei noi și cu privire la G. Călinescu. „G. Călinescu și ocultismul” e un capitol care abordează „altfel” biografia călinesciană. Imaginarul ezoteric l-a fascinat și pe marele critic, arată „Incursiunile...”. Capitol cheie e cel despre Mircea Eliade; Gheorghe Glodeanu revine asupra

UNIUNEA SCRITORILOR DIN ROMÂNIA FILIALA TIMIȘOARA

CALENDARUL ANIVERSĂRIILOR 2023 MARTIE

- 1 martie 1955 s-a născut **Dușan Baiski**
- 5 martie 1969 s-a născut **Laura Cheie**
- 8 martie 1935 s-a născut **Radu Ciobanu**
- 10 martie 1940 s-a născut **Slavco Almăjan**
- 10 martie 1953 s-a născut **Slavomir Gvozdenovici**
- 10 martie 1957 s-a născut **Igor Isac**
- 13 martie 1940 s-a născut **Dragomir Horomnea**
- 15 martie 1942 s-a născut **Ildico Achimescu**
- 15 martie 1971 s-a născut **Marius Gabriel Lazurca**
- 16 martie 1946 s-a născut **Sabin Opreanu**
- 17 martie 1946 s-a născut **Alexandru Deal (Hegeș Spătaru)**
- 17 martie 1960 s-a născut **Miladin Simonovici**
- 17 martie 1950 s-a născut **Smaranda Vultur**
- 17 martie 1940 s-a născut **Vasile Petrica**
- 18 martie 1942 s-a născut **Eugen Dorcescu (Eugeniu Berca)**
- 19 martie 1941 s-a născut **Esztéro István (Estéro Ștefan)**
- 22 martie 1983 s-a născut **Petra Curescu**
- 24 martie 1932 s-a născut **Beatrice Stanciu**
- 28 martie 1952 s-a născut **Lucian Ionică**
- 28 martie 1940 s-a născut **Iulia Schiff**
- 29 martie 1948 s-a născut **Ion Căliman**
- 30 martie 1939 s-a născut **Florin Bănescu**
- 31 martie 1948 s-a născut **Iosif Caraiman**

Slavomir Gvozdenovici

Eclerul și Compasul: o cofetărie masonică

Marcel TOLCEA

Înainte de 1989, de câte ori îmi cădea în mână un volum de maxime, cugetări și/sau aforisme semnate de un autor român contemporan, aveam o grijă maximă (sic!) să nu îl deschid. Mă feream de asemenea încremeniri în chihlimbarul propriei adorații unde, în opinia mea, a eșuat și unul dintre scriitorii admirați în acei ani: Octavian Paler. Așadar, poate cu acest gând m-am decis să strâng într-o carte texte suie de pe pagina mea de Facebook, tot soiul de false aforisme, de malapropisme (caută pe Google!) sau, pur și simplu, de alcătuiți ce încurcă puțin, sper eu, logica, stereotipurile de limbaj, așteptările. Ba chiar unele — dacă aș fi fost poet serios — ce par să fie rânduri derizorii dintr-un, altădată, poet onorabil. Cum, poate, e un sensibil gând ca acesta: *După petrecerea de la nunta lor de argint, bijutierul simți că lumea se platină.*

Dar, fiindcă vă promiteam aforisme, iată unele mai tandre, cum e și cel transcris, cam prozaic, dintr-o veche romanță: *Ați observat și voi că răndunelele seduc?* Ori unul — *Aș schia nu sare departe de trunchi* — cu care vom aluneca ușor spre domeniul sportiv. Unde poți citi că *Un meci de fotbal fără spectatori e ca berea fără alcool.* Dar și că *După ce și-a făcut o vilă pe malul mării, fotbalistul și-a dat autogolf.* Ori, în registru romantic suspinul: *Primăvară, cum înflorești tu atleții la subsuoară, pe stadionul Lia Magnoliu!* Microbiștilor rafinați, le dedic o observație în alb-negru și mut: *Cred că Chaplin avea deja driblingul lui Messi. Doar că autopreventiv. Fără mingie. Și singur.* Iar despre Messi, după transferul la Paris Saint-Germain, era obligatoriu să scriu: *„Paris vaut bien un Messi!” Thierry Henri IV.* Da, știu că e prea rafinată asta, dar cinefilii insomniaci se vor opri, poate, o clipă, din goana gândului atunci când vor citi o nehotărâre de felul *Cioran Forrest Gump? Sau Cioran Forrest Run?* Nu știu, de fapt nu sunt sigur. După cum cred că ați ghicit deja că am scris câte ceva și despre insomnie. Asta fiindcă *Sunt un vizitator nereușit al nopților mele.* Cât despre Cioran, da, revin și spun *Insomniacii, decât să se viseze Ciorani, mai bine s-ar pune cu burta pe Codul Pernal.*

Nu, nu am uitat literatura și primul a fost *Din lirica eminesciană libaneză: „Cedrule, cedruțule!”* După cum nici Ion Barbu nu e lăsat între cifre atunci când mă întreb dacă *O fi fost tradusă în japoneză Riga Cripto și nipona Enigel?* Evident, am pregătit și un angajament cum că *Voi scrie un roman proletcultisto-SF, cu un sculer-Matrixer.* La capitolul exegeză, aș semna la pertinenta observație cum că *Don Quijote a fost singurul cavalier cu capul în mori* sau că *Devii Eco Friendly imediat după ce ai citit* Numele trandafirului!

Mi-a plăcut să îmi imaginez și că am fi scris *La Scala 1/1: Dacă Nina Cassian ar fi fost cântăreață de operă.* E foarte posibil și să nu știți că *La Craiova, apărut o nouă ediție a romanului Ghepardul de Tomasi Lampedusă* și că *Sufletul a fost listat pe bursă doar după ce Goethe a luat primele măsuri de fausteritate.*

Enfin, pour les francophones: *Ce ziceți de un Program Rabla pentru francofonii amatori de literatură cu numele Le Programme Rabelais?* Sau poate că, la final, ceva mai turistic? *În zori, la Hotelul Rhinocéros, corectez, delicat, așa, un îndemn: Ne pas Béranger!*

Viața e-un bis

Călin-Andrei MIHĂILESCU

Povestea noastră nu-i de pe vremea când luptele cu perșii nu erau o farsă, ca azi. Și nici măcar nu e a noastră, că îi ardea buza Arlettei să și-o spună. Cu câtă dulce-amară furie ar fi făcut-o, lungă și spurcată. Cite nu-i fuseseră insulele, hăururile în care nu se zdrobise și din care ieșea scuturându-și părul negru împletit în cozi groase ca sforile, diminețile bete de pe Marea Sargaseilor...? Dar cum Arletta nu era de-a mării, orizontul îi era cusut de vârful limbii. Poveștile ei ardeau să iasă, dar nu aveau pe unde. Arletta era mută.

Și când se umplea de povești, când simțea că-i explodează tot corpul, cu ochii umezi și dinții lucind amenințător, întrindu-i aerul prin gură pînă în rărunchii beți, fugea ca apucata spre circiumile din port, apuca de-o pulpană primul marinar care-i ieșea în cale și făcea amor cu el pînă îl lăsa cîrpă. Asta ce o mai potolea. Dar nu pentru mai mult de-o zi, două. Apoi, iar și iar, în port, după marinari ori pescari ori soldați. Uneori înșfăca mai mulți cu ochii logodiți și limba cleioasă, trăznind a pește de la o poștă, și se dezlanțuia, mîinile voiau să gîtuie, pulpele, să-i strîngă pe puturoșii aia pînă să-și dea duhul, scotea sunete înspăimîntătoare ca gîlgîitul mării în furtuna de la sfîrșitul lumii în care sex era, că ce altceva? Într-un tîrziu, în altul, îi lăsa lați și pleca tremurînd, își puneă cîrpa aia de fustă și se prelingea sfios pe lîngă ziduri și căutînd umbra nopții ca pe o izbăvire. Vocea ei de monstru leocă trecuse, sfredelindu-i, prin toți bărbații pe care îi pusese la pămînt. Și pe care îi luase cu ea în vîrtejul poveștilor ce se terminau la nesfîrșit. După ce îi storcea în povești, îi lăsa pe garduri, pe piatra digurilor, pe poduri, ca pe rufe. Din ei rămîna amintirea și uitarea, nu lor.

Arletta n-avea mai mult de cinci ani când maică-sa îi spusese de pe patul de moarte să nu adaste pe insulele mici, că acolo-i piaza rea. Soarta nu s-a luat după vorba mamei, poate după cea a tatălui, de care ea nu-și amintea. Adolescență, de pe o corabie ruinată, Arletta a naufragiat pe plaja unei insule mici. A găsit-o, leșinată și goală, un pescar. A întrebato cine e și de unde vine, dar ea era înspăimîntător de frumoasă și povestea atît de fermecător despre furtuna și înecul prin care trecuse, că Ianni a luat-o în brațe și i s-a dat pe dată ca întîii iubit. Și iar, și iar. Și le povestea celorlalți de fata din poveste pe care o ținea să doarmă ziua în cherhana, și noaptea să se piardă și să se ascundă-n ea.

Ăia ascultau, se holbau, mai nu-l credeau, dar Theo l-a crezut și-n ziua următoare nu s-a dus la pescuit; s-a dus la ea și mai că a înnebunit văzînd-o cum dormea goală și nerușinată și s-a fost pus pe lîngă ea, mîngîind-o cu povești de pe mare și ea, somnoroasă încă, l-a ascultat, apoi a rîs ușor, Theo, vino înapoi cînd ai să fii bărbat, că nu povești îmi trebuie mie și el s-a cocoșoit, ca grecii, și s-a pus s-o aibă, dar ea s-a pus din nou pe rîs,

acum mai rău și tare, iar el fugit-a iute-n sat cu coada-ntre picioare. O curvă nenorocită, le-a zis Theodoros celorlalți la crîșmă. Așa că mai toți, rînd pe rînd, s-au dus la ea. Nu altfel a ajuns Arletta să le povestească — și să se iubească cu mulți — multora. Insula era însă mică. Într-o zi, un stol de cernite a înconjurat-o. De ce sînteți îmbrăcate în negru?, le-a întrebat ea aproape inocent. Am venit la înmormîntare. A cui? A ta, au urlat nevetele și ibovnicele și mamele pescarilor, scoțînd cuțitele, făcălețele și frînghiile ascunse pîn-atunci la spate.

Și-au cărat-o pe plajă ca pe-un hoit, au dat în ea cu pumnii și picioarele, ne furi bărbații, lepră, te tăiem în bucăți, dar n-au tăiat-o, că bucățile de carne i-ar fi ars pe ăia ca petele de smoală, i-ar fi sfîrșit, așa că i-au tăiat limba care le ademenise bărbații cu povești mincinoase, au tăiat-o-n bucăți și au aruncat fișile pe nisip să le mănînce pescărușii, ceea ce aceia au făcut de'ndată. Cînd a putut, Arletta a înnotat pînă la altă insulă înroșînd marea în calea ei. Și au trecut ani mulți și și mai mulți bărbați.

Doar că lui Emil, scriitorușul care credea în creația reciprocă, că era divorțat și își vedea copiii din an în paște, și atunci să vezi ce bucurie pe toți, că tata era cîrlionțat și cîrn și se strîmba mai ceva ca un clown și știa să nascocoască cele mai grozave snoave pentru noi, ăștia mici, i-a căzut cu tronc Arletta de cum a văzut-o la circiuma „Corsarul orb” de lîngă port, pe 11 noiembrie. Sîntem, oricum, prea mulți, și-a zis el cu voce tare. Femeia asta e o comoară, o cathară care nu ne împușinează, ci ne purifică. Sublim. Stătuse la masa din colț, în mijlocul vacarmului și al halbelor sparte de pereți și de capete năuce, mîzgălind ceva pe foi pătate. A văzut-o, s-a ridicat și s-a dus la ea. A luat-o de mîină (un bețiv de-alături jură că l-a auzit zicîndu-i „Spune-mi povești cum doar tu știi!”), la care ea l-ar fi sărutat lung și i-ar fi spus „Sînt bisexuală. Îmi plac și bărbații. În insula de unde vin, dacă un bărbat te place, te consideră bărbat”. Cum să-i spună asta muta?), au ieșit, a dus-o pe digul mic, ea s-a întors singură, iar gurile rele bîrfesc că Emil s-ar aruncat în mare. „Atunci să-l vezi”, a gîngurit bețivul.

Apoi iar bărbați, bărbați storși și amuțiți. Poveștile Arlettei se încheiau nesfîrșit, în mîzga putredă de pește, de sirene ciopîrțite făcînd spume în marea înșingerată de bicii lui Xerxes, în cămilele pe care călăreau bărbații secătuiți de povești, în caravanele rătăcindu-se-n valuri... Pînă cînd ea s-a îndrăgostit de Antoine. El cînta la muzicuță și nu părea să vrea ceva. S-a dus la el să-l smulgă, dar el nu s-a lăsat. Ce vrei? Pe tine! Acum!, spunea gestul clar. Prea clar, s-o fi gîndit ea, de vreme ce el nu voia. Cum să nu vrea? Sînt eu. Și iar l-a tras de mîină. Și el a privit-o c-o dulceăță, că ea l-a iar iubit. Iar Anton n-a apucat să fugă după ce i-a spus să-l lase-n pace. Și Arletta a ieșit de mîină cu el către dig. Aplaudeau femeile ca nebunele, amețite de soare, de răzbunare și vin. Interpretarea fusese majestuoasă și bărbații, toți, morți. Aplaudeau femeile ca nebunele. Și ciungele au aplaudat pînă cînd Arlette și Antoine au dispărut în zare.

Păianjeni ambițioși, cimpanzei nostalgici

Alexandru STERMIN

Alexandru Stermin a fost prezent la Universitatea de Vest din Timișoara pentru a susține o prelegere în seria *La UVT, Cultura este Capitală*. Conferința lui Alexandru Stermin, spun, desigur, cu mult subiectivism, a fost profund diferită de celelalte, pentru că protagonistul a reușit să ne farmece. Înainte de toate, a fost asemeni unui *performance* realizat de un mare povestitor. Povestea excelent spusă nu a înlocuit reflecția, ci i-a mai adăugat un (sub)strat. Cel care ascultă se lasă prins în mrejele poveștii, este vrăjit de suspans și așteaptă cu sufletul la gură deznodământul. Nu e de mirare că, înainte de a pune întrebări, cei prezenți în Aula Magna au rămas muți vreme de câteva minute, pentru că au avut nevoie de un scurt răgaz ca să iasă din poveste.

În CV-ul exploratorului Alexandru Stermin stă scris că are o licență în biologie și alta în teologie, că a absolvit un masterat în filozofie și un program de formare în psihoterapie pozitivă, că predă cursuri de anatomia comparată a vertebratelor, etologie, bioetică și ecologie umană la Facultatea de Biologie și Geologie a Universității Babeș-Bolyai. Este un explorator asiduă al junglei amazoniene și al Siberiei, a călătorit pe cinci continente și participă activ la acțiunile de popularizare a științei. Cărțile sale, *Jurnalul unui ornitolog* (2017) și *Călătorie în jurul omului* (2021), s-au bucurat de un mare succes de public. A scris articole în revistele „Sinteza” și „National Geographic”. În 2021 a primit Premiul de Excelență din partea Universității Babeș-Bolyai, pentru implicarea culturală și deschiderea spre comunitate, iar în 2022, Premiul de Excelență în Educație.

Acest interviu a fost realizat cu vreo patru ore înainte de conferința de la Timișoara, când abia apucase să coboare din mașină. Ne-a luat maxim cinci minute din momentul în care ne-am cunoscut ca să intrăm într-un dialog care, dincolo de cele surprinse aici, a mai durat câteva ore. Sunt convins că vor fi destui cei care vor afla lucruri pe care nici măcar nu le bănuiau după ce vor citi acest interviu care stă, spun asta cu încântare, sub semnul ludicului.

Alexandru Condrache: Prima întrebare pare banală. Sau poate are un iz de discuție filosofică adolescentină. Dar am să te întreb oricum, pentru că sunt foarte curios cum ai să răspunzi. Așadar, dacă ar fi să explici unui grup de oameni, poate unor studenți, cine e Sandu Stermin, ce le-ai spune?

Alexandru Stermin: Oare câte ore am la dispoziție? Eu sunt Sandu Stermin și de foarte multe ori m-am gândit cine sunt și ce fac. Noica a spus la un moment dat că suntem ceea ce rămâne din noi după ce toți ceilalți ne desființează. Gândindu-mă la asta, eu cred că sunt un om care trăiește din mirare și curiozitate. Cineva care trăiește din mirare și curiozitate e un căutător. Eu cred că asta sunt. Caut și mă mir de ce găsec.

– **Răspunsul tău este deopotrivă pur și autentic, așa că prind curaj să lansez o serie de întrebări pe care poate le-ar rosti un copil. Sper să intri în joc. Așadar, iată la ce mă gândeam și, mărturisesc, am întrebarea asta în minte de ani de zile, poate chiar din copilărie: crezi că animalele sunt sau pot fi fericite?**

– De fiecare dată trebuie să definim ce înseamnă fericirea. Dacă o percepem ca pe o stare de bine, atunci ea răspunde unei perspective hedoniste. Ești fericit dacă mănânci ciocolată, de pildă. Dar, în același timp, poate să fie o stare care e existențială, în care ești împăcat cu propriul trecut, ești ancorat bine în prezent, ai așteptări și te bucuri când te gândești la viitor. Animalele pot să fie fericite, dacă ne gândim la o fericire hedonistă. S-au făcut experimente pe vaci, scopul fiind să se demonstreze că ele pot să fie fericite. La un moment dat, le-au măsurat undele din creier, ritmul inimii, cantitatea de hormoni și au văzut că, în anumite momente, când se întâlnesc, zburdă pe câmpii sau mănâncă, sunt fericite; au exact aceleași reacții fiziologice pe care le are omul. Asta ține foarte mult de fericirea hedonistă. Sunt unele animale care au și o oarecare perspectivă existențială, care se gândesc la ce au făcut în trecut, care sunt legate de niște amintiri sau care se gândesc la ce o să facă în viitor. Au până și un fel de perspectivă etică.

– **Dacă se gândesc la trecut, asta înseamnă că pot fi nostalgice?**

– Da. Aici vorbim de animale care sunt foarte apropiate de noi, cum ar fi cimpanzeii. Eu cred - și majoritatea studiilor arată asta - că toate însușirile și experiențele pe care noi le avem se găsesc și la unele animale. Cel puțin din punct de vedere calitativ, pentru că diferă cantitativ.

– **Dacă se gândesc la viitor, au proiecții, au fantezii? Un cimpanzeu își poate imagina că va fi liderul grupului sau că o va avea pe cea mai atrăgătoare femelă? E posibil?**

– Încă nu știm exact ce gândesc cimpanzeii, dar un cimpanzeu care vrea să ajungă să fie masculul dominant al grupului începe cu niște strategii în care se împrietenește cu prietenii masculului Alfa și apoi creează conflicte între prietenii lui și mascul. Multă vreme, până acum cinci ani, s-a crezut că animalele nu au capacitatea de a fi conștiincioase, de a intra într-un proiect și a încerca să îl facă mai bine decât l-au făcut anterior. Multă vreme am crezut că noi, oamenii, suntem singura specie de animal care avem conștiinciozitate. Ușor, ușor, s-a demonstrat că și animalele sunt conștiincioase, că unele realizează un proiect mult mai bine după câteva încercări, că sunt atente la cum se descurcă altele și încearcă să

aibă rezultate mai bune. Iar asta nu e specific doar animalelor care sunt aproape de noi filogenetic. De exemplu, sunt unii păianjeni care își fac o plasă mult mai bună decât cea realizată anterior sau uneori intră în competiție cu alți păianjeni și ȧes plase care sunt superioare celor construite de alȧii.

– **Este foarte interesant ce spui. Asta înseamnă că unii păianjeni sunt mai ambițioși decât alȧii.**

– Da, sunt mult mai ambițioși, și conștiinciozitatea vine din ambiție, iar ambiția vine din perspectivă. Sunt unele albine care sunt mult mai conștiincioase decât altele și care curăță mult mai bine stupul, care scot mult mai repede albinele moarte. Se pare că există conștiinciozitatea și la alte animale, chiar dacă e într-o cantitate mai mică decât la noi.

– **Am vorbit despre fericire, te-aș întreba și despre starea opusă. În ce fel simte un mamifer frica și în ce fel simte o pasăre frica?**

– Fericirea este un sentiment format din interacțiunea mai multor emoȧii primare. Este firesc să ne întrebăm dacă unele animale simt sau nu fericirea, însă când vorbim despre frică, ea este o emoție primară și, clar, o trăiesc toate animalele. E foarte interesantă distincȧia dintre cum trăiește un mamifer sau cum trăiește o pasăre frica. Eu cred că, într-o oarecare măsură, o trăiesc la fel, pentru că structura anatomică și legăturile din creierul lor la nivelul circuitelor unde are loc frica seamănă foarte mult. Toate animalele de pe pământ trăiesc frica.

– **M-am gândit la întrebarea asta pentru că am avut o perioadă în care adunam animale pierdute pe stradă, iar în mintea mea de prozator amator se desfășura un proces ficȧional. Cred că acesta era motivul pentru care le salvam de fapt: mi se părea că le e foarte frică, și am încercat tot timpul să îmi dau seama cum e frica pentru ele, ce simt în momentele acelea.**

– Cred că era proiecȧia ta în ceea ce le privea. Tu, dacă erai în locul lor, te-ai fi gândit că ȧi este frică. Mamiferele sunt animale care se bazează în viaȧa și existenȧa lor pe miros. Asta înseamnă că, de obicei, merg pe aceeași cale, își marchează prin miros teritoriul, dar dacă le scoȧi din spaȧiul acesta al mirosului, încep să fie dezorientate, se sperie foarte tare. Aici vorbesc de majoritatea mamiferelor. Dacă ele ajung într-un spaȧiu pe care îl marchează cu un miros, chiar dacă spaȧiul respectiv se schimbă ca structură, dar dacă mirosul rămâne, ele sunt oarecum liniștite.

O pasăre, în schimb, se bazează foarte mult pe vâz, așa că își recunoaște teritoriul și spaȧiul după cum îl vede. Dacă ceva se schimbă în spaȧiul ei, devine foarte agitată și speriată. Un mamifer, dacă ȧi simte mirosul, chiar dacă lucrurile din jur s-au schimbat, se simte calm. O pasăre, chiar dacă stă în același loc și lucrurile din jurul ei s-au schimbat, începe să se agite. Tu poȧi să muȧi o pasăre dintr-un spaȧiu în alt spaȧiu, dacă spaȧiul seamănă cu cel din care a plecat, poate să fie liniștită. Cred că frica vine din realitatea pe care noi o experimentăm cel mai mult. Realitatea în care trăiește un mamifer este o realitate a mirosului, iar realitatea în care trăiește o pasăre este una a vâzului și dacă ele se schimbă, încep să se sperie. Sunt diferite planuri de la care pleacă frica.

– **Sunt tot felul de videoclipuri în care vedem animale care salvează animale din specii diferite. E o coincidență? De fapt, tu ai sugerat la început, vorbeam înainte despre faptul că există un set de repere etice, că există ideea asta de generozitate între specii. Este ceva firesc sau e mai degrabă excepȧional?**

– Noi ne-am obișnuit să vedem lumea și natura ca pe o luptă pentru supraviețuire. Atunci a venit Dawkins cu „Gena Egoistă”, în care a zis că în adâncul existenȧei noastre suntem cu toȧii egoiști și, chiar

dacă unele gesturi pe care le facem par o formă de altruism, ascund în spatele lor egoismul nostru. Multă vreme s-a crezut asta, până când Wilson, părintele sociobiologiei, a avut curajul să spună că nu este adevărat. El a spus că altruismul nu este o formă a egoismului, ci el este ceva de sine stătător în evoluția vieții. Foarte mulți oameni de știință l-au condamnat, dar a avut curajul să spună asta.

Dacă mergem foarte departe în timp, o să ajungem la Darwin, care a spus că orice animal care experimentează viața într-o comunitate, într-un grup, o să ajungă la un moment dat, evolutiv, să aibă în viața lui această regulă a apropielului: ce ție nu-ți place, al-țuia nu-i face. Altruismul poate să fie ceva ce a apărut ca să ne ajute să conviețuim și nu doar intraspecific, ci și interspecific. Astăzi, sunt din ce în ce mai mulți oameni de știință, etologi și biologi evoluționiști care spun că altruismul este o formă care există de sine stătătoare în ecuația vieții. Și cred că, din ce am văzut eu, așa este.

– **Auzim adesea – este un fel de clișeu – că suntem înfrânați în contexte sociale, că sunt tot felul de bariere impuse de societate, iar fără aceste bariere suntem de fapt niște sălbatici, niște viețuitoare foarte crude, care mereu aleargă după propriul interes și încearcă să-și satisfacă propriile nevoi. Cum te raportezi la asta, ce crezi – este așa sau, de fapt, în felul nostru de-a fi altruismul își face loc într-un mod autentic?**

– Dacă mă întrebi cum suntem noi, dacă am sta într-un trib și dacă nu ar exista o cultură, dacă nu ar exista școala, mă gândesc la felul în care noi am scos lumea din interiorul nostru afară. Când nu exista școală și stăteam în peșteri, am pictat. Dacă ne uităm la picturile rupestre de acum șaptezeci de mii de ani, o să vedem că sunt multe scene de vânătoare în care zimbri sunt străpuși de săgeți, iar oamenii sunt reprezentați în timp ce vânează. În cazul acesta, ne-am fi gândit că suntem niște animale crude, care au visat tot timpul să vâneze și să mănânce.

Însă, din perioade mai vechi decât scenele acestea cu vânători de bizoni și zimbri, sunt niște picturi rupestre în care este reprezentat un mascul de mamut care mângâie cu trompa o femelă de mamut, care abia a născut. Se vede tandrețea. Cineva în perioada aia a văzut lucrul acesta și l-a reprezentat pe peretele peșterii. Să reproduci o întâmplare pe peretele peșterii era un consum de energie și de resurse foarte mari, ceea ce înseamnă că autorul a fost impresionat de scena văzută. Ceea ce demonstrează că noi am fost sensibili la lumea asta.

Mai este un moment în care un cerb se atinge bot în bot cu o ciută și un altul în care o felină bea apă și, dacă te uiți cum a fost reprezentată, îți dai seama de felul în care omul se raporta la ea. Avem în noi și binele și răul, și calul alb și calul negru, și lumina, și întunericul. Dintotdeauna a fost așa. Cred că e important să ținem frâul, așa cum spune Platon, ambelor părți. Dacă nu aveam în noi sensibilitatea asta, nu reprezentam astfel de imagini când stăteam în peșteri.

– **Un alt concept cu mare greutate, pe lângă cel de altruism, care astăzi suferă de diverse forme de clișeizare, este cel de iubire. Pe de o parte, într-o logică de tip Hollywood, erosul devine un must, se transformă într-o formă de presiune socială care garantează reușita și fericirea: iubirea este totul. Așadar, dacă nu iubești, nu ești împlinit. În același timp, există o demitologizare agresivă care se bazează pe o realitate antropologică, și anume faptul că, până nu demult, cele mai multe căsătorii aveau la bază rațiuni economice. Iar aici unii ar plasa amintind tot felul de studii care ne arată că erosul suferă transformări dramatice după pe-**

rioade de timp de aproximativ trei ani. Crezi că, de fapt, așa cum altruismul își găsește un fir în istoria umanității, iubirea are de asemenea rădăcini adânci în umanitate?

– Nu doar că iubirea este astăzi idealizată și dusă în absolut, ci, dincolo de asta, este constrânsă și privită printr-o fantă foarte îngustă. Așa cum spui, căsătoria a apărut din rațiuni economice, după care încet, încet, a început să fie o nevoie sentimentală, emoțională. Eu cred că noi proiectăm nevoile noastre asupra acestui concept. Eu mă gândesc la bunica mea. Ea a avut nevoie de un soț care să muncească, pentru că trăiau într-o perioadă în care resursele nu erau cum sunt astăzi. A vrut un soț muncitor cu care să aibă ce să mănânce și unde să doarmă și l-a găsit pe bunicul meu, alături de care a făcut o casă. Bunica mea era fericită. Mama avea școală, serviciu, resurse. Ei nu îi trebuia un soț muncitor, fiindcă putea să își facă rost de bani singură, așa că a vrut pe cineva care să o respecte, să o iubească, care să o admire, și l-a găsit pe tata. Eu, dacă mă gândesc la mine, cât de cât resurse am, deoarece am un job, psihoterapia mă ajută să mă văd și să știu cine sunt. Așadar, de ce am nevoie? Am nevoie de cineva care să mă ajute să devin cea mai bună versiune a mea, un deziderat specific generației mele. Până la urmă, este aceeași iubire pe care a căutat-o și bunica, și mama, și pe care o caut eu și cei de vârsta mea.

Eu cred că proiectăm foarte multe lucruri când vine vorba de iubire, dar ea se află dincolo de toate acestea. Ea este de fapt capacitatea noastră de a iubi, pe care o investim pe diferite paliere și în diferite direcții. Cred că asta e important, să știm că avem capacitatea să iubim. Avem puterea de a ne investi într-un proiect. Dar iubirea nu e investirea în proiect, ci capacitatea noastră, iar lucrul acesta îl pot face și animalele într-o altă manieră. Ele pot investi nu doar în a-l iubi pe celălalt, ci în a-l apăra pe celălalt într-o prietenie. Prietenia este o formă de iubire. Cimpanzeii au un grup asemenea foilor de ceapă. Ai în mijloc un individ și vezi că el caută tot timpul încă doi indivizi care să stea lângă el. Cu ei împarte mâncarea și se apără. După care mai are încă trei indivizi cu care doar împarte mâncarea și îi apără, dar nu caută să fie în preajma lor. Apoi mai sunt încă trei care îl ajută să se apere, dar nu împarte mâncarea și nu vrea să stea lângă ei.

Sunt mai multe straturi și mai multe feluri de a investi în relație. Cimpanzeul are nevoie de doi, trei indivizi cu care să stea tot timpul, sunt prietenii lui de nădejde. După care mai are nevoie de încă doi, trei, cu care să împartă hrana și să se apere și tot așa. Iubirea este o formă de a te investi, de a face ceva cu celălalt, pe care evident că o au și animalele, fiindcă de acolo venim.

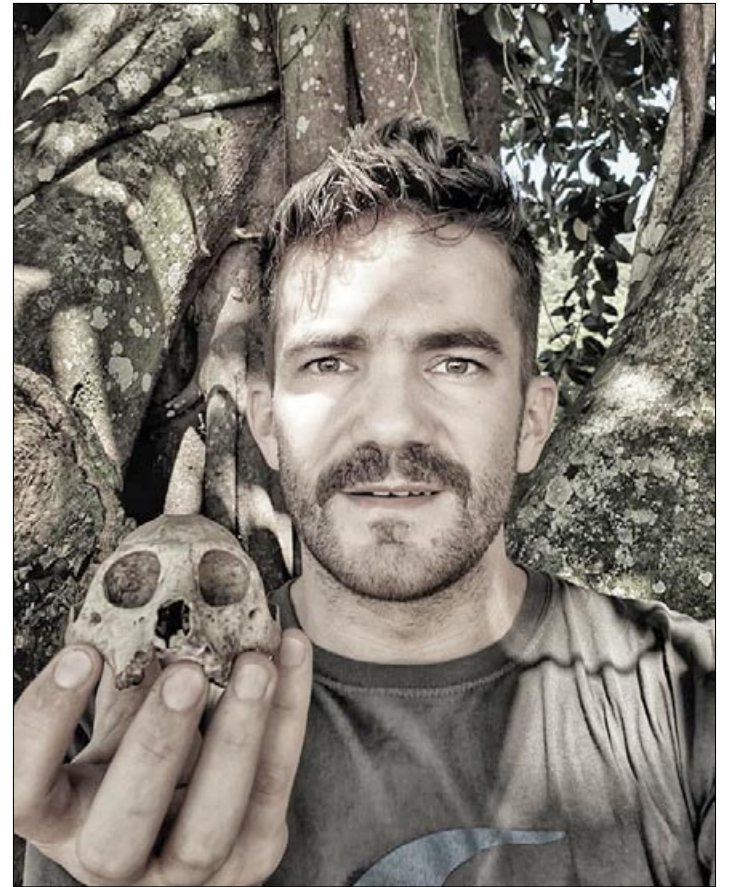
– **Sandu, am să te rog să le recomanzi celor care încă nu au citit niciuna din cărțile tale un titlu care poate ar fi bine să deschidă lista cărților scrise de tine.**

– *Călătorie în jurul omului.* Este o carte pe care am publicat-o anul trecut, dar am terminat-o de scris acum șapte ani, când aveam treizeci de ani. Este o carte pe care am început să o scriu după ce m-am întors dintr-o călătorie în jurul lumii. Am scris-o pentru mine. Este teribil de sinceră, uneori impudică de sinceră și are în ea întrebările cu care ne confruntăm toți, chiar dacă reacționăm diferit. Eu cred că am încercat să ajung la întrebările care s-au pus dintotdeauna, niște întrebări firești, care răsar în mintea tuturor. Nu am încercat să dau răspunsuri, am vrut

să dau, dar nu am reușit. În felul acesta, cred că am putea să ne împrietenim. Dacă o să ia cartea aceasta și o vor deschide, o să vadă că într-un anumit punct suntem asemănători, pentru că avem toți aceste întrebări. Cu această carte ar putea începe.

– **Ai fost foarte convingător! Dacă ar fi să propui o carte importantă pentru tine, scrisă de un alt autor, ce titlu sau titluri ai avea în minte?**

– Apropo de toate întrebările pe care mi le-ai adresat acum, cred că Frans de Waal ar putea să răspundă la toate. Are o carte care se numește *Bonobo și ateul*, în care vorbește despre perspectiva etică ce trece

dincolo de noi și vine din animale sau *Mama, ultima îmbrățișare*, care vorbește despre emoțiile și sentimentele animalelor sau *Suntem îndeajuns de inteligenți ca să înțelegem inteligența animalelor*, care vorbește despre cât de inteligente pot să fie animalele și cât de proști putem să fim noi când ne raportăm la ele.

– **Sunt abordabile pentru un student de anul întâi?**

– Da! Sunt extraordinar de frumoase. Eu le recomand studenților mei, le-am citit, mi-ar fi plăcut să le scriu eu.

– **Se vorbește mult de popularizarea științei, așa că spune-ne un titlu și din zona ta, care popularizează ce faci tu la universitate, la Babeș-Bolyai. Există un titlu care să îi apropie de această zonă?**

– În ultima vreme, au apărut tot mai multe cărți care merg pe ideea de popularizare a științei. Depinde fiecare de ce anume este interesat. Au apărut o grămadă de cărți care vorbesc despre neuroștiințe și mă gândesc la dopamină, la molecula morală, mă gândesc la cărțile lui Jonathan Haidt, cea care vorbește despre ipoteza fericirii, despre mintea moralistă. Acestea sunt cărțile care merg pe neuroștiință și popularizarea neuroștiinței. Sunt cărți axate pe fizică, pe sociobiologie. Să citească *Mintea moralistă. De ce ne dezbină religia și politica?* O să se înțeleagă pe ei, o să înțeleagă grupul în care trăiesc, o să înțeleagă niște pârghii care mișcă societatea, pentru că Jonathan Haidt este sociolog.

Interviu realizat de
Alex CONDRACHE

Păianjenii ambițioși, cimpanzei nostalgici

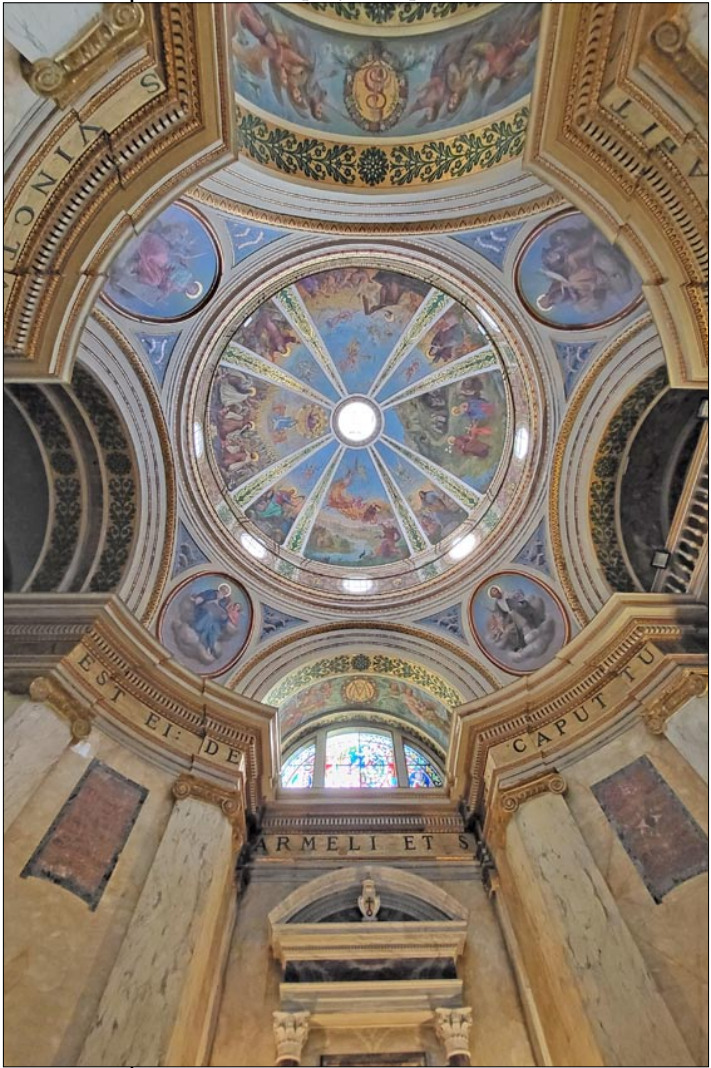
interview

Cine vă cunoaște cel mai bine?

Adrian ALUI GHEORGHE

Poet, eseist

Nu știu cine mă cunoaște cel mai bine, întrebarea aceasta mă lasă fără aer. Într-o lume tot mai autistă, este dificil de spus cine mai cunoaște pe cine, cine mai dialoghează cu cine, cine mai admiră pe cine. Îmi vine să îl desemnez pe cititor că mă cunoaște cel mai bine, fiindcă scriu ca să mă confesez lui, ca să dialoghez cu el, să plâng (eventual) în brațele lui. Prin ceea ce scriu, mă las fără apărare, mă golesc de sine ca să intru în sinele lui, al cititorului. În text, poezie sau proză, spun totul despre mine, mă storc de toate adevărurile știute sau doar presimțite. Dar nu știu cum arată cititorul meu, nu am primit de la el mesaje încurajatoare așteptate, prea adesea au fost formale, parțiale, ipocrite, leneșe, mincinoase

chiar. M-am întrebat, mai apoi, dacă nu cumva cititorul este o proiecție a mea, dacă nu cumva îl inventez chiar eu, circumscriindu-l în acel orizont de așteptare al fiecărei cărți.

Există un aleatoriu al cititorului, de altfel. Când arunci cartea în lume, chipul cititorului din mîntea ta se lățește, devine inconsistent. Scrii, într-un fel, pentru nimeni. Nu știi cine este cititorul tău, cu atât mai puțin să știi ceva despre el. Cu fiecare text, cu fiecare carte eu cred că un scriitor îl inventează pe cititor, îl fabrică, îl pune în valoare, într-un fel. Apoi cititorul viețuiește-supraviețuiește în interiorul textului care îi este adresat. Dacă nu are suficiente mijloace ca să se hrănească acolo, părăsește textul și caută un loc mai prielnic. Sau, pur și simplu, moare. În felul acesta, autorul devine ucigașul moral al cititorului. Scriitorul prost este un asemenea criminal moral al cititorului și al literaturii. Lumea noastră este plină de victimele scriitorilor proști. Dacă ascuțim auzul, auzim gemetele victimelor, ale cititorilor care nu se mai regăsesc în poveștile povestașilor, în poeziile poeziilor, în fabulele fabuliștilor, în cronicile cronicarilor.

Și totuși, cine mă cunoaște cel mai bine? Pe frontispiciul Templului din Delphi (după Platon), scria: „Cunoaște-te pe tine însuși”. Am preluat îndemnul, îl trăiesc, mă străduiesc, scriu, șterg, iau de la capăt. Iar acolo unde simt că nu deslușesc, că mă împotmolesc în această dureroasă descoperire de sine, îl rog pe Dumnezeu să îmi dea o mână de ajutor sub formă de inspirație.

Simona CONSTANTINOVICI

Poetă, eseistă

Am strania impresie că cineva, chiar acum, stă în spatele meu și râde. Să intru în joc, să mă las dusă de val? Pornesc de la întrebarea, firească, până la un punct, *cine sunt eu*. Ne-o punem cu toții. Dacă aș putea să răspund la această întrebare, lucrurile ar fi simple. Dar constat că mi-e greu să mă descriu. Aș surprinde, de fiecare dată, doar o parte dintr-un întreg. De fiecare dată, altă parte. Cum ar putea altcineva să mă cunoască la modul absolut, dacă eu nu-s în stare? Să luăm o cale poetică. Mă uit la lună, mă reflectez în razele ei, în luminile și umbrele dintr-o vară în care m-am izolat în casa de la țară. Luna știe cine-i atinge stropul de rază, aduhmecând, în miez de noapte, frica. Luna nu poate vorbi, dar știe cu cine se întâlnește, are așteptări și nu se dă niciodată bătută. Luna e mama, acum. S-a mutat acolo, în acel februarie pe care atât de mult îmi doresc să-l dau uitării. Mă privește din sfera înaltului, orbitoare. Prin perdeaua nimicului. Norii îi brăzdează chipul rotund, craterile, anormalitatea. Cordonul ombilical s-a rupt. E undeva, suspendat, ca o amintire duioasă, încolăcită-n jurul gâtului.

Mama îmi cunoștea cel mai bine oftatul, atunci când încercam să urc și, din prea multă neatenție, mă-mpiedicam pe scările reci, cu plasa plină de cireșe amare. Mama vedea dincolo de cuvintele rostite, mă fixa cu privirea și înaintam amândouă sub crengile preapline, în livada cu gutui, toamna. Doar mama îmi ținea capul în mâini, minute în șir, într-un fel anume, de neuitat, irepetabil. Știa să mă țină aproape, cu orice preț. Știa să mă ierte. Știa să-mi ofere clipa râvnită, de bunătate și maximă iubire. Știa să mă ducă de mână, duminica, în piața cu pești aurii. Știa să-mi strige numele ca nimeni altcineva, cu accentul pe *i*. Când contemplan noaptea luna, se rostogolesc peste mine toate aceste gânduri. Cutia cu amintiri se răstoarnă zgomotos peste timpul care mi-a rămas, pironit în speranță. De la constelația Lebedei, din Triunghiul de Vară, până-n grădina cu nuc bătrân, la marginea căruia susură ogașul, nu e decât o palmă de univers. Țin în mână iluzia că-n fiecare miez de vară amintirile, precum planetele rătăcitoare, se-ntorc una câte una în paradisul cunoașterii. *Cine mă cunoaște cel mai bine?* – răsună, ca un ecou dintr-un basm, întrebarea. Mă agăț de Calea Lactee, sunt un punct din care fâșnește dorul matern, mă agăț de dăra albă, ovală, prelungă, lăsată pe cer, în fiecare noapte. Luna e mama, acum.

Péter DEMÉNY

Poet, prozator, critic literar

M-ați prins cu întrebarea asta, pentru că observ că dau dovadă de o instabilitate emoțională jalnică și chiar meschină. Sunt în pragul celui de-al doilea divorț și am senzația că doar acum încep să mă cunosc eu însumi pe mine. Desigur, asta nu înseamnă că alții nu mă pot cunoaște. Cred că unii dintre prietenii mei cei mai apropiați mă cunosc destul de bine - când sunt la fundul prăpastiei, mă consolez cu fap-

tul că ei îmi sunt, totuși, prieteni. Cred că și iubita mea de acum mă cunoaște destul de bine, pentru că simt cum îmi provoacă limitele zi de zi. De fapt, ce ar însemna cunoașterea? Lipirea unei etichete oricât de perspicace pe fruntea celuiilalt? Cred că nu. Mai e nevoie și de empatie și de perseverență. Poate greșesc. Sper că și fata mea mă cunoaște destul de bine, de la ea chiar aș accepta asta. În același timp, mă și tem de răspuns. Sincer, nu știu ce să vă răspund, deși trăiesc ca un Narcis călător. Atenție, Octavian Paler a limpezit mitul spunând că Narcis nu se admiră, ci încearcă să se înțeleagă.

Alina GHERASIM

Artist vizual, eseist

La Delphi, la intrarea în templul lui Apollon, scria odinioară, așa se crede, „Cunoaște-te pe tine însuși”. E primul gând ce mi-a venit citind întrebarea anchetei. În anii copilăriei, credeam că bunica mă cunoaște cel mai bine, ea era cea care îmi „citea” gândurile, mă aștepta cu baclava însiropată și-mi dăruia cărți cu povești. De la ea am primit *Crăiasa zăpezii*, scrisă de H.C. Andersen. Am considerat că bunica mă știe bine, că intuiește cine sunt eu. Prin intermediul unei asocieri. Cu o prăjitură și o poveste. Și că are încredere în mine.

De unde venim? Cine suntem? Încotro ne îndreptăm? Acesta este titlul unei picturi a lui Paul Gauguin. Am putea adăuga și întrebarea, simplă și profundă, a acestei anchete. Cine ne cunoaște cel mai bine? Răspunsurile sunt de mai multe naturi. Cel de natură spirituală este: Dumnezeu. El mă cunoaște cel mai bine. Eu, făptura creată. Îmi cunoaște adevărata natură, limitele lutului, liberul arbitru. „Că El a cunoscut zidirea noastră, adusu-și-a aminte că țărână suntem.” (Psalmul 102, 14). Uneori am senzația că nu mă cunosc suficient și atunci simt nevoia de a delega acest tip de cunoaștere, ce devine mai mult o oglindire. Oglindirea în ceilalți. Uneori oglinda este blândă, generoasă. Alteori omul-oglinză se vede doar pe sine, neputând oferi nicio informație despre mine, despre *celălalt*.

Cine mă cunoaște? Eu. Așa ar fi bine. Ca să pot deveni un izvor ce dăruiește. Sunt clipe în care am senzația că această cunoaștere ar trebui să fie ca o *întâlnire la fântână*, așa cum sunt multe momente în scrierile biblice, spre exemplu întâlnirea Rebecăi cu servitorul lui Avraam. Cine te cunoaște cel mai bine are și încredere în tine și într-un anumit fel intuiește ce vei face, realiza. Cel ce te cunoaște, te ascultă și te citește.

Alteori, cred că scrisul mă cunoaște sau pictura mea. În scrierile mele, spre exemplu, am senzația că textul mă ascultă cu mare atenție și mă ghidează ca și cum ar ști dinainte ce am de transmis. Sau palierul adânc al conștiinței, în vis. Pantera neagră ce-mi apare în somn, venită parcă dintr-un univers șamanic să-mi atragă atenția că nu mă cunosc cu adevărat.

Revin la Delphi, într-o zi toridă de vară, căutând umbra acolo unde nu prea există. Vechile inscripții nu se mai văd, pe pietre se mai simt pașii celor care au trecut pe acolo de-a lungul anilor, căutând adevărul, înțelepciunea, pacea, frumusețea, sfatul, ascultarea sau, pur și simplu, căutând un zid de care să se sprijine. Sau nimic din toate acestea. Bucurându-se de miracolul vieții așa cum e ea, acolo unde nu e nimic de schimbat.

Dan NEGRESCU

Prozator, eseist

Ideal ar fi fost să pot spune, parafrazând îndemnul socratic preluat de pe frontonul de la Delfi, că am ajuns să mă cunosc pe mine însumi cel mai bine... Dar nu e nicidecum așa.

Am constatat, în timp, că nu îmi explicam o se-

rie de trăiri care însă mi-au fost clarificate *in tempore secundi* matrimonii, cum ar fi spus romanii mei. Mi s-a adevărit în ultimii treizeci de ani un adevăr juridic incontestabil: *femina este finis familiae*, adică *femeia este măsura familiei*. Sursa o constituie cunoașterea reciprocă de mai bine de cincizeci de ani însă.

Nu mă voi referi decât la un aspect de ordin muzical prin care am ajuns să mă cunosc ceva mai bine, constatând că fie nu înțelegeam unele lucruri, fie mai aveam de ascultat muzică și vocea cunoscătoarei. Crescut într-o atmosferă de mare iubire pentru muzica clasică cu numeroase audiții de operă și concerte simfonice, în paralel cu audierea vinilurilor (greu de procurat, dacă nu aproape imposibil...) cu formații în mare afirmare, am făcut un soi de fixație în a refuza compozițiile pucciniene. Nu le înțelegeam, în timp ce Santuzza mă făcea să plâng nu doar de Paști. Da, merită să aduc în acest context o *laus Sociae* pentru faptul că mă cunoștea mai bine decât mine însumi și mi-a explicat că, în fapt, o anume sensibilitate (poate o teamă de mine însumi...) mă face să fi ajuns acum la Puccini adorându-i compozițiile.

Iată de ce - am dat doar un exemplu care m-a format - cred că soția mă cunoaște cel mai bine; ca atare, formăm o *societas*, o alianță.

Desigur, se pune problema egalității de șanse într-o alianță; întotdeauna există un *primus inter pares*, doar că într-o familie normală nu poate fi vorba de *societatem coniungere cum aliquo*, adică *alianță politică*; ar fi trist, deși unora le place... (jazzul).

Desigur, până la asociere trebuie să treacă ceva timp tocmai pentru cea mai bună cunoaștere post matrimonială. Cu răbdare și speranță se rezolvă totul conform înțelepciunii celor din vechime: *Uxor non este socia, sed speratur fore, Nevasta nu este asociată, dar se speră că va deveni*.

Părintele Episcop Ignatie al Hușilor

Trebuie să recunosc că, inițial, această întrebare m-a pus într-o mare încurcătură lăuntrică. În competiție au intrat cel puțin două persoane. Duhovnicul meu și un prieten de suflet. Alegerea uneia dintre cele două persoane, care să contureze conținutul răspunsului la această întrebare, mi-a părut că este ca un rizom cu multe puncte de întâlnire. Sau că m-aș afla într-un fel de expediție în inexprimabil.

După o oarecare perioadă de reflecție, mi-a devenit, din ce în ce mai clar și mai persuasiv gândul că duhovnicul meu este singurul în fața căruia mă pot obiectiva cel mai ușor, chiar dacă spovedania, cea care instaurează cel mai deplin și frumos acest raport de cunoaștere, este relația dintre trei subiecți – Dumnezeu, părintele spiritual și omul care se mărturisește. Spovedania este necesară, pentru că se califică de departe ca fiind singurul context în care subiectul se obiectivează pe sine însuși, nu fără efort, scoțând la iveală registrele cele mai adânci ale ființei sale. Consider că autentică cunoaștere a celui alt intervine când acesta se poate livra pe sine însuși unei alte persoane. Sau când se poate vulnerabiliza, ca expresie a libertății și a lipsei de frică, fără ca acest fapt să devină un ponton de pe care să condamni sau să persiflezi realitatea fragilă, căreia începi să îi devii martor. De aceea, duhovnicul este pentru mine adevăratul refugiu din calea puhoiului lumii sau a vârtejului răutății și al superficialității, care ne înconjoară sau ne locuiește uneori.

Și acest fapt devine posibil întotdeauna, pentru că duhovnicul meu este cel care îmi știe cel mai bine pliurile sufletului. Constantele sau alunecările mele. Luminile și regiunile cele mai ascunse de ochii celor care și-au făcut un deliciu din a ciuguli, cu nesaț și poftă nebună, slăbiciunile inerente oricărui pământean. Claritățile sau incoerențele drumului către tărâmul împlinirii sufletești, prin credință și comuniune

cu Dumnezeu și cu oamenii. Liniștea gândurilor sau vuietul contondent al simțirilor inimii. Soliditatea creșterii în frumusețea omului credinței sau aderările zgomotoase la curentul paralizant al slăbiciunilor spirituale.

Duhovnicul este nu numai cel căruia i te confesezi, nestingherit și curgător, cu privire la consecințele nefaste ale imploziilor neputințelor tale, ci este și încrederea întrupată ca expresie a bunătații hristice, care nu judecă niciodată omul surprins în flagrantul slăbiciunii, precum și iubirea ca bioritm al asumării tuturor împlinirilor sau eșecurilor tale existențiale, care fărâmițează și tulbură cadența frumoasă a sufletului năzuitor de lumină și împlinire spirituală.

Duhovnicul este cel care, în mod natural, „sabotează” și imunizează, prin harul primit de la Dumnezeu, prin bunătațe, răbdare, dragoste și asumare, orice tentativă de ipocrizie sau falsitate a celui care se ghidează după formula arhi-cunoscută: „sărută mâna pe care n-o poți mușca”; sau orice tentativă a celui alt de a mușca din carnea mea, din pricina invidiei sau a răutății, concentrată în formula de mai sus inversată: „mușcă mâna pe care nu o poți săruta”.

Deci, duhovnicul este cel care îmi asigură bioritmul cunoașterii de sine, pentru că el este cel care mă face martorul cunoașterii celei mai fidele a sufletului meu sufletesc și mental.

Monica PILLAT

Prozatoare, eseistă

Iată o întrebare căreia îi dau roată mai multe răspunsuri, niciunul, însă, pe deplin concludent. Fiecare ființă are de dezvăluit celor din jur atâtea feluri imprevizibile de a fi, deoarece este în continuă mișcare și prefacere lăuntrică, de-a lungul vârstelor străbătute, din copilărie până la bătrânețe. Bunicele, părinții, unchii și mătușile, care m-au cunoscut de la începutul intrării în lume, nu mai sunt aici, ca să dea mărturie despre cum le-am apărut pentru o vreme. Cu siguranță, soțul meu mă cunoaște destul de bine, atâta însă cât poți cunoaște pe cineva, chiar după de o jumătate de secol. Profesorii, camarazii mei de joacă și de școală, prietenii și colegii de la facultate, foștii studenți, confrății întru scris și-ar putea aduna impresiile despre mine într-un mozaic pe cât de divers, pe atât de incert și chiar contradictoriu.

Pe de altă parte, îmi dau bine seama că eu însămi sunt un amalgam de identități moștenite, că, paradoxal, singularitatea mea este plurală, iar glasul minții proprii este un mănunchi infinit de voci venind din toate timpurile. Dacă mi s-ar cere să-mi fac autoportretul, sunt convinsă că ceea ce aș izbuti să creionez în cuvinte nu ar aduce mai multă precizie. De ce? Pentru că există în mine, ca în oricare viețuitoare, un sămbure de mister la care nu am cum ajunge. De aceea, cred că cel mai bine m-ar putea cunoaște foaia de hârtie, pe care compun, încercând să-mi descifrez taina. Dar și atunci, după ce închei și recitesc ce am scris, mi se întâmplă adesea să mă cuprindă uimirea și să mă întreb: „oare cine a vorbit adineauri prin mine?”

Răspunsul ideal ar trebui să conțină în sine, ca într-un spectru al luminii, suma tuturor privirilor care mă cercetează, însoțindu-mă în această viață.

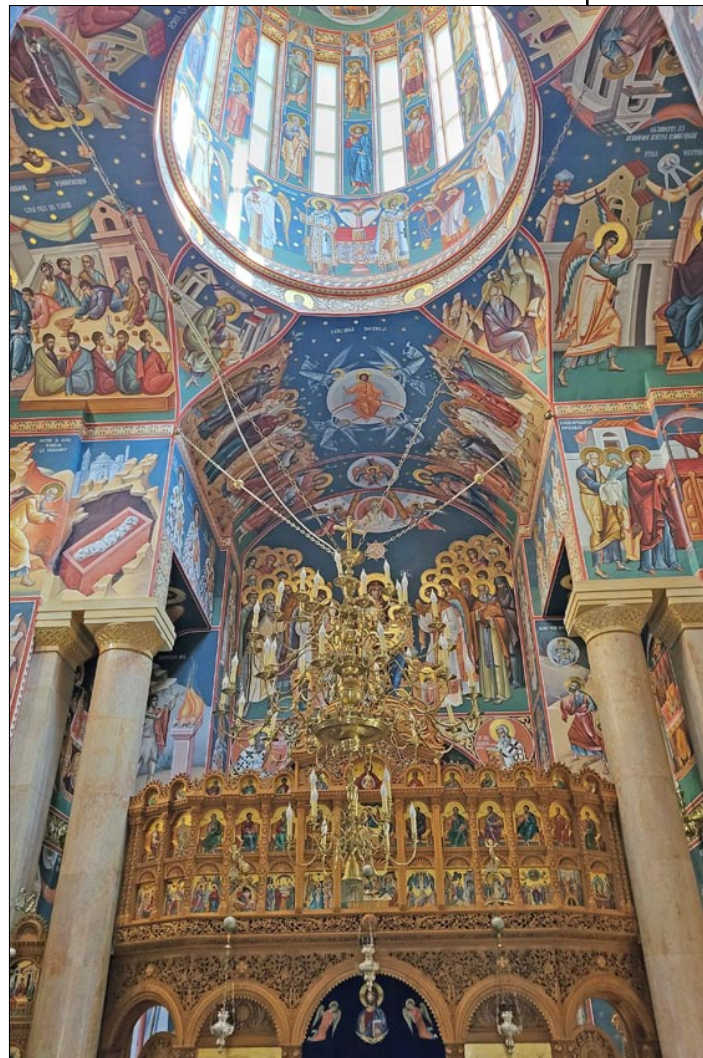
Ioana PÂRVULESCU

Prozatoare, poetă, eseistă

Am asistat odată la o scenă: niște cursanți erau puși, ca exercițiu de cunoaștere, să audă cum îi percep cei din jur. S-au spus cuvinte de tot felul: ești sigur pe tine, ești autoritară, ești timid, ești generoa-

să, îmi pari cam rece, ești sever etc., etc. Nici măcar unul nu s-a recunoscut cu totul în descriere, dar în câteva cazuri s-a lăsat cu plâns. Era clar o discrepanță între portretul interior și cel exterior, uneori în bine, alteori în rău. Dar înseamnă asta oare că fiecare este el însuși banda de măsurat corectă, este cel care se cunoaște cel mai bine?

Nosce te ipsum, spuneau, pe bună dreptate, latinii. Mă tem că nu noi suntem cei care ne putem aprecia bine sau, mai plebeu spus, nu știm niciodată

ce ne poate pielea. Între „drac împielit” și „angel radios” ne putem surprinde pe noi înșine (însene, în cazul de față) cu nenumărate variante. Putem fi mai buni sau mai ticăloși decât ne-am fi închipuit vreodată.

Întrucât particip la tot felul de întâlniri, sunt adeseori prezentată, în introducere. Rareori mă recunosc în cuvintele de prezentare, de obicei luate de pe internet. Nu știu cine mă cunoaște cel mai bine, dar cel mai prost mă/ ne cunoaște *wikipedia*.

Este persoana care ne iubește și pe care o iubim cea care ne cunoaște cel mai bine? Amintiți-vă tabloul lui Magritte, *Les amoureux*. Dragostea e legată la ochi, ce mai! Familia? „Aș!”, vorba lui Caragiale. Să ne gândim numai cum l-a prezentat chiar pe el fiica lui, Tușchi, ca să nu mai spun de Mateiu. Iar cei care, poate, ne-au cunoscut bine odată nu mai există. Prietenii? Poate că începem să ne apropiem, dar nici ei nu știu tot, și ei s-ar contrazice și, oricum, pentru portrete, „ferește-mă, Doamne, de prieteni”, că dușmanii mă respectă mai mult.

În disperare de cauză, nu-mi rămâne să spun decât că, probabil, cel mai bine mă cunosc personajele mele. „Dovadă n-am, dar îmi aduc aminte”, vorba poetului Adrian Popescu, îmi aduc aminte ce mi-au spus despre mine.

Anchetă realizată de
Cristian PĂTRĂȘCONIU

Cine vă cunoaște cel mai bine?

ancheta

Călătorului bine îi șade

Cristina CHEVEREȘAN

Finalul de an 2022 a stat mărturie îmbogățirii colecției de *Memorii/ Jurnale* a Editurii Humanitas cu noi *Călătorii* prin spații geografice și culturale dintre cele mai incitante. Sărbătorile de iarnă vor fi fost mai plăcute pentru mulți dintre cei ce vor fi ales să și le petreacă dând frâu liber fan-teziei și încântării uimite a exploratorului plecat în căutare de vise ori realități palpabile, pe urme ale predecesorilor sau, dimpotrivă, în încercări temerare. Două dintre volumele menite să-și poarte cititorii pe meleaguri diverse, fascinante, mai mult sau mai puțin intangibile, dar egal demne de investigare și consemnare, aparțin lui Cătălin Cioabă și Iulian Comănescu. Ce le unește și le distinge de relativ obișnuitele jurnale de călătorie contemporane, mai degrabă ghiduri utilitare de turism, e naturațea consemnării și lipsa planificării laborioase - atât a scrisului, cât și

cunoștința cu misterioșii guanși, locuitori ce au precedat ocupația spaniolă din Canare, fără a lăsa urmele vreunei culturi scrise. Parte din istoria conchistadorilor îi include, iar cititorul poate trage cu urechea la anecdote și legende greu de recuperat altundeva decât la fața locului. "Orice mit este o poveste, iar orice poveste trebuie să relateze întâmplări, nu? De ce nu și întâmplări geologice?": astfel se (re)pun în circulație istorisiri cu tâlc despre tot ce fascinează la cutreierarea porțiunilor de arhipelag, cu locuințe săpate în stâncă și "nebulia vegetală și florală". Entuziasmul vizitatorului asaltat de senzații și informații noi se concretizează în și transmite prin hotărârea de a trece dincolo de suprafața palpitantă și de a traduce exotismul pe înțelesul celor rămași departe.

Personalități ale istoriei, științei și culturii insulare gonesc prin scrisoarea lui Cătălin Cioabă, populând un peisaj aparte și incitând cititorul să afle mai multe, așa cum o face filosoful în timpul liber. Dacă ploaia fină, care "e și nu e" simultan, îl duce cu gân-

dul la Wittgenstein, exilul dictat de Primo de Rivera îl invită în primul planul meditației pe Miguel de Unamuno. Regiunea cu care familiarizarea se face inopinat generează tot mai multe conexiuni cu preocupările cotidiene din căminul bucareștean, devenind un nou *acasă* ce-și cere identificate coordonatele. "Poate că am asemenea trăiri intense post-călătorie și fiindcă m-am născut și am trăit o vreme într-o sahară a istoriei, Republica Socialistă România, din bezna căreia puteam doar să ne închipuim

străinătatea, dar nicidecum să ajungem să o vedem". După două săptămâni pline de un gen de frumusețe ce se strecoară pe sub piele, rămân decantarea, analiza și răspunsurile bine conturate la îndoielile de odinioară.

* * *

Caleidoscopică, fragmentară, înregistrând drumuri de afaceri sau voiajuri cu mai versata parteneră călătoare, cartea lui Iulian Comănescu, *Medina infinită*, se prezintă drept o sumă de "călătorii la întâmplare și întâmplări de călătorie". Rezultatul e un exercițiu nu neapărat de încântare, transpunere și stare, ci o observație angajat-lucidă a unor realități dintre cele mai diverse. "Să călătorești așa, fără un plan unificator, e o sursă permanentă de mirare și destabilizare. Și tocmai de aici marele avantaj de a te expune unei gimnastici mentale foarte profitabile. Nu vânezi nici un vis, riști să nu înțelegi, trebuie să faci eforturi de conectare cu diferitele locuri. Dar asta nu e un război cu lumea sau o experiență brutală. Ci un mod de percepție lipsit de prejudecăți, de așteptări formulate. O augmentare mentală rapidă și, cumva, obiectivă." Mărturisind din start că nu va dezvălui doar clipe de fascinație și îndrăgostire, ci și raportări dezvrăjite la spațiile străbătute, autorul-jurnalista-antreprenor se plasează de partea experienței autentice, nepropunându-și să epateze ori să convingă cititorul de adevăruri absolute.

Bucățile de puzzle răspândite prin pagini îi urmăresc episoade din traiectoria personală și profesională, ce-l poartă de-a lungul și de-a latul unei lumi ale cărei contururi, umbre și lumini sunt determinate și de filtrele individuale și momentele la care se produc întâlnirile cu anume spații cultural-civilizaționale. De la geografic mai apropiate Ungaria, Albania, Moldova, Armenia, Turcia, până la Maroc, Israel și Palestina, trecând pe la Veneția și adăstând la Londra și Bruxelles, cartea trece în revistă oameni, conversații, obiceiuri, instituții, monumente, părți integrante ale unor rețele mitologic-reprezentative ce au de a face atât cu realitatea factuală, cât și cu diversele construcții imaginare, stereotipe sau nu, ce tind a fi proiectate asupra celor inițial străine vizitatorului. Comănescu nu-și propune să redacteze prospecte turistice pe cartoline publicitare; trasează, mai degrabă, o rețea de conexiuni, pătrunzând sub suprafețe și încăpățănându-se să se desprindă de tipare previzibile.

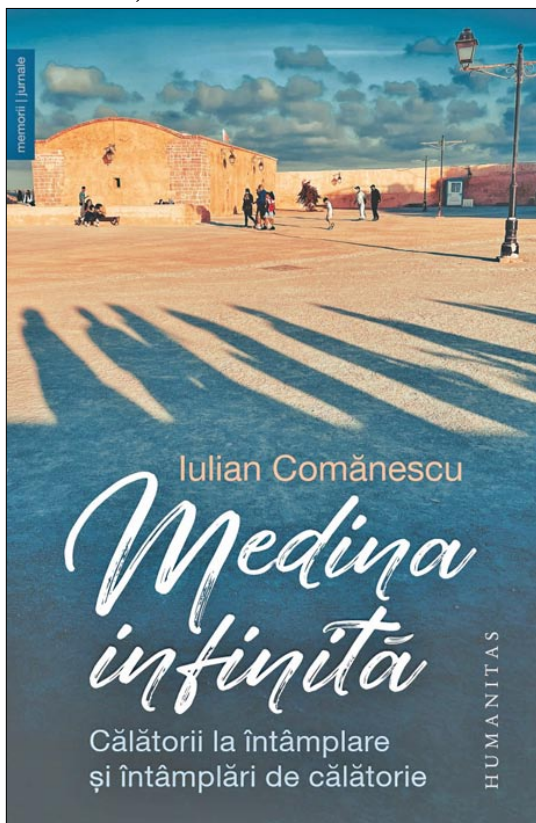
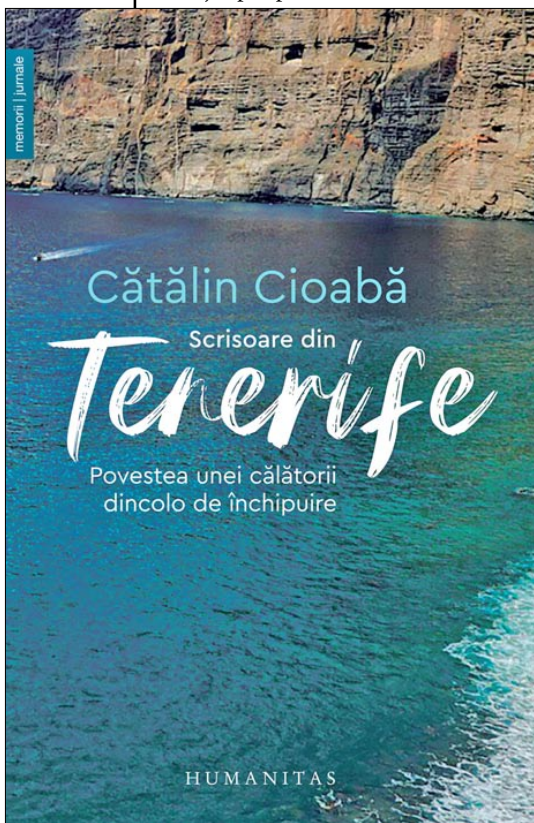
Multe deplasări fiind parte a unor însărcinări de serviciu, se disting și privirea descriptiv-analitică, amuzată, critică sau nerăbdătoare, și inevitabilul contact direct cu indivizi de toate facturile, alții decât galeria uzuală din lanțurile hoteliere amabil prestatoare de servicii. Sunt frânturi de istorie ocultată printre betoanele cenușii din fostul bloc comunist, pătrunderi în logica și cronologia unor locuri al căror puls intern trebuie luat din interior, iar legăturile inerente cu propriul set de așteptări și rutine socio-istorice nu lipsesc. Abrupte ori meditative, observațiile trasează o hartă geo-politică și, până la un punct, sentimentală a impresiilor și întrebărilor adunate și întoarse pe varii fețe. Unele concluzii sunt tranșante, la obiect, altele pătrunse de cugetarea așezată a celui capabil nu doar să reacționeze la cald, ci și să aranjeze impulsurile într-un grafic complex, al circumstanțelor adesea mai complicate decât aparențele.

Dacă "Albania e un loc în care nostalgia se transformă în prejudecăți", Chișinăul apare drept o Californie a dezinhibării pline de naturalețe, în ciuda unui climat politic ambiguu indiferent de liderii momentului, cu "alianțe surprinzătoare și suspiciuni de corupție cât încăpe". Turcia unde se imbulzesc turiștii estivali, amatori de resorturi și răsfățuri generoase și moderate la preț, atrage remarcii pe măsura naturii paradoxale și iluziilor pe care le vinde și consumă de veacuri. Situată orar pe ceea ce autorul identifică drept "fusul dictaturilor" (alături de Moscova, Belarus și Arabia Saudită), ea alege să se prezinte prin cartea de vizită opusă, ultra-prietenosă, a zonelor de tip Antalya, taxate corespunzător pe motiv de destrăbălare culinară (și nu numai): "Ficțiunile all-inclusive sunt de fapt săli de mese interminabile în care singurul simț pe care te poți bizui rămâne gustul. Dacă McLuhan spunea despre spațiul audio că nu are centru, cel gustativ nu are nici el, dar are limite, care sunt cele ale propriului stomac". Și totuși, trecutul și prezentul Turciei suprapun multe straturi, iar Comănescu nu ratează aducerea lor în discuție, de la greci la Erdogan, de la Bizanț la Atatürk, de la aerul cosmopolit al vechilor așezări europene până la "Turcia profund estică, plină de mandarine, *hijaburi* și locuri de pelerinaj musulman".

Printre fotografiile de profesionist, menite a capta cotidianul, nu excepționalul, uzualul trăit, nu senzaționalul răvnit, textele în sine invocă alert colțurile de lume vizitate. Riadurile ("echivalentul Airbnb-ului") și medinele marocane se înfățișează cu viața lor prea puțin cosmetizată, dar destul de îndepărtată de clișeele unui "celălalt amenințător". Ospitalitatea și specificul ei variază din loc în loc, iar autorul consemnează mărunțișuri rar vizate de marea istorie, dar greu de neglijat. Fără a lăsa la o parte detalii despre populații, conducători, credințe locale și practici culturale care mai de care, Comănescu se dedă și la arta degustării de licori și bucate, ce desăvârșește adeseori imersiunea în teritorii pe care cititorul le descoperă *altfel*. Încălcite sunt căile Israelului și relațiile-i mereu tensionate cu zonele limitrofe, iar relatarea din volum nu face decât să întărească percepția, sondând țările din țară și istoriile din istorie, cu acuta realizare a riscurilor disipării:

"De câte ori am scris ceva despre Israel sau despre Palestina, au apărut voci dintr-o tabără, care să mă critice pentru faptul că iau partea celeilalte. Uneori, vocile au venit din ambele tabere. Cred că la fel se va întâmpla și cu aceste povestiri, care iau totul ușor. Sunt foarte conștient că nouă ne dă mâna să facem asta, ca europeni aflați în afara problemei [...] Cu siguranță, ceea ce am văzut și am trăit acolo nu mă transformă în expert în problema israeliano-palestiniană. Încerc doar să spun ceva mai mult unui public care știe ceva mai puțin". În ciuda necesității unor asemenea *disclaimers* într-un imediat al vulnerabilităților, sensibilităților și nuanțelor inerente, Comănescu nu e adeptul vreunei corectitudini forțate. Dimpotrivă, nu se ferește de controversale inevitabile ale ciocnirii între culturi și perspective și păstrează onestitatea notelor personale.

Uneori, experiența subiectivă a cititorului îi poate contrazice opiniile (personal, cu înțelegere pentru notițele acide la adresa turismului venețian ce-i irită și pe localnici, am în minte contraargumente durabile împotriva etichetei de "oraș defunct"). Rămâne, însă, interesul pentru modalitatea de focalizare, pentru selecția și ambalarea imaginii, cauzelor și efectelor într-un tot ce se naște treptat, din drumuri și experiențe acumulate. Ultima, dar nu cea din urmă, povestea transmutării și asumării condiției de expatriat la Bruxelles adaugă un nivel multiplelor confruntări cu celălalt, cu manierismele, gesticulațiile, mentalitățile unui nou *acasă*, simplu și întortocheat, ca orice nou fundal de viață. Între *Scrisoare din Tenerife* și *Medina infinită*, cititorul își poate lărgi orizonturile și lungi lista de curiozități și dorințe de descoperire pe cont propriu, iar incitanta serie de *Călătorii* deschisă de Humanitas poate continua cu succes.

a peregrinărilor. N-avem de a face cu aventuri consumiste prin paradisuri ale turismului de masă, ci cu experiențe și documentări personale, împărtășite firesc, asemenea unor conversații între prieteni.

Scrisoare din Tenerife. Povestea unei călătorii dincolo de închipuire chiar așa debutează: ca necesitate de a aranja amănunțit, pe o hartă mentală, șuvoiul de impresii din și despre un arhipelag ce poate părea mai îndepărtat decât este. Autorul, profesor de filosofie cu traectorie profesională impresionantă și multiple volume scrise, traduse și editate la activ, surprinde de la început nu doar cititorul, ci și pe sine însuși. Dinspre *Timp și temporalitate* (Humanitas, 2000) și amănunțitele-i considerații în marginea operei heideggeriene, coboară spre mult mai pământenele ținuturi răsărite parcă de nicăieri, la mijloc de ocean, ale Insulelor Canare. Farmecul descoperirii îl constituie însuși ineditul: "Cum nu mă gândisem niciodată că voi ajunge aici, ele chiar nu existau pentru mine!" Dincolo de asigurarea amuza(n)tă - "Insulele Canare chiar există!", întâmplarea de a se afla în Tenerife, în vizită la fiul "nomad digital", stabilit acolo în pandemie, e valorificată cu simțul datoriei intelectuale: "încerc să dublez divertismentul cu puțintică cunoaștere".

Astfel, din relatarea trimisă unui prieten se naște un op frumos ilustrat, calofil, al căldurii, curiozității și apropierii treptate de un areal aflat, cum altfel, la capătul unei lumi. Prea puțin amator de turism, atașat de acel sentiment de *acasă* definit de locuirea în sine, nu de deplasări accidentale și schimbări pasagere de adresă, Cătălin Cioabă pornește pe firul geografiei și istoriei "Insulelor Fericiților". Incitat de ce i se dezvăluie străbătând formațiunile vulcanice aflate în calea multor peregrini și cu-ceritori de-a lungul veacurilor, precum Madeira sau Azorele, se apucă de cercetare: norii, plăcile tectonice, anticiclonei, fauna și flora acestor "teritorii extraterestre" îi cad sub lupă. La fel, traiectoriile valurilor de populații ori fenomenele naturale ale zonei. Se îmbogățește cu varii tipuri de cunoștințe altfel inaccesibile, dar și cu imagini spectaculoase, ce-și fac loc în paginile inspirat adunate în volum.

În capitole de rememorare cu focalizare specifică (pe Acantilados de Los Gigantes, Batan de Arriba, (Santa Cruz de) Tenerife, Orotava, Parque Rural de Anaga, Fuerteventura, Playa de Cofete), diaristul de ocazie face

Duhurile noastre toate

Alexandru ORAVIȚAN

Consacrată deja drept una dintre cele mai dinamice serii din peisajul editorial românesc, colecția „Biografii romanțate” a editurii Polirom, coordonată de Adrian Botez, continuă explorarea aspectelor binecunoscute și a cărărilor mai puțin bătătorite din viața și activitatea celor mai semnificative figuri ale culturii române. Până în prezent, scriitorii care au publicat în această serie și-au ales personalități al căror destin a fost în bună măsură decelat în creațiile acestora, în care balanța dintre biografie și operă a părut cel puțin intuitibilă printr-o contiguitate firească dintre cele două planuri existențiale.

Un nume care merită cu prisosință să fie alături celor cincisprezece subiecți deja incluși în colecția de față este Bogdan Petriceicu Hasdeu, tocmai prin contribuția semnificativă adusă culturii române și prin insuficiența cunoașterii ramificațiilor biografice care au făcut posibil un destin marcat de amploarea proiectelor derulate și de dramele existențiale deopotrivă. Traseul biografic este realmente remarcabil: Tadeu Hâjdău se naște într-o familie de descendență nobilă, desfășoară studii liceale la Chișinău și are un parcurs universitar incomplet la Facultatea de Drept a Universității din Harkov; în urma unui stagiul militar în armata rusă și a deciziei de a se alipi decisiv de dimensiunea identitară românească, își rupe pașaportul rusesc și este judecat în absență, marcând astfel ruptura de moștenirea basarabeană.

Turnurile biografice sunt esențialmente turbulente și contrariante: posturile de bibliotecar și profesor la Iași sunt pierdute în urma unui scandal de presă, iar stabilirea ulterioară la București este sinonimă cu activitatea politic-administrativă și cu proiectele laborioase în lumea culturală românească, precum elaborarea unor opere monumentale în genuri diverse și fondarea unora dintre cele mai răsunătoare ziare și reviste ale epocii. Caracterul enciclopedic este dublat de înfocări ale spiritului, precum presupusa implicare în Republica de la Ploiești din 1870, rezultată într-o detenție de nouă zile la Văcărești; ulterior, ajunge director al Arhivelor Statului și membru al Societății Academice Române. Parcursul existențial cunoaște o ruptură semnificativă în urma morții fiicei sale, Iulia, în 1888; pierderea copilei se traduce în interesul tot mai accentuat al lui Hasdeu pentru spiritism, care îl transformă în ultima parte a vieții într-o figură excentrică, dominată de preocupări mistice, alienată față de semenii și ruptă de realitățile unei Români aflate în plin avânt la începutul secolului al XX-lea.

Acest destin demn unei romanțări fabuloase este migălos recompus de către George Cornilă, care, în urma unei munci asidue de documentare și de navigare printre hățișurile episoadelor marcate de zvon, bărfă și incertitudine, publică remarcabilul volum *Hasdeu. Duhuri*¹, o contribuție deopotrivă necesară și reprezentativă pentru potențialul seriei biografiilor romanțate de a înlesni contactul dintre ansamblul unei existențe și publicul cititor contemporan. Pentru George Cornilă primează claritatea exprimării și dispunerea atentă, amplu contextualizată a evenimentelor. Este unul dintre motivele pentru care autorul nu face abuz de arhaisme, ci le utilizează strict pentru conferirea unor stropi de culoare textului.

Reșeta narativă pentru care optează Cornilă este una intrigantă, contrariantă pe alocuri, pe măsura subiectului său. Episoadele biografice sunt prezentate cronologic, la persoana I, în interiorul unei rame narate la

persoana a III-a și bazată pe capacitatea potențatoare a dialogului: o misterioasă ședință de psihoterapie plasată la un secol distanță de consumarea evenimentelor. Tehnica povestirii în ramă asigură un grad de verosimilitudine plonjeului în lumea secolului al XIX-lea, deopotrivă prim-plan și fundal pentru biografia lui Hasdeu. Odată pasate hățurile narațiunii către vocea resuscitată a subiectului său, sunt prezentate tranșant coordonatele personalității subiectului: „n-aveam cum să ies altfel decât am ieșit, capricios, uneori blând și visător, alteori crunt și neînduplecat.”

Această contrarietate va domina întregul portret al lui B. P. Hasdeu, creionat de George Cornilă prin folosirea unor mijloace de individualizare cât mai versatile. Într-o logică elementară, punctul de plecare este tocmai locul de naștere, Cristinești, din regiunea istorică a Basarabiei: „Era acela un tărâm care scotea poezia din om, însă nu în chip de idilă blândă, dulceagă și diafană, ci de poem amar, din granit greu și colțuros, pe care dacă vrei să-l cânti nu poți decât cu glas răgușit și chinuit ca de osândit supus la cazne.” Această osândă nu se naște doar din istoria tumultuoasă a regiunii, ci poate fi percepută mai ales dintr-o perspectivă genetică care se va dovedi edificatoare până în finalul cărții: „Dacă este vreo dovadă științifică a existenței sorții, aceea e, indiscutabil, ereditatea. Totuși, în felul lor, toți Hasdeii au iubit trei lucruri: zeul, țara și femeia. Trei izvoare care revarsă eroi și sfinți. Și nebuni. Iar de nebunie eu am fost acuzat cu mult înainte să mă închid în Castel, căci ce om întreg la minte ar fi avut purtarea mea, nesăbuiunța de a izbi pe toți”.

Cele trei mari iubiri ale Hasdeilor sunt folosite de George Cornilă drept suprateme ale biografiei romanțate de față. În fapt, autorul dispune o serie de episoade biografice pe care le unește prin intermediul acestor elemente tematice esențiale pentru înțelegerea caracterului complex al lui Hasdeu. Din plan ereditar sunt desprinse atât setea pentru excelență și nevoia constantă de a se ridica la standardele înalte impuse de strămoșii nobili, cărturari și conducători. Spiritul enciclopedic, caracteristică definitorie pentru Hasdeu, e perceput în esență drept factor declanșator pentru toate presiunile resimțite din dorința de a se dovedi vrednic de moștenirea neamului: „Mă înghămam la mai mult decât putea duce un om, orice om, chiar și un Hasdeu, căci enciclopedismul este o indelețnicire maniacală, e mutarea deșertului dintr-o parte în alta, grăunte cu grăunte, poate cel mult folosindu-te de o linguriță de ceai.”

Iar dorința de a lăsa o moștenire substanțială culturii române și, prin aceasta, de a asigura și consolida eternitatea numelui, va intra mereu în conflict cu perfecționismul – o altă dimensiune presupus ereditară, manifestată prin permanenta dificultate de a duce la capăt monumentalele proiecte începute: „Eram făcut din contradicții, prețuiam la fel clipa și eternitatea (...). Am revenit de nenumărate ori asupra scrierilor mele, le-am completat, le-am rescris, de parcă nu știam că o operă este asemenea omului, condamnată să fie veșnic imperfectă. Am trecut prin întuneric și prin lumină, pierzând totul de atâtea ori, cu nonșalanța unuia care a aflat că va muri a doua zi.”

Dincolo de această portretistică izbutită și de episoadele dinamice dedicate implicării în lumea culturală și politică bucureșteană, cele mai reușite pagini ale cărții de față țin de zone distincte, aparent dispartate, ale parcursului biografic al lui Hasdeu. Notabile sunt cele dedicate stagiului militar în armata țaristă, în care spiritul de frondă adolescentină se va materializa drept o

constantă combativă a personalității lui Hasdeu, în care contrarietatea personalității reiese cu asupra de măsură la suprafață: „Orgoliul mi-ar fi cerut ca aceasta să fie o redare plină de eroism a faptelor mele de arme, să mă împăunez aici cu mărețe acte de vitejie, dar pentru mine cariera militară a însemnat bețivăneală, golăneli și crailăc, în slujba unui stăpân pe care-l uram așa cum întemnițatul îl urăște pe temnicer”.

O altă zonă fertilă din punct de vedere literar ține de ceea ce naratorul numește „cel mai important moment al vieții mele”: nașterea fiicei, alintată Lilica; asupra acesteia vor fi aruncate toate presiunile acumulate ce țin de auto-desăvârșire, atât ale tatălui, cât și ale neamului din care se trage: „S-a vorbit mult despre genialitatea ei prodigioasă (...) Vă spun sincer, stimat domn, că așa potențial nu se întâlnea prea des. Era dincolo de legile firii. Poate de asta, de la un punct, am început să nutresc teama de a nu-l irosi. Poate că din acea frică ni s-au tras toate.”

Fructificarea acestui potențial la maxima sa am-

ploure tocmai din această teamă de irosire este oferită drept cauză indirectă a morții lui Hasdeu. Moartea fiicei schimbă din temelii parcursul existențial al tatălui, al cărui unic refugiu rămâne misticismul, căutând prin orice mijloace să readucă măcar o parte din duhul fetei mai aproape de cele lumești: „M-am dus în odaia Lilicăi, rămasă întocmai cum o lăsase, un altar închinat plăpândeii fapturi crezute pierdute pentru totdeauna. (...) Am început s-o chem pe Lili cu și mai mare ardoare, s-o implor să vină, să-mi vorbească, să mă apuce de mână. Fără folos.”

Cufundarea în ședințele de spiritism și căutări interioare e sinonimă cu izolarea completă față de semenii, fapt care-i conferă lui Hasdeu o aură excentrică la începutul secolului al XX-lea: „N-am mai primit pe nimeni în vizită. Din lumea asta, mă refer. De ce aș fi făcut-o, câtă vreme toți cei pe care-i voiam alături erau deja acolo?” Treptat, lumea de dincolo devine singura pe care remarcabilul om de cultură o mai (re)cunoaște.

Concluzia ședinței de psihoterapie, în care Hasdeu însuși apare în chip de duh, este simplă și de netăgăduit: „Toți trăim, într-un fel sau altul, cu duhuri. Ale celor dragi, ale tineretilor trecute, ale versiunilor noastre neîmplinite, ucise sau lăsate să moară.” Iar duhul lui Bogdan Petriceicu Hasdeu, creionat de George Cornilă printr-o scriitură bogată, atent cumpănită, este cât se poate de edificator pentru cunoașterea amănunțită a uneia dintre cele mai complexe personalități ale culturii române.

¹ Editura Polirom, Iași, 2023, 296 p.

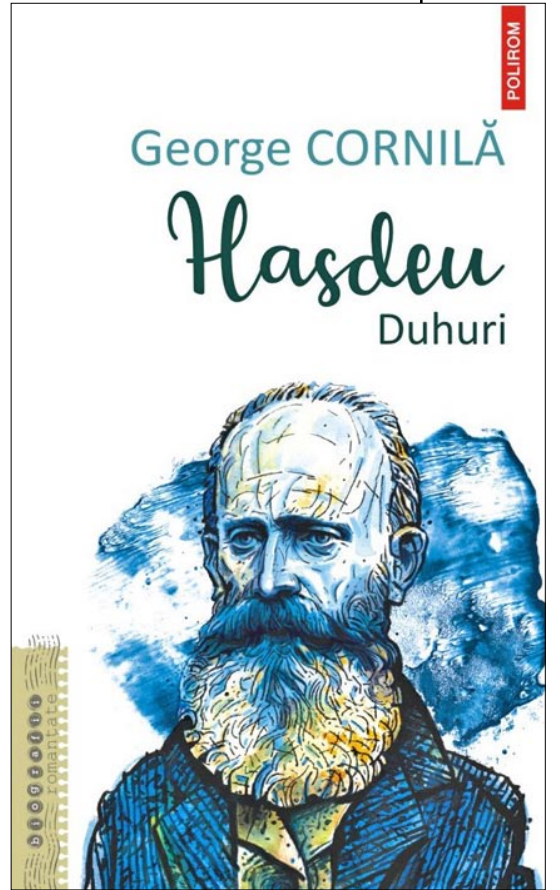
Cunoscut pentru propensiunea sa către decelările artei poetice, Drăghici oferă în *De necuprins* experiența captării inefabilului, intuitibil printre firele subtile ce compun realitatea imediată. Printr-un ermetism de amplă respirație, calibrat cu finețe, Marian Drăghici își conduce cititorii dincolo de granițele înțelegerii imediate, mizând pe expresivitatea revelației: „poezia ca și iubirea / e bună când e mai mare / decât înțelegerea autorului / decât înțelegerea oricui”. (Al. O.)

¹ Giuliano Ladolfi Editore, Borgomanero, 2022, 190 p.

Repere tematice

Prin volumul bilingv *Illimitato. De necuprins*¹, poezia lui Marian Drăghici devine cunoscută cititorilor italieni în traducerea editorului Giuliano Ladolfi. În selecția operată cu această ocazie, Marian Drăghici înfățișează cu asupra de măsură mărcile emblematice ale liricii sale: personalizarea fățișă a motivelor poetice, recurența simbolurilor autoreferențiale și trasarea unor

repere tematice prin intermediul valențelor fertile ale repetiției, ce conferă o dimensiune palimpsestică textelor. Instanța poetică caută dialogul, intuiește resorturile sensibile ale mecanismului creator și propulsează direct în conștiința cititorului o decantare a sensurilor imediate; prezențe perpetue sunt moartea, apăsarea timpului, iubirea și, cel mai important, creația însăși.

Diversiunea noii puteri din decembrie '89

Vasile POPOVICI

Zgomotul din jurul revoluției române din decembrie 1989 e atât de mare, încât cei ce n-au trăit-o, având astfel punctele cardinale la îndemână, se pierd într-un vacarm de teorii și speculații, multe interesate. Riscul unor noi considerații pe această temă, nefondate pe informații de primă mână, e de natură să sporească și mai mult confuzia. De aceea mă apropiez cu multă precauție de acest subiect.

Una din chestiunile obscure, poate cea mai obscură, a rămas enigma teroriștilor, dezlănțuiți, cu minime excepții, după ce cuplul Ceaușescu a părăsit clădirea Comitetului Central, locul puterii. La ora aceea, revoluția reușise, iar Ceaușeștii deveniseră doi fugari abandonaji literalmente pe un drum pustiu.

Andrei Ursu, fiul disidentului asasinat Gheorghe Ursu, a fost demis în urmă cu patru luni din funcția de director științific de la dubiosul Institut al Revoluției Române din Decembrie 1989 (IRRD) de un personaj încă mai dubios ca respectivul Institut. Între timp, Andrei Ursu apucase să publice la Polirom, sub egida IRRD, două ample volume, coordonate și, în parte, redactate împreună cu Roland O. Thomasson, politolog american și cercetător independent.

Însă, după cum s-a văzut cu ocazia grevelor minerilor din 1977 și a protestelor din Brașov din 1987, inamicul exterior al regimului era dublat de un inamic interior la fel de periculos, propriul popor condus spre „noi idealuri de libertate și prosperitate”. Răspunsul la revolta masivă a populației, pe care regimul n-o putea admite public cu nici un chip, fiindcă aceasta ar fi îndus ideea de delegitimare, a constat în elaborarea unui set de măsuri cu caracter *strict secret*: Ordinul ministrului de Interne (reamintim că Securitatea era integrată la Interne, deși raportările se făceau direct la Ceaușescu) nr. 1084/01 iulie 1977, Ordinul ministrului de Interne nr. 1370/18 mai 1978 și mai ales deplin conspiratul Ordin 2600 din 1988, prin care forțele de represiune au fost dotate cu armament deosebit, „cu misiunea clară de a apăra orânduirea comunistă prin toate mijloacele, inclusiv prin folosirea armelor de foc și prin diversiune de tot felul.”

Argumentele aduse de Ursu - Thomasson sunt bogate și diverse, însă autorii și întregul colectiv asociat minimizează nu o dată faptele care deservesc teza și pe care le interpretează discutabil. Ca timișorean și martor la partea din proteste la care am participat direct în săptămâna revoluției, găsesc că, fără urmă de îndoială, Securitatea a jucat un rol central în represiune, însă nu am deloc convingerea că diversiunea teroristă a fost organizată ca să restaureze un dictator bătrân, semi-nebun și decăzut.

Cu părerea de rău că, focalizându-mă mai cu seamă pe lucrurile asupra cărora am rezerve, las deoparte bogăția de informații noi precum și privirea onestă ce se aruncă peste tot materialul strâns între aceste coperte. Consimnez aici câteva rezerve la întâmplare, așa cum apar ele însemnate pe marginea volumelor.

Trebuie să spun că după o lectură exhaustivă rămân în continuare sceptic asupra tezei spre care converge

întreaga argumentație, anume că scopul diversiunii cu teroriștii era să-l readucă pe Ceaușescu la putere prin organizarea unui plan de rezistență securistă. Conducătorul acestui plan, în condițiile în care dictatorul părăsise sediul central al puterii, fusese, în ochii lui Ursu-Thomasson, generalul Iulian Vlad, care juca dublu. Acesta se afla încă în CC, avea la dispoziție telefoanele securizate, oamenii lui controlau toate legăturile telefonice prin care se transmiteau ordinele noii-vechi puteri, iar aparatul Securității, USLA în special, avea mijloacele și antrenamentul să ocupe sedii conspirative, să deschidă foc cu armament sofisticat, de dotare exclusivă și să țină astfel în șah deopotrivă protestatarii și armata.

Dacă e așa, atunci cum se explică rolul ambiguu jucat de generalul Ștefan Gușă, șef al Marelui Stat Major al Armatei Române? Acesta a făcut cu Vlad un perfect tandem în seara și noaptea de 23 spre 24 decembrie? Nu e mai corect să vedem aici o crimă perfect concertată între armată și Securitate, ambele vinovate pentru represiunea de la Timișoara și București, ambele având a face uitat trecutul recent?

Scopul montării diversiunii securiste nu putea fi altul decât 1. să oblige mulțimea să se retragă în case, mai cu seamă pe fondul răsturnării regimului: „dictatorul a fugit!”, iar asta ar trebui să vă ajungă; 2. să legitimeze noua putere ce avea, iată, un dușman intern de înfrânt (noua putere pierduse trenul de a protesta în stradă și de a vărsa măcar o singură picătură de sânge, dar recupera

din plin prin diversiunea teroristă) și 3. să spele imaginea grav compromisă a instituțiilor de forță, armata în primul rând, orice s-ar spune. În condițiile în care ofițerii de Securitate erau și ei, potrivit declarațiilor lui Vlad, de partea revoluției, cei rămași pe baricade cu arma în mână nu mai erau decât niște „elemente ale Securității”, nu Securitatea ca instituție.

Ce este suprinzător însă și ce rămâne neexplicat în analizele de față e faptul că toate „elementele Securității” așa-zis loiale dictatorului, după ce acesta pierduse puterea, au fost până la ultimul om eliberate din custodia armatei după o foarte scurtă detenție. Cum să lași în libertate niște forțe periculoase ce urmează, nu-i așa, să ia din nou în mâini armamentul sofisticat de care dispuneau pentru a reîncepe lupta? Cum se face că soldații și ofițerii de rang mic îi prindeau pe teroriști cu prețul vieții, iar ofițerii de rang mare îi făceau scăpați, iar documentele de identificare și probele dispăreau ca prin farmec? Iar dacă procuratura militară era parte din complotul securist de restaurare, ca parte efectivă a Securității, cum e posibil ca generalii armatei să nu vadă asta, să nu înțeleagă acest joc zile în șir și să-l admită ca și cum n-ar exista, fără să ia niște măsuri împotriva procuraturii militare? Nu vrea să însemne asta că există un plan la vârf care nu era numai al Securității, ci și al Armatei?

Dacă Securitatea avea intenția să-l apere pe Ceaușescu până la capăt și dincolo de capăt, cum se poate ca oamenii cei mai fideli, cei din Direcția a V-a, au putut, piloți și aghiotanți, să abandoneze cuplul prezidențial în mijlocul câmpului? Nu mai era mult până la unitatea militară de Securitate din Târgoviște, unde el ar fi putut fi salvat măcar într-o primă instanță...

Tot neelucidat e faptul că după executarea cuplului Ceaușescu, „elementele fanatice” au continuat „să lupte” împotriva revoluției, chiar dacă restaurarea nu mai era posibilă fizic. Nu e mai logic să ne spunem că pur și simplu diversiunea teroristă, cu consecințe tragice, trebuia să continue până când lucrurile erau politic stabilizate, iar imaginea instituțiilor de forță era cât de cât restabilită printr-o luptă „eroică și de durată”, chit că pierderile de vieți umane continuau, făcând jocul de umbre și mai credibil?

Dacă șefii armatei, cu excepția noului ministru, generalul Nicolae Militaru, bănuir de legături cu GRU, ar fi luptat cu adevărat cu elementele Securității, deci fără să simuleze, cum e posibil ca după consolidarea puterii, în lunile ianuarie, februarie, martie, să nu procedeze, împreună cu noii emanați, la purificarea aparatului implicat în mascarada sângeroasă a teroriștilor? Dacă aceștia nu au lucrat pentru noua putere, ci pentru Ceaușescu, nu ar fi trebuit oare să fie inculpați sau măcar îndepărtați din preajma pistoalelor automate? Nimic din toate acestea nu s-a petrecut. Au fost doar câteva arestări urmate de foarte rapide amnistii.

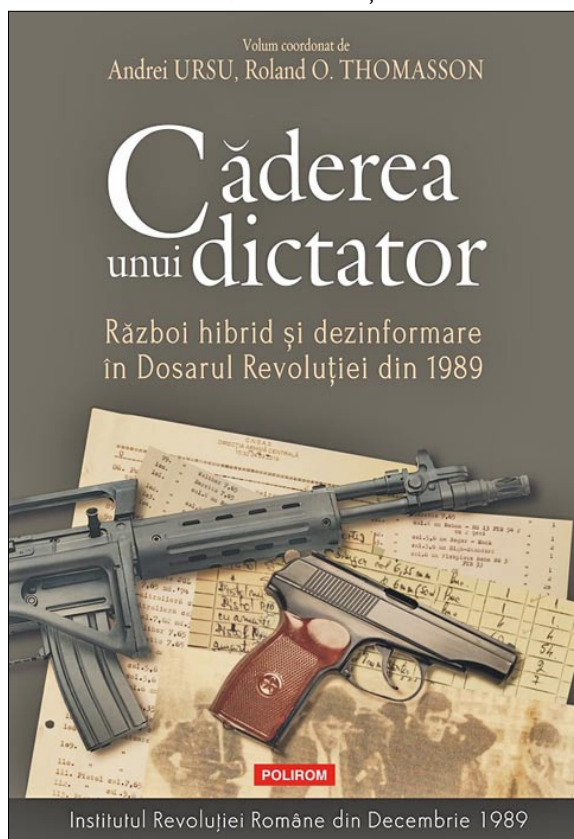
Relatarea revoluției de la Timișoara, plină de căldură și înțelegere, nu e nici ea impecabilă, lucru ce se poate constata, de altfel, în toate analizele istorice elaborate de netimișoreni. Este fals că în ziua de vineri 15 decembrie ar fi existat 300-400 de credincioși cu lumânări în mâini în fața bisericii lui Tökés, că aceștia ar fi cântat *Deșteaptă-te, române* și că în acea zi s-ar fi adunat într-un final o mie de oameni. Toate acestea s-au întâmplat în ziua următoare. Vineri n-au fost mai mult de câteva persoane reunite în tăcere deplină. Rolul armatei în represiune este minimizat. Nu se explică în mod convingător cum anume s-a produs retragerea armatei de pe străzi, cineva putând a crede că armata a făcut-o prin decizie de sus. Nici vorbă!

Retragerea s-a făcut fiindcă ofițerii de rang înalt nu mai aveau încredere că trupele execută ordinul de a trage în civili. Ca unul ce am vorbit direct cu soldații și ofițerii tineri înșirați pe bulevarde cu arma încărcată în mâini am putut vedea cu ochii mei transformarea psihologică a trupelor de la o zi la alta, de luni până miercuri la prânz. (Zbaterile diverșilor generali de armată, din decembrie '89 și până în sfânta zi de azi, când ni se înfățișează ca eroi, țin de aceeași tentativă de albire a armatei. Nu, armata a avut partea ei de mare responsabilitate, iar asta nu micșorează responsabilitatea Securității în masacrul ce a avut loc în zilele revoluției.)

Lumina pe care o aruncă aceste studii peste revoluție nu e într-un totuși convingătoare, însă, paradoxal, ele vor rămâne totuși între analizele cele mai oneste pe care le-am citit pe această temă.

Andrei Ursu, Roland O. Thomasson, în colaborare cu Mădălin Hodor, *Trăgători și mistificatori. Contrarevoluția Securității în decembrie 1989*. Prefață de Dennis Deletant, Iași, Editura Polirom, 2019.

Andrei Ursu, Roland Thomasson (coordonatori), *Căderea unui dictator. Război hibrid și dezinformare în Dosarul Revoluției din 1989*, Iași, Editura Polirom, 2022.

Este de presupus că apariția volumelor a supărat rău și a determinat îndepărtarea lui Andrei Ursu din cuibul de viespi unde nu prea avea el ce să caute de la bun început, ca om ireproșabil moral ce este și fiu de victimă a aparatului comunist. De altfel, seria documentelor consultate și invocate în *Trăgători și mistificatori. Contrarevoluția Securității în decembrie 1989* și *Căderea unui dictator. Război hibrid și dezinformare în Dosarul Revoluției din 1989*, apărute în 2019 și, respectiv, în 2022, erau accesibile în mare parte și din alte arhive decât cele ale IRRD, pentru ca să merite înghițirea acestui pahar de otrăvă.

Trebuie spus din capul locului că primul volum aduce informațiile cele mai substanțiale. Mai ales la el mă raportez.

Teza principală a cercetării derulate în cele aproape 800 de pagini însumate, format mare, este că forțele care au tras după 22 decembrie 89, „teroriștii”, cum li se spune, direct și indirect responsabili pentru uciderea și rănierea mai multor oameni decât represiunea ce a precedat căderea regimului, *sunt exclusiv elemente ale Securității*. Ele ar fi executat un plan de restaurare a fostului dictator, plan elaborat și reajustat cu mult timp înainte.

Elaborarea unui plan secret de rezistență în caz de invazie străină (sovietică, mai precis) a început în 1968, odată cu lichidarea Primăverii de la Praga. Atunci a luat naștere la noi ideea *luptei întregului popor*, transpusă în literă de lege.

O șansă în plus

Grațiera BENGHA

Cu poezie, eseu și proză ne-a obișnuit Cosmin Perța, după debutul petrecut în urmă cu două decenii. În poemele din *Zorovavel* (2002) se ascundea un estetic care cumula proiecții fanteziste pe fundalul unui barochism întristat. De atunci, mai multe volume de poezie și proză au creionat profilul unui scriitor care se poate reinventa surprinzător. Și cu succes. În *Teofil și Câinele de lemn* (2012) discursul narativ cu bătaie lungă a arătat calitățile de necontestat ale prozatorului, de regăsit și în cea mai recentă carte.

Ca să nu se aleagă praful de toate (Polirom, 2023) e un microroman pe care, odată început, nu l-am lăsat din mână până la final. Decupaj al anilor '90, cu toată confuzia socială care i-a definit, cartea lui Cosmin Perța își găsește loc în suita (nu prea lungă) de romane care, din unghiuri diverse, s-au concentrat asupra aceluiași interval istoric. Dau numai două exemple, venite din spre generații diferite: *Șoseaua Virtuții*. *Cartea Câinelui* de Cristian Teodorescu și *Cântecul păsării de plajă* de Tudor Ganea.

Un tablou sociologic al periferiei dintr-un oraș de provincie, privit prin ochii unui antierou, face Cosmin Perța în romanul său. O lume crâncenă, pragmatică, reprimată emoțional, e zugrăvită de un narator subiectiv care împletește, cu mișcări iuți de suveică, rememorările unui trecut crâncen cu un prezent nu mai puțin crunt, dar și reflexiv. La prima vedere, romanul (subintitulat *O poveste violentă*) e biografia unui marginal într-o lume brutală, cu scene tari și limbaj pe măsură. În realitate, cartea pune probleme serioase – nu în ceea ce privește tehnica narativă, ci prin faptul că, dincolo de angrenajul ei simplu, povestea coboară la rădăcina epistemică a anilor '90 și ridică întrebări despre cum și cât putem cunoaște din ce este lumea și ce suntem noi.

Ca narațiune biografică și prin caracterul de „homo duplex” al protagonistului (ați recunoscut formula fixată de Émile Durkheim), proaspătul roman al lui Cosmin Perța amintește de un altul, *În urmă nu mai e nimic* (2015). Dar, dacă acesta din urmă, la fel ca *Teofil și Câinele de lemn*, se deschidea spre orizontul mistic și/ sau metafizic, *Ca să nu se aleagă praful de toate* e construit între capcana unui cod de pornire și libertatea (limitată) de a alege. Între prestabilire (socială) și responsabilitate (etică). Vocea narativă îi aparține unui marginal căruia nu îi aflăm numele. Poate fi origine de la periferia societății. Sau nimeni. Pentru că Samson (o poreclă) - antieroul care

încearcă să supraviețuiască într-o lume nemiloasă, marcat de o traumă cumplită și cu un grad de inteligență (a)morală generată de ravagiile mediului în care se află - are totuși puterea de a chestiona responsabilitatea, adevărul și dreptatea. E drept, în termenii care îi definesc existența, cu criterii ruinate pe dinăuntru.

Însă, mai mult decât orice, are capacitatea de a-și imagina un viitor clădit de el însuși. Toate acțiunile lui Samson, care îl poartă prin bolgiile bățăilor, ale taxelor de protecție, alcoolului, traficului de țigări și de carne vie sunt desprinse din experiența unui trecut traumatizat și hrănite de dorința de a-și reorienta viața, spre un viitor așezat într-un paradis iluzoriu, dar pe solul unor principii morale. Un fel de „viitor nemijlocit”, după cum ar spune Jankélévitch.

Dar cine e Samson? Un tânăr a cărui copilărie a fost deturnată de o pierdere de neînlocuit, de o traumă care i-a provocat deraierea afectivă și (ceea ce în termeni absoluți s-ar numi) claritatea morală. Iată cum începe romanul: „Ați văzut vreodată un câine care se sinucide? Eu am văzut. Eram mic, o conduceam pe mama la gară, mergea la tratament, la Cluj. Când s-a auzit sirena locomotivei, a ieșit din spatele gării, s-a dus și s-a pus fix pe linie. Era bătrân, lihnit și bolnav. Își târa un picior și i se vedeau coastele. Oamenii au început să strige la el și să arunce cu pietre, ca să se dea de pe linie, dar nu s-a mișcat. Când l-a tăiat locomotiva în două, tata mi-a pus mâna la ochi. [...] Apoi m-a luat repede de acolo și n-am apucat nici să o iau pe mama în brațe. Mama s-a întors de la Cluj într-un sac, n-am avut bani să cumpărăm sicriu. I l-a făcut tata, la gater. Îi dădeam scândură la mână și el bătea cuie.” (p. 7).

La gater a crescut băiețelul, apăsător de vină și muncind cot la cot cu tatăl lui. Vătămat sufletește de moartea soției și căutând salvarea în alcool, tatăl lui Samson își sporește, treptat, capitalul de agresivitate. Se abrutizează. Iar copilul crește, de fapt, de unul singur, nevoit să găsească soluții de supraviețuire într-o lume care nu-i iartă pe cei slabi. Însă insensibilitatea lui la durere fizică (pe care și-o descoperă pe când era copil) nu e dublată de nepăsare. Dacă trăiește într-o societate fără reguli (sau în care singura regulă e cea impusă de nevoia supraviețuirii) nu înseamnă că furia acumulată înlătură germenii dreptății. În câteva rânduri, Samson își pune viața în pericol pentru a împărți dreptate – așa cum știe el să o facă. La limită, antieroul se poate transforma în erou. E un damnat, dar greu de clasificat după gradul de oroare și de bine pe care-l întrupează. Pentru că înlăuntrul lui se petrece o dublă metamorfoză, care îl face să fie privit ca un ex-centric atât în ochii moralei curente, cât și măsurat de instrumentele răului de care e înconjurat.

Cât e destin, cât e natură, cât e vina altuia, cât e vina lui? Cât e logică a necesității și cât e alegere? Sau cât e împletire între ele? „Mama, la drept vorbind, e o femeie pe care n-am apucat s-o cunosc, iar tata, un bărbat care nu m-a lăsat. Însă e vorba doar despre mine. Eu sunt viu. Ei nu.” (p. 103). Dacă arcul narativ acoperă evoluția lui Samson într-o societate descompusă, prin agregarea unor episoade cu întunecimi naturaliste, gândurile protagonistului fac parte dintr-un travaliu auto-educativ care îl smulge din subteranele unei specii dezonorante. Alături de procesul de internalizare a vinei, devin simptomele conștiinței morale. De aceea, Samson nu provoacă silă. Nici milă. Mai presus de orice, e un personaj viu, care își ține cititorul alături. Până la capăt.

La capăt, Samson evocă unele din cele mai atașante amintiri din primii ani ai copilăriei, petrecuți alături de o mamă care făcea magiun și de un tată care, pe atunci, avea grijă de grădină - un real paradis al afecțiunii, în ciuda grijilor pentru ziua de mâine, o mică istorie a stabilității, ca un efemer contrapunct retrospectiv la vorba pe care tatăl lui o repeta în răstimpuri: „oricum se-alege praful de toate”.

Retrospectiv și contrapunctic, de altfel, e construită întreaga poveste, cu episoade bine strunite, frazare flexibil-ritmată și injectată cu o tensiune epică alimentată de un personaj pe cât de singular în lumea sa, pe atât de plauzibil. Cât despre praful care se alege de toate, vă las să decideți soarta unui microroman care, într-o epocă dominată de story-telling superficial, reușește să te pună pe gânduri.

porală, cu accelerările, deformările și undulațiile ei (în *Aceasta e o propoziție*).

Nu e de mirare, așadar, că punctele, liniile și cercurile intră în dinamica figurală a poemelor, balansând între necesitatea dimensiunii și posibilitatea ruperii texturii spațiale, ca într-o operație de tranziție cu inversie care generează perspective în oglindă. Pe acest plan al imaginarului, un scenariu afectiv concentrează emoția în refuzul antagonismelor dintre abstract și concret: „...numai fata era o colecție de linii/ în spațiul tridimensional/ și niște culori mai lente/ care nu erau universul// [...] avea un păr lung și/ un pic albastru// eu care mă puteam identifica/ separat de altceva/ m-am strâns într-o minge de mărimea fetei/ mi-am pus cele trei dimensiuni/ și-am simțit-o pe-a patra/ [...] fata și-a aranjat contururile într-o sferă/ și m-a înghițit// universul are părul albastru” (*Albastru*).

Sub dublul impuls al fanteziei și al timpului care scapă determinării, până și un episod derizoriu se poate preschimba într-un eveniment. Iar dacă fantezia pare a fi punitivă, evenimentul se arată regresiv – pe când, de fapt, în *Real* asimilează o conștiință supra-individuală, intrată în drepturi odată cu metamorfoza formală. Totodată, include o propunere de estetică a singularității pe scena comunului (poetic), cu nevoia de repere lămuritoare pe harta unei ontologii șubrezite. Prins în expresia naturală, condusă de un imaginar teatral sau contractată la naivitatea juvenilă, intangibilul se poate preschimba în realitate la îndemână: „Astăzi/ m-am trezit puțin diferit// ieri nu eram chiar așa/ ca acum// mâine o să fiu fericit.” (20.03).

Poeemele lui Gabriel Cărtărescu sunt semnele unui prag. Semnificativ și stratificat. Aștept cu nerăbdare să văd ce va fi dincolo de el. (G.B.)

La modul (non)verbal

Un debut care transcrie coexistența refuzului și a acceptării este *Mâine o să fiu fericit* (Charmides, 2022). Contactul uman cu o realitate vătămătoare devine terenul propice pentru plonjarea în absurd existențial: metamorfozarea, hibridarea, desemantizarea răvășesc o lume instabilă și deformată, care nu-și mai recunoaște nici biologia, nici cronotopul. Simptomatice sunt pregnanța iluziei și articularea imaginilor sub semnul unor convergențe insolite, atât la nivelul imaginărilor, cât și al limbajului - puncte nodale între eul *hipersensibil* și (i)realitatea destrămată, între registrul inocenței (cu jeleu, vată de zahăr, ciocolată ori lasagna) și cel al grotescului sau apocalipticului. Conjuncția acestora activează o poetică în care sensibilitatea, confesiunea candid-explicită și viziunile unui subiect (de)contaminat de istoricitate trec dincolo de transpunerea textuală a experienței individuale.

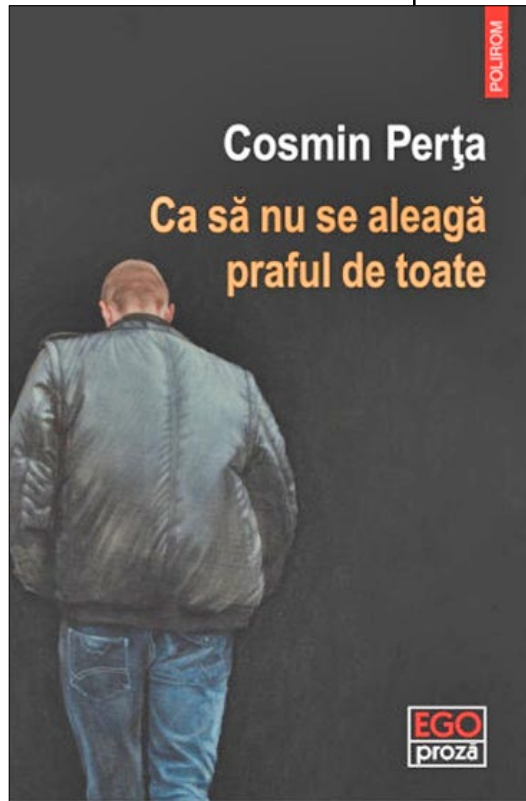
În continua căutare a identității și alterității se află substanța activă a acestor poeme care răsucesc, pe neașteptate, forme de existență, unghiuri și sensuri: „negociez cu mine/ simt ce înseamnă eu/ până la urmă poate am dreptate/ în modul meu nonverbal” (*Previzibil*). Se vede că adresabilitatea directă nu extrage miezul unei ambiguități care hrănește capacitatea de transsubstanțiere a limbajului. Instabilă, materialitatea cuvintelor accede la sursa nondiscursivului, ca replică la patologia convenționalizării. Iar ca inserție postumană, vizează o entitate reflexivă independentă de categoria explicitului.

Câteva elemente eterogene funcționează ca indici tematici. Ieșirea din sine, teama, oboseala (*Patinatoare-*

le, Văd) sunt amplificate sau contracarate de ocurențele cerului, luminii, norilor și păsărilor. Între polii sensibilității (care oscilează între seninătate și anxietate) și ai reflexivității (cu mintea pregătită pentru exercițiul metadiscursiv), se ivesc sentimente contradictorii și se derulează viziuni catabasice. Finalul din *Ca un ecran*, de pildă, intersectează proiecția decuplării dintre trup și minte cu o realitate în care verticalitatea și luciditatea sunt thanatic resemnificate.

Alteori, poemele inserează mărturisiri coagulate de cheagul candorii – persistente, în apofida unei poziționări la distanță („Când eram mic credeam/ că anii se repetă”, în *Cerc drept*) sau demitizate, ironic, prin comentarii inserate în secvențele descriptive („Doamne, ce gust interesant”, în *Flexibil*). Mai mult decât atât, un sistem de referință burlesc apare în *He, he, hei*, unde comicul e generat de fuzionarea dintre semantism ludic, armonii sonore și (auto)ironie. Sau în *Dragostea oaselor*, unde stereotipul eros-thanatos e deconstruit în registru parodic.

Privită când cu autoexigență, când cu blândețe sau ironie, teama străbate mai toate straturile textuale. E teama „să nu se termine infinitul/ lanț de coincidențe/ să nu mi se răspândească/ infinite bucăți din mine/ prin tot spațiul” (*Ce aștept?*). E teama „de cum se combină uleiul cu apa”. Însă, verbalizată sau abia sugerată, granulația anxietății e însoțită de scurtcircuitul neurocerebral („gândul tăiat în două/ prin perete” – *Strâmb*) care, deși (își) înțelege mecanismul, nu poate cuprinde variațiile eului, varietatea lumii și dilema spațio-tem-

Un Sherlock printre letopisețe și geste

Ovidiu FORAI

Un autor cu veleități multiple, în ale cărui peste 70 de cărți se numără opuri istorice, romane, piese de teatru, eseistică și lucrări de filosofie culturii, plus literatura SF de la începuturi, iese din nou în prim-plan cu o carte eveniment¹*, repetând isprava de mai an, când *Românii și Europa Mediană* (Polirom, 2021) a captat intens atenția opiniei publice, atrăgând mai apoi un bine meritat premiu al Uniunii Scriitorilor. Masivul volum – are aproape 400 de pagini – reprezintă o chintesență a căutărilor, studiilor și lucrărilor lui Ovidiu Pecican, întreprinse pe o durată de peste trei decenii, într-un lămurirea unor aspecte aparent marginale din istoriografia românească, dar avându-și originile în timpurile dospirii primelor formațiuni statale, în veacurile XIII-XIV.

Miezul, punctul de pornire, îl reprezintă două scurte capitole pe care un cvasi-anonim, Simion Dascălul, le alipise la încheierea *Letopisețului Țării Moldovei*, lucrarea de căpătâi a cronicarului Grigore Ureche, rămasă în manuscris după moartea lui, la 1647. Sus-

numitul Simion a inserat aici – asumându-și cinstul răspundere – câteva pasaje preluate, spune el, dintr-un așa-numit Letopiseț unguresc, în care Laslău craiul, cerând ajutor împotriva tătarilor de la împăratul Râmului, primește o armie formată din tâlhari, „oameni răi și ucigași” scoși din temnițe dar, după cum se vede, meșteri la luptă. Învin-gând tătarii, zisul rege Laslău

îi răsplătește pe acești răufăcători cu libertatea, oferindu-le ca pământ de locuit teritoriul Maramureșului, „unde și până astăzi trăiescu”.

Stigmatul asupra românilor, locuitorii de atunci și de azi ai acestui ținut, „dezvăluirea” unor origini demne de dispreț ale acestora, este evidentă în acest ciudat letopiseț citat de nu mai puțin misteriosul Simion Dascălul, contemporan cu vornicul cărturar Ureche.

Asupra acestor rânduri, de la care a pornit o călătorie de câteva mii de pagini a lui Ovidiu Pecican, sintetizată în cartea de față, s-au aruncat furioși croniciarii din imediata vecinătate temporală a dascălului Simion. Miron Costin, în *De neamul moldovenilor*, rămasă în manuscris după 1691 („nu letopisețe, ce ocări sunt”), Stolnicul Constantin Cantacuzino, în *Istoria Țării Rumânești*, 1685-1715 („băbești basne și nesărate vorbe”), iar mai dihai ca toți Dimitrie Cantemir, care n-a pregetat să-l facă cu ou și cu oțet pe bietul Simion în *Historia moldo-vlahica*, 1712-1714 („înfumurat de puțină lui carte slavonească”, „de cruntul ochi al invidiei”, „cu mintea lui cea proastă”) ori în *Hronicul vechimei romano-moldo-vlahilor*, 1717-1723, unde îi face un adevărat rechizitoriu celui care a scris o așa „grozavă minciună” ori „puturoasă basnă”.

De-a lungul vremii, prea puțini istorici au luat în seamă și analizat „basnele” lui Simion Dascălul. Din cavalerism (ceea ce sună frumos, literar vorbind), dar mai cu seamă din curiozitate științifică, Ovidiu Pecican s-a decis să îi acorde „creditul bunăvoinței și al cinstei de cărturar”. (În alte lucrări ale sale, universitarul clujean, pe urmele lui Constantin Giurescu, îl consideră pe Simion adevăratul compilator al Letopisețului Țării Moldovei, cronică lui Ureche servindu-i doar ca „temei, cadru pentru propria construcție cronicărească”.)

Deslușirea existenței, a izvoarelor, cauzelor și urmărilor acestei scrieri a reprezentat firul roșu al operei istorice a lui Ovidiu Pecican, în fapt, o căutare aproape detectivistică a straturilor „arhaice” – cum singur le numește – ale culturii noastre medievale. Pentru că dacă Letopisețul unguresc a existat – așa cum o dovedește din aproape în aproape autorul, scoțând la iveală mărturii din tot soiul de hrisoave – el fiind redactat la mijlocul veacului XIV, această scriere nu a rămas fără reacții *adverse*, descoperite și analizate la cuvânt în alte lucrări istoriografice.

Astfel, în vechea Cronică moldo-rusă, editată de Ioan Bogdan și apoi de P.P. Panaitescu, istoricul descoperă versiunea scrisă a uneia dintre primele, dacă nu cea dintâi, emanații de „epos eroic” valahic/romănesc, așa-numita *Gestă a lui Roman și Vlahata*, continuată cu *Legenda lui Dragoș*. Ușor de văzut că numele celor dintâi este al unor eroi eponimi ai românilor, ai căror urmași, la fel ca în letopisețul de ocară al lui Simion, îl ajută pe Vladislav, craiul unguresc, să îi învingă pe tătari. Care Vladislav/Lațcău, nimeni altul decât unul dintre regii Ladislau ai Ungariei, le oferă celor numiți în cronică „vechii râmleni” libertatea de a trăi în „legea lor creștinească, legea grecească” și „pământ în Maramureș, între apele Mureșului și ale Tisei, locul ce se cheamă Criș”.

Interesantă este însă originea fraților eponimi, care „pornit-au din cetatea Veneției [...] erau de legea creștinească și fugeau de goana ereticilor împotriva creștinilor”, în vreme ce Vladislav/Ladislau, craiul unguresc, „era nepot de frate cu Sava, arhiepiscopul sârbesc”. Căutând prin alte izvoare, universitarul clujean descoperă tulburătorul așa-numit *Hronic bulgăresc* (parte componentă din *Historia moldo-vlahica* și *Hronicul vechimei romano-moldo-vlahilor*, mai sus menționate, ale lui Cantemir), în care *același* Laslău vrea să-l atace pe Ștefan, craiul bulgarilor, însă fratele acestuia, Sava, mitropolit a toată bulgăria (!), reușește să împiedice lupta, prin credința și rugăciunile sale, determinând

„pacea vecinică” și, mai mult, lepădarea dinastului maghiar de „erezie” și „botezarea” lui într-o pravoslavie. Povestea este urmată, în textul cantemirian, de o versiune a legendei Sfântului Ladislau (vizibilă încă în pictura parietală a mai multor biserici din Transilvania).

Ovidiu Pecican, cu autoritatea istoricului de meserie, sesizează că „Laslău”, alias Ladislau cel Sfânt (mort la 1095), nu s-a luptat cu tătarii, cum zice pierdutul letopiseț unguresc ori *Gesta lui Roman și Vlahata*, și n-a fost contemporan, nici neam de sânge cu Sfântul Sava al sârbilor. În eposul medieval, însă, precizia atribuirii numelor ori gradelor de rudenie nu este primordială. Hagiografiile eroilor despărțiți de mai mult de un veac (în ceea ce autorul numește *Legenda lui Ladislav și Sava*) se pot intersecta și chiar o fac, pentru că fundamental este mesajul. Dacă poate fi trimis prin *outstanding people*, cu atât mai bine, șansele de receptare cresc. Se răspândește că am fi de origine rău famată? Luați de aici *Gesta*, care ilustrează o origine de trei ori ilustră, troiană, venețiană și romană! Cu siguranță, autorul așa-numitei *Geste* nu era un om lipsit de carte. „Necunoscutul care scria avea un soi de cunoștințe din sfera a ceea ce astăzi numim studii clasice și [...] era, potențial, într-un fel lipsit de acuratețe, un... renascentist”, remarcă autorul, impresionat.

O explicație și pentru termenul *gestă*, care trimite mai degrabă la Roland sau la El Cid. „Au avut românii Evului Mediu cântece epice? Există semne care par să ateste că da, însă sunt ele suficiente pentru a o afirma cu toată tăria?”. Ovidiu Pecican își pune această întrebare și, prin demonstrația pe care o face, răspunde afirmativ. După știința mea, este primul – oricum, între primii – care are curajul să avanseze apariția și existența acestor specii literare în spațiul românesc medieval încă din perioada vecină cristalizării statale, datând *Gesta lui Roman și Vlahata* în ultimul deceniu al veacului XIV. Cântecul propriu-zis n-a supraviețuit secolelor, dar reverberațiile lui se întrevăd în textul *Cronicii moldo-ruse* (primii ani ai veacului XVI), pe care autorul hotărăște să o numească, mai potrivit, *Cronica legendar-genealogică a Moldovei*.

Cunoscând bine „dosarul” istoric pecicanian, constat cu satisfacție așezarea acestui tom în fruntea lui, cel puțin din punct de vedere al deschiderii generoase pentru publicul larg, prin asocierea cu o editură-brand. Se remarcă, tot așa, trecerea subtilă de la limbajul strict de specialitate, al istoricului versat, către unul literar, accesibil cititorului cu o cultură istorică obișnuită. Ceea ce, pentru un universitar istoric premiat de breasla scriitorilor, n-a fost decât o schimbare de registru cu care este familiarizat.

¹ * Ovidiu Pecican, *Românii. Stigmat etnic, patrii imagine. O căutare istorică*, București, Humanitas, 2022.

Alegeri la Uniunea Scriitorilor

Joi, 16 martie 2023, la Casa Adam Müller Guttenbrunn, a avut loc *Adunarea Generală de Alegeri* a Filialei Timișoara a Uniunii Scriitorilor din România, la care au luat parte 108 din cei 201 scriitori membri cu drept de vot.

În urma numărării voturilor valabil exprimate, au fost aleși în funcțiile de conducere la nivelul Filialei, pentru mandatul 2023-2028, următorii scriitori

- Președinte al Filialei dl. CORNEL UNGUREANU 86 voturi (din 89 valabile – 96,62%)

- Reprezentant al Filialei în Consiliul Național al USR, dl. MARIAN ODANGIU 86 voturi (din 89 valabile – 96,62%)

- Membri în Comitetul de conducere al Filialei: dl. MARIAN ODANGIU 59 voturi (din 72 valabile - 81,94%), dl. ALEXANDRU RUJA 46 voturi (din 72 valabile - 63,88%), dl. MARCEL TOLCEA 46 voturi (din 72 valabile - 63,88%) și dl. LUCIAN IONICĂ 43 voturi (din 72 valabile - 59%).

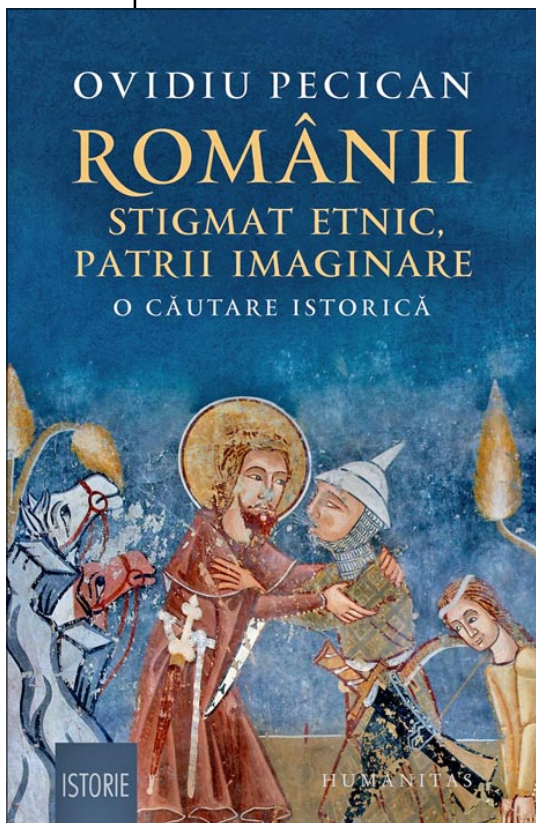
Potrivit Statutului USR, Președintele Filialei face parte de drept din Comitetul de Conducere al aces-

tea.

Au mai obținut voturi pentru funcția de membru al Comitetului de Conducere al Filialei: CLAUDIU ARIEȘAN 42 voturi (din 72 valabile - 58,33%), NINA CERANU 35 voturi (din 72 valabile - 48,51%), ERWIN JOSEF ȚIGLA 34 voturi (din 72 valabile - 47,22) și RADU CERNĂTESCU (CONSTANTIN RUPA) 20 voturi (din 72 valabile - 27,77%).

În același context, scriitorii timișoreni au votat pentru alegerea Președintelui Uniunii Scriitorilor din România pentru mandatul 2023-2028, rezultatele acestui vot urmând a fi comunicate după încheierea votului în toate celelalte Filiale ale Uniunii Scriitorilor.

La lucrările Adunării generale de alegeri au participat Nicole Manolescu, Președintele în funcție al USR, Varujan Vosganian, Prim Vicepreședinte, Gabriel Chifu, Consilier al Președintelui USR, Răzvan Voncea, redactor-șef *România literară*, Cristian Pătrășconiu, Președintele Comisiei Electorale a USR, și Horia Gârbea, Președintele Filialei București a USR.

Romanul cu coarne și gargui

Dan C. MIHĂILESCU

Dacă în fața vizionarismului hipnotic și a descriptivismului flamboiant care dau combustia freneziei narative a lui Mircea Cărtărescu poți lesne presupune prelabile și nesățioase colindări ale autorului prin atlase de geografie, istorie, anatomie, până la incursiuni în tomuri de neurologie, osteologie, astronomie, entomologie, mitologie, psihiatrie, oniologie ș.a.m.d., citind *Podul diavolului*, romanul publicat de Radu Parascivescu în 2022 la Humanitas, ești imediat tentat să-l vezi pe autor absorbit în vechi sau noi tratate de demonologie, ori cel puțin rătăcind hipnotizat prin hățișul sintezelor noii istorii, cea de la „Annales”, în constelația Braudel, Le Goff, Jean Delumeau.

Parascivescu merge pe urmele spaimelor medievale – ispite, vicii, vrăjitorii, arderi pe rug, ciumă, lepră, cataclisme, masacre, blesteme, orori inchizitoriale etc. – întru familiarizarea cu tradițiile pactului faustic, ereziile dualiste și tot ceea ce constituie *pattern*-uri medievale-rinascimentale pentru alegoria vieții ca alunecare spre iad, arhetipologia luciferismului, ceremonializarea ororii și ritualizarea cruzimii pe fondul carnavalescului morbid, grotescului infernal și picarescului pitoresc prin monstruozitate.

Podul diavolului este, de altfel, un corolar. El conține cadre, figuri, obsesii, arome, miasme, duhori și orori din *Cu inima smulsă din piept*, *Fluturile negru*, *Acul de aur și ochii Glorianei* și *Astăzi este mâinele de care te-ai temut ieri* – tot atâtea metafore sumbre ale istoriei ca măcel infinit, alegorii esopice ale existenței carcerale, fațetele unui poliptic al exceselor, ispășirilor, penitențelor, pocăinței și nesfârșitelor suplicii. În bogata, uluitoarea, provocatoare și demențială suită bibliografică întocmită de Radu Parascivescu sub eticheta „Răsu’ lumii”, adevărat prostologhikon caragialesc unde parada ignoranței, nesimțirii și sfidărilor decerebrate etalează vedete ignare și hidoșenii gramaticale de toată mâna, de la politicieni din vârf până la Becali, Hagi și Fuego, filtrul senzorial era breeghelian cu dublură de Daumier.

În seria romanescă de mai sus, subsumabilă „plânsului lumii” (dacă mi se scuză banalul joc de cuvinte), dioptrele sunt montate de Bosch, ca și de „Capriciile lui Goya”, ca să nu mai spun că totul stă, oribil și sublim de înspăimântător, pe „Pluta Meduzei” lui Géricault, având în spate Nebunia lui Erasmus, carnagiile lui Caravaggio și bufonadele sângeroase shakespeareane, iar ca orizont, viziunea modernă a vieții ca absurd morbid, haos infernal, ospiciu, carceră, azil, inutilitate, anarhie și zădărnice.

Numitorul comun, flora și fauna umană a acestui univers infernal, este fratria, cu multele ei variante dintodeauna și de pretutindeni – confreria, ceata de tâlhari, breasla stigmatizată ori ghetozată de voie sau de nevoie, fie că ne găsim în haiducie (*outlaws*), printre mercenari,

urmași ai condotierilor, irlandezi antibritanici, fie printre ocași, marinari, suporteri fanatici, la Roma, Napoli și Londra, sub podurile Tibrului ori ale Tamisei, în Vatican sau Liverpool, prin Portugalia, Toscana sau într-un Périgord anchetat când prin lentila focalizată de Georges Simenon pe psihologia domesticității, când prin sofistica ironie autoparodică, unde se împletesc în veritabile prestidigitații subtilitatea franco-britanică a redutabilului traducător de Julian Barnes care este Radu Parascivescu și curiozitățile detectiviste ale doamnei cercetător arheolog ascunsă sub pseudonimul Fred Vargas.

Lumea de jos, erzațul social, pegra, găștile, *hooligans*, cerșetorimea cu briganzi, periferia mizerabilă a delinvenților circărești leagă medievala curte a miracolelor de Curtea rinascimentală italiană, cea care a banalizat atrocitatea și a ridicat viciul la rang de virtute socială, deopotrivă în sfera papalității, a nobilimii sau a condotierilor.

Altminteri, umanitatea îndrăcită din romanele lui Radu Parascivescu, care contrabalansează în seria hohotitoare de agramatism, absurdități și pocitanii specifice prezentului românesc, este perfect încadrabilă în Marginalul, concept sintetizat de Bronislaw Geremek în *Omul medieval*, volum colectiv coordonat în 1999 de Jacques Le Goff în Italia și tradus la Polirom de Ilinca și Dragoș Cojocaru, în același an. Din perspectiva celor afirmate mai sus, *Omul medieval* consună în multe locuri cu *Omul Renașterii*, sinteza coordonată de Eugenio Garin, publicată inițial în 1988 și tradusă tot la Polirom în 2000, într-atât sunt reciproc eficiente vasele comunicante, din unghi pandemonic, spaimile și cruzimile medievale, ca și atracția Renașterii față de mister, magie, erezie, aventurism, ocultism, ferocitate, criminalitate.

Aproape pretutindeni, spațiul predilect este claustrul, fie ca penitență, fie ca jubilație comunitară într-un extaz ori suferință, carceră, cârciumă, pivnița, *pub*-ul, hanul, catacomba conspirativă, cabinetul negru. Aici, însă, în acest recent roman-catedrală, pucioasa diabolică își flutură damful în aer liber, țesând păienjenșuri vrăjitoarești, sângeroase și pitoresc de in-credibile.

În simbiologie (noi o știm cel puțin de la Harap Alb), podul figurează printre riturile de trecere: vamă între două târâmurii, între mundan și lumea morților, traseu psihopomp și ceremonial de încercare a virtuților, unde trecerea trebuie plătită, iar încercarea va fi răsplătită, eșecul fiind fatalmente posibil în ambele ipostaze. Apropo de Simenon și Fred Vargas și de comisarii lor, Maigret, respectiv Adamsberg, ale căror simulacre mi s-a părut că le întrevăd în șirul de *qui pro quo*-uri de aici, e de ajuns cadavrul unui bărbat așezat în poziție fetală și cu testiculele pictate în roșu pentru ca urzeala iscusită a unui blestem să transforme podul Valentré din comuna Saint-Cirq-Lapopie, regiunea Périgord, la vreo 20 km de Cahors, într-o alegorie de bolgie sulfuroasă a întregii omeniri. Colcăială de vicii, a căror narațiune o fac

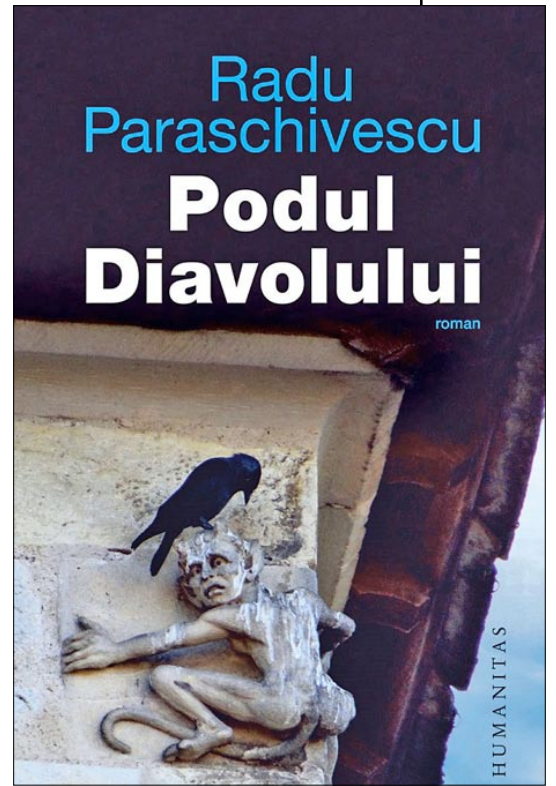
simultan prozatorul și diavolul însuși, într-un mise-en-abîme indiscernabil, uneori indigerabil și, pentru mine, irezumabil.

Intriga detectivistică mustește de piste false și capcane, timpul și spațiul se strecoară perfid în relativizare, martori, suspecți, victime și vinovați se confundă carnavalesc, iar pactul luciferic pare unicul *viaticum* posibil într-o umanitate din care nu lipsește decât canibalismul pentru ca prințul întunericului să se simtă acasă. Cazuis-tica și fluxul narativ mi-au evocat acele *gargouilles* de pe catedrale, un soi de șanțuri, burlane, jgheaburi al căror rost e să evacueze, odată cu șiroaiele ploilor, cadavrele de păsări și șoareci care populează podul sau acoperișul. Cuvântul l-am găsit tradus când gargaie, când gargui, de nu chiar gargulii, cert e că, fără excepție, toate scuipătoarele astea închipuie hidoșenii diavolești.

Cât despre caruselul derutant al figurilor, scenelor, dialogurilor și destinelor, acesta ține de virtuozitatea prozei latino americane și mi-a evocat mulțimea de romane încărcate de cruzime — mexicane, peruane, columbiene, argentinene, boliviene — prezentate cu atâta calmă empatie de Radu Parascivescu în emisiunea lui „Dă-te la o carte”, de la Digi 24, unde până și mafia lui Saviano sau câte un Bolaño păreau laviuri suave.

La un moment dat, mi s-a năzărit chiar verdictul *supranaturalism* pentru romanele lui Radu Parascivescu, într-atât devin ludice, spectaculare, atrocitățile și maleficiile odată trecute prin iarmarocul aparent pervers, dar în esență moralizant, al autorului. Este exact efectul paradoxal din antologiile lui de nesimțire, prostie, absurd și nimicnicie, ai căror debitori capătă statut de personaje, la limită, și într-un anume fel, delectabile.

Oricât de etanș închise s-ar dori toate spațiile micro-comunitare, ele vor fi oriunde și mereu băntuite de păcate inavuabile (dar invariabil răzbunate), iar când însuși necuratul, nenumitul și neadormitul se însărcinează să facă ordine și dreptate, putem fi siguri că orice adevăr, odată des-tăinuit, va genera noi răspântii, alte și alte vedenii ambigue. Căci, dacă e sigur că „*you never walk alone*”, nimic nu-ți spune dacă umbra care te însoțește cu înverșunare te urmează sau te urmărește.

Orhan Pamuk la Timișoara

În zilele de 3 și 4 aprilie, Orhan Pamuk, laureat al Premiului Nobel pentru literatură, se va afla la Timișoara, la invitația Universității de Vest, în cadrul programului „La UVT, cultura e Capitală”. Marele scriitor turc va avea, în seara lui 3 aprilie, un dialog cu Radu Parascivescu, în Aula Magna a Universității de Vest, iar în dimineața zilei de 4 aprilie i se va decerna titlul de *doctor honoris causa*. Va oferim, în avanpremieră, un fragment din *laudatio* care va fi rostită cu acel prilej:

„Orhan Pamuk e, după propria mărturisire, un autor lent care scrie romane lungi. Opera lui, asemenea Istanbulului, se întinde pe două versante: cea ficțională, alcătuită din douăsprezece romane publicate între anii 1982 și 2022, și din scenarii de film, și cea non-ficțională, care cuprinde eseuri, pagini memorialistice și articole de critică literară. Nu poate fi ocolit nici numărul considerabil de interviuri în care și-a expus arta poetică. Marca distinctivă a acesteia e tratarea în manieră postmodernistă a moștenirii islamice, altfel spus, a secularizării prin literatură a unei istorii pline de neprevăzut. Spre deosebire de predecesorii săi, Nazim Himet, Aziz Nesim, Yasar Kemal, ce aparțin grupării de „realiști sociali”,

Orhan Pamuk nu încearcă deloc să moralizeze, să „facă educație maselor” ori să devină un propagandist. Astfel de forme de creație aparțin unui idealism la care Pamuk nu aderă. Explicația se află, probabil, în apartenența socială diferită. În timp ce autorii menționați erau oameni ai stângii militante, marxiști impenitenți, Pamuk provenea din „clasa de sus”, dintr-o familie bogată.

Creația prozatorului turc reface, în ciuda modernității sale stringente, punțile cu viziunea romantică a secolului al XIX-lea, precum și cu experimentele realismului psihologic ale acelei perioade. Urmându-l pe Novalis, Orhan Pamuk își asumă o poetică rezumabilă în paradoxul „privește lucrurile obișnuite ca și cum ar fi anormale, și pe cele stranii ca și cum ar fi normale.” Aceasta e transpusă în redarea cu o sinceritate totală a marilor teme ale literaturii: moartea, prietenia, gelozia, tensiunile din interiorul familiei, moralitatea. Ele nu sunt tratate abstract, ci aseasonate cu scene luate din viața cotidiană. De altfel, în asta constă arta oricărui mare scriitor: în a da lustru abstract „craselor banalități” care alcătuiesc cea mai însemnată parte a vieții fiecărui om.

Succesul lui Orhan Pamuk provine și din faptul că, spre deosebire de scriitorii din generația lui sau din cea precedentă, și-a concentrat atenția pe găsirea echilibrului între marile probleme filozofice și manifestarea lor în formele mărunte ale existenței. A evitat promovarea unei agende politice utopice și s-a ferit să pozeze în victimă a post-colonialismului — o carte câștigătoare mai ales în cazul unor scriitori din Orientul Îndepărtat — din simplu motiv că Turcia nu a fost niciodată colonizată. Prin urmare, nu vom descoperi în literatura lui nici una din stereotipiile legate de victimizare, suferință, traumă și tragedie. Atunci când suferă, personajele o fac din cauza eternelor probleme omenești: iubire, neîmplinirea unor idealuri, boală, frustrare etc.”

Țara cu 13 vecini

Valentin CONSTANTIN

Anul 2022 a fost și anul cu pericole care au venit din interiorul statelor. Protestele de stradă/revolte au continuat și în 2023. De exemplu, în Uniunea Europeană.

Să începem cu Franța. Ador Franța. Și pentru că acolo nimeni nu este atât de stupid încât să confunde protestele de stradă violente cu tentativele de lovitură de stat. Ultimele proteste din Franța au fost masive. S-a vorbit de 1.5 milioane de cetățeni. Este posibil, pentru că protestele din 2023 sînt susținute de cele 26 de sindicate funcționale în Franța. De altfel, Franța, datorită ubicuității sindicatelor, s-ar putea să fie singura țară europeană în care termenul "grevă generală" să mai aibă sens.

Totuși, ce resping astăzi francezii? Nu mare lucru, dacă îi comparăm cu ceilalți europeni. Resping o reformă a pensiilor care ridică pragul pensionării de la 62 la 64 de ani și care impune o perioadă de cotizare de 43 de ani. Aproximativ 53% din populație respinge reforma. *Nota bene*, atunci cînd Emmanuel Macron a cîștigat lejer primul său mandat, reforma sistemului de pensii era un enunț important din programul său politic. Astăzi, la ora la care scriu, deși Senatul a adoptat ridicarea vîrstei de pensionare, iar Adunarea Generală o are pe ordinea de zi, peste cîteva zile, liderii sindicali declară că Macron, ca să folosesc o metaforă franceză ciclistă, va retropedala.

În Franța coexistă două reguli: protestele vor fi întotdeauna spectaculoase dar, după exerciții extenuante, oamenii vor ceda. Totuși, Franța doarme cu armele civice la picior. Ca să fim drepți, și protestele *ad-hoc*, cum au fost cele în jachete galbene sînt, uneori, la fel de rezistente ca și cele organizate.

Emmanuel Macron nu a ieșit la luptă în cel mai temerar mod posibil. El a găsit o doamnă de 61 de ani, rodată prin mai multe funcții ministeriale în primul său mandat (Transporturi, Tranziție ecologică sau Muncă). Și-a cîștigat o reputație suficient de solidă încît Macron să-i încredințeze funcția de Prim-ministru. În Franța, unde Președintele conduce ședințele Consiliului de Miniștri, Primul-ministru pare un tehnician. În acest moment, statul este bine administrat, cu un șomaj în scădere și cu o inflație de doar 6%. Înclin să cred că cei care i se opun în stradă lui Macron, sindicatele, extrema stîngă, extrema dreaptă și anarhiștii nu vor reuși mai mult decît să mențină "în formă" protestele.

Grecia este cel de-al doilea membru al UE unde un spirit civic mai difuz, dar totuși prezent, scoate în stradă mase de manifestații semnificative și violente. La începutul lui 2023, vorbim de un protest *ad-hoc* masiv, provocat de un teribil accident feroviar. Mi-am dat seama imediat că grecii au motive să fie nemulțumiți de abilitățile administrative ale guvernului lor, atunci cînd am citit că guvernanții, cu titlu de reformă a sistemului

feroviar, doresc să dubleze șefii de gară. Prin recalificări impetuoase? Nu. Prin desființarea unui număr de gări și transferul șefilor de gară astfel disponibilizați. Mi-am spus că în curînd voi auzi tot mai rar despre "calendele grecești" și din ce în ce mai des despre "reforme grecești".

Deși protestul din Grecia a fost unul ad-hoc, acolo există protestatari calificați capabili să rețină atenția BBC sau CNN. Celor mai redutabili luptători de guerilă urbană presa le spune "anarhiști". Probabil că, pentru mulți, anarhistul este teroristul suprem. Eu nu sînt sigur că nucleul dur al protestatarilor din Grecia este format din anarhiști.

Pe cînd scriam că nu pot să-mi imaginez ce s-ar întîmpla la noi dacă trenurile ar circula cu 160 km/h, ca în Grecia, am oferit și noi televiziunilor de știri propria noastră versiune de accident feroviar. El mi-a confirmat că nu avem încă accidente catastrofale din două motive: viteza de circulație a trenurilor și providența. Ambele și-au tăiat partea lor din accidentul feroviar din Teleorman. Viteza de circulație redusă nu a fost adoptată *ex abundanti cautela*, ci este doar una dintre puținele noastre decizii realiste pe care le cunosc. În ce privește providența, care ne menține în sfera evenimentelor *low-profile*, ea reprezintă ceva pe care putem să contăm în continuare, însă fără ostentație.

Nici un minister nu a fost condus la noi cu o lăcomie mai mizerabilă decît Ministerul transporturilor. Murdăria dezgustătoare din trenuri este epitoma. Acolo corupția a înflorit în absolut toate formele ei. Mi-am amintit doar una, care cred că merită povestită. După 1990, pînă la intrarea statului în UE, transportatorilor de mărfuri români le era alocat de către statele europene de tranzit un număr limitat de autorizații pe care transportatorii le numeau CEMT. Cele mai importante erau, evident, cele pentru Germania, Italia sau Franța. O cunoștință mi se plîngea că fiecare autorizație o costa la minister 500 de mărci, preț fix, non-negociabil. Încercam să îmi imaginez cum distribuiau funcționarii imensele sume care se adunau. Nu am reușit să ajung la o imagine plauzibilă nici cu propriile resurse intelectuale, și nu m-au ajutat nici resursele intelectuale ale anti-corupției românești.

În stil grecesc, ne hrănim cu iluzia că pericolul pe căile ferate scade odată cu modernizarea. Odată cu modernizarea, viteza de circulație a trenurilor va crește. Și bătrîna providență s-ar putea să nu mai facă față.

Un transport feroviar reformat e un transport curat și nu emană decît mirosurile curățeniei. Murdăria din trenuri este indicatorul brut al nivelului de disciplină. Iar disciplina este indicatorul brut al responsabilității care se poate instala într-o organizație. La CFR ar trebui restaurată mai întîi disciplina, un proces mai sofisticat decît automatizările.

Următorul exemplu de ieșire a oamenilor în stradă în anul 2023 are un profil intelectual. Protestatarii sînt mult mai puțin numeroși și reprezintă persoanele pentru care libertatea politică are o formă și un conținut. Un titlu de ziar cum este "democrația în pericol" nu mai emoționează astăzi pe nimeni. Pentru o majoritate de cetățeni termenul "democrație" este mult prea abstract. Pentru cei, prea puțini, care știu că democrație nu înseamnă nici "puterea poporului", nici "puterea legitimă a majorității", ci înseamnă "limitarea puterii poporului" și "limitarea puterii de decizie a majorității", nu democrația este în pericol în Israel, ci posibilitatea unei societăți liberale. Protestele de acolo nu au dimensiunile celor din Franța, despre care am vorbit, sau a celor din Iran, despre care voi vorbi în final, pentru că sînt protestele unor cetățeni calificați care știu exact ce urmează să se piardă.

În ultimii 30 de ani, Israelul și-a construit un sistem judiciar puternic și respectat. Opiniile judecătorilor Curții Supreme din Israel deveniseră printre cele mai des citate texte juridice din lume. Guvernul lui Benjamin Netanyahu, instalat la 29 decembrie, este susținut de partide ultra-naționaliste care amenință în mod direct minoritățile. Noua putere din Israel are nevoie de libertate de mișcare, *i.e.*, de un nou sistem judiciar. Netanyahu își susține reformarea sistemului judiciar cu alegații tipice pentru cei care difuzează modelul pervertit al democrației: majoritatea conduce și majoritatea trebuie să decidă netulburată.

În fond, dacă formula lichidării liberalismului a reușit în Turcia, un aliat de durată al Statelor Unite, de ce ar eșua la celălalt aliat de durată din zonă, în Israel?

În Franța și în Germania, oamenii protestează, în

fond, împotriva propriilor lor instincte democratice. Oamenii cred că s-au înșelat atunci cînd și-au ales liderii și nu mai au răbdare să-i lase să-și încheie mandatele. Oamenii au reflexe democratice, însă credința lor în democrație este învăluită de o aură sceptică.

Cu totul altfel se întîmplă lucrurile în Iran. Acolo nu este vorba despre pierderea privilegiilor sociale sau despre funcționari care nu au fost niciodată la înălțimea răspunderii lor publice. În Iran este vorba despre ceva ce seamănă cu Revoluția din România. De la mijlocul lui septembrie 2020, populația a ieșit în stradă cerînd sfîrșitul guvernării teocratice instalată acum 43 de ani. Republica islamică a fost impusă în 1979, atunci cînd armata iraniană, care a decis să rămînă neutră și să înceteze focul, a contribuit la succesul revoltei islamiste și la căderea dinastiei Pahlavi, susținută de americani.

Actuala mișcare de stradă s-a declanșat în septembrie 2020, după ce Poliția moravurilor, un instrument al politicii islamiste, a ucis-o pe Mahsa Amini, o tînră de 22 de ani care sfidase regulile de vestimentație islamică. Pe străzile din Teheran, dar nu numai, s-a revărsat un torent. Represiunea, conform lui *Iran Human Rights*, a făcut 458 de victime, dintre care 63 de copii. Violența represiunii nu ar trebui să mire pe nimeni. Pentru că regimul islamist a organizat o forță de securitate neobișnuită, numită *Gardienii revoluției islamice*. Nu este o instituție dedicată securității statului, care s-ar putea eventual replea pe o poziție de neutralitate politică, este o forță care trebuie să apere revoluția islamică și exportul său de ideologie politică, și nu Iranul.

Regimul utilizează fără ezitare forța brută care include o miliție paramilitară, Bassidj ("mobilizare", în limba persană). Este formată din voluntari și reprezintă prima linie de apărare a molahilor. Nimeni nu pune la îndoială infailibilitatea sau invincibilitatea acestui regim, mai ales în epoca supravegherii totale a populației cu tehnologii avansate, într-un stat care folosește pentru represiune resurse materiale aflate în afara oricărui control.

Ei bine, se pare totuși că regimul din Iran va avea în curînd probleme serioase. La ultimele mari manifestații din 2019, media de vîrstă a participanților era de 25 de ani. Cei de astăzi au 14 sau 15 ani. Sînt liceeni care au crescut cu Instagram, Telegram și Whatsapp". Audi-ovizualul oficial, la fel de incompetent ca orice întreprindere de stat, nu le-a reținut niciodată atenția. Au preferat rețelele sociale și media din străinătate. Contează și vecinătățile statului? Tinerii din statul cu 13 vecini au văzut ce s-a întîmplat în proximitatea lor, în Afganistan.

Un jurnalist conservator iranian scria despre adolescenți că au un mod de viață diferit, pentru că își petrec mult timp în cafenele, fac plimbări lungi cu prietenii și discută subiecte culturale. Raha, o tînră de 18 ani, membră a unei mișcări înarmate de rezistență, declara, conform cotidianului britanic METRO: "La început îmi era frică. Îmi era frică că o să mă omoare. Însă am văzut mii de oameni gata să moară pentru libertate și mi-am spus că viața mea nu valorează mai mult decît a celorlalte fete". Iar un tînră îi declara, sub protecția anonimatului, ziarului The Daily Telegraph: "Singurul nostru scop este să combatem Republica islamică și, la un moment dat, să o distrugem". Liceenii iranieni însoțeau portretele ayatolahului fondator Ruhollah Khomeini, defunctul lider al revoluției islamice și pe al actualului "ghid suprem", Ali Khamenei, cu așa-numitul *le doigt d'honneur*.

În fine, nu pot să nu citez și o altă voce care mi-a fixat atenția: "Curajul este contagios, ne contaminează unul cîte unul". "Curajul este contagios", nu este nici ironie, nici autoironie. Tinerii au simțit că, într-un mod straniu, frica i-a contaminat pe deținătorii puterii. Protestul a fost de lungă durată și acest fapt a probat ineficacitatea gardienilor revoluției.

Pentru că lupta pentru libertate ne ia aproape întotdeauna prin surprindere, dacă vrei să mă întrebați din nou și din nou care este deosebirea dintre libertate și egalitate, astăzi v-aș răspunde așa: Lupta pentru libertate este o utopie instantanee. Libertății îi pasă prea puțin de organizarea viitorului ei. Egalitatea în schimb, fanatismul religios inclus, este o utopie care durează și care roade societatea cu aproximativ aceeași voluptate cu care se autodevorează.

Dacă tinerii iranieni ar fi fost doar amatori de reforme, curajul lor nu s-ar fi putut trezi. Curajul care contaminează poartă cu el gustul răzbunării. De frică, regimul dă înapoi. Tocmai a amnistiat cîteva zeci de mii de protestatari.

Schită despre teoria ideilor

De la Platon la Francisco Suárez (I)

Robert LAZU KMITA

În corpusul platonician, așa-numita „teorie a ideilor”¹ (sau a „formelor”) ocupă o poziție crucială, discutată de o multitudine interminabilă de exegeți și specialiști.² Expusă de Platon ocazional, această doctrină este dificil de sistematizat pe baza unor dialoguri precum *Menon*, *Cratylus*, *Phaidon*, *Politeia*, *Parmenide*, *Timaios* sau *Theaetetus*. De asemenea, vocabularul utilizat de filosoful atenian este vast și de o complexitate copleșitoare, fapt ce a condus la multiplicarea interminabilă a studiilor și cercetărilor de profil. Spre a evidenția complexitatea abordării lingvistice menționăm, *en passant*, excelentul *Platon-Lexikon* al lui Christian Schäfer de unde aflăm că pe lângă *idéa* (*idéa*), *μορφή* (*morphé*), *εἶδος* (*eidos*) și *παράδειγμα* (*paradeigma*), în dialoguri mai sunt folosiți pentru conceptul de „idee” termeni precum *γένος* (*génos*), *φύσις* (*phýsis*) și chiar *οὐσία* (*ousía*).³ În ciuda problemelor filologice și hermeneutice suscitade de aparatul conceptual platonician și terminologia sa complexă, teoria formelor are o semnificație ce poate fi rezumată neechivoc.

Pornind de la constatarea multiplicității lucrurilor ce pot fi cunoscute la nivel empiric-senzorial Platon se întreabă, asemenea unora dintre predecesorii săi presocratici, care este elementul de continuitate ce conferă inteligibilitate cunoașterii. Pe scurt, care este substratul a tot ceea ce poate fi perceput? Cum se face că folosim același cuvânt, „pasăre”, fie că vedem un uliu, o cio-cănițoară sau o rândunică? Sau cum de putem califica printr-un singur termen, „copac”, un fag, un stejar, un eucalipt sau un mestecăn? Întemeiat pe tradiții de gândire a căror paternitate nu a fost niciodată pe deplin elucidată, răspunsul platonician postulează existența unui element de continuitate care *nu se identifică* cu ceea ce e perceput prin simțuri.

Cuvântul „pasăre”, pe care-l aplicăm tuturor speciilor de zburătoare, se referă tocmai la acest element de continuitate care este indicat de faptul că, atunci când percepem acel lucru existent în natură numit „arbore” sau aceea ființă numită generic „pasăre”, ne exprimăm numind la fel toți arborii și toate păsările (sau orice alte creaturi sau lucruri) în pofida numeroaselor particularități specifice. Totuși, ce anume conferă unitate cunoașterii noastre? Cum se face că identificăm un gen proxim dincolo de atâtea variațiuni ale diferențelor specifice? În câteva pasaje, Platon creionează ceea ce va deveni, probabil, cea mai dezbătută teorie din istoria intelectuală a culturii occidentale. Iată un fragment elocvent extras din dialogul *Timaios* fr. 50 ab:

„Să ne închipuim că cineva ar modela din aur toate figurile cu puțință și în același timp ar remodela fiecare figură într-o alta, fără încetare. Dacă acestuia om i-ai arăta cu mâna una din aceste figuri și l-ai întreba ce anume este, cel mai neîndoielnic și adevărat răspuns pe

care l-ar putea da ar fi că este aur. Iar despre triumphi sau oricare dintre celelalte figuri câte se modelează în aurul acela să nu spună niciodată <acesta>, ca și când ar avea existență, pentru că ele se schimbă chiar în timpul în care li se postulează existența. Să ne mulțumim că ele sunt susceptibile de a fi desemnate, fără a greși prea mult, prin <ceva ce este de un anume fel>.”⁴

Fragmentul citat evidențiază toate nuanțele importante specifice teoriei platoniciene a ideilor. Astfel, într-o manieră heracleitică, lucrurile percepute de noi par a fi într-o continuă transformare - sugerată de maleabilitatea aurului care-și schimbă forma fără încetare. Cu alte cuvinte, ființele și lucrurile cunoscute la nivel empiric sunt într-o veșnică tranziție ce le diminuează existența și participarea la „ființă.” La un alt nivel epistemic, într-o manieră parmenidiană, ele participă la o natură imutabilă și veșnică, „ideea,” care, ea singură, merită cu adevărat cunoscută. Această natură inteligibilă conferă stabilitate tuturor celor ce pot fi percepute. Ea este substratul acestora, adică „aurul” însuși (sau „esența aurului”, dacă preferați) care reprezintă temeiul tuturor lucrurilor.

Numit, cum deja am menționat, „idee” (*idéa*), „formă” (*μορφή*) sau „paradigmă” (*παράδειγμα*), acest substrat nu este accesibil simțurilor - care acționează la un nivel inferior al cunoașterii - ci doar „intellectului” (*νοῦς* sau *νόος*). În mod evident, întreaga problematică a cunoașterii este incontornabil implicată de teoria platoniciană a ideilor. Căci pentru Platon și discipolii săi *a cunoaște, a ști* cu adevărat se rezumă la a accede, prin activitatea noetică a intelectului, la „esențele” lucrurilor.

Două probleme specifice, extrem de controversate, rezultă imediat din această viziune asupra unei lumi în care nivelul senzorial/material al existenței este „dublat” de un altul, numit ulterior de filosofii neoplatonicieni „cosmos noetic (*κόσμος νοητός*)”, și care reprezintă nivelul imaterial/inteligibil al existenței. Prima este condensată în conceptul de „participare” (*μέθεξις*) pe care-l întâlnim în dialogurile *Parmenide* și *Sofistul* și care pare a constitui un răspuns parțial la următoarea întrebare: cum pot „ideile” imutabile și veșnice - entități situate deci la un nivel ontologic/noetic al existenței - să fie întrupate/materializate în lucrurile fizice, perceptibile senzorial? Fără a oferi o explicație lămuritoare, răspunsul e sugerat printr-o negație destul de semnificativă în dialogul *Parmenide*:

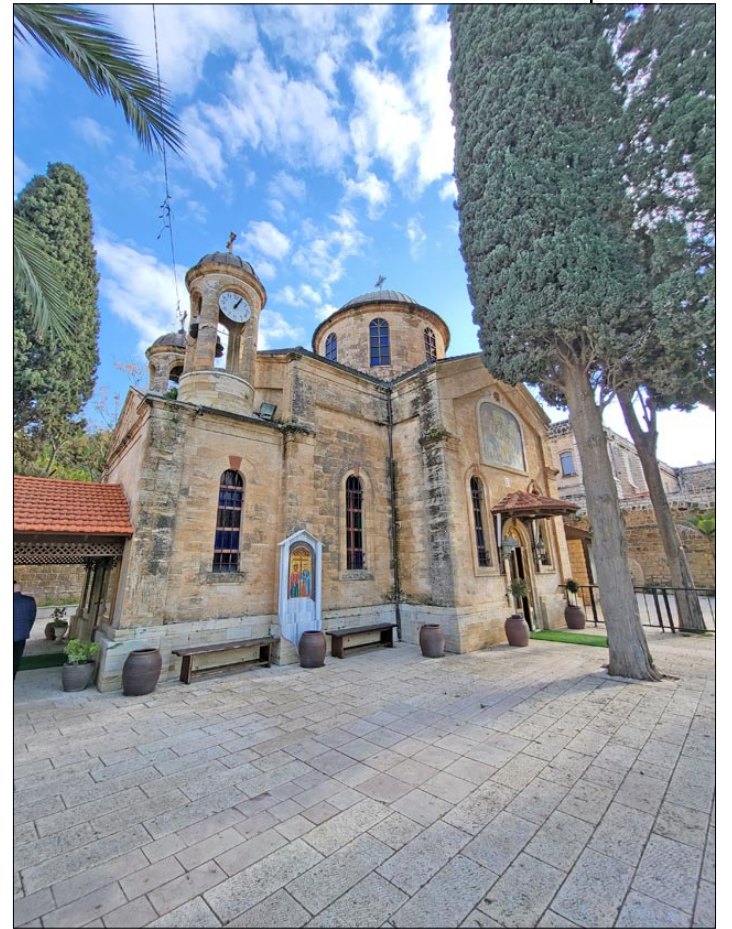
„[...] nu pe bază de asemănare iau parte celelalte lucruri la forme, ci printr-un oarecare alt mod de participare, pe care urmează să-l căutăm.”⁵

A doua chestiune se referă la raportul dintre „materie”⁶ și „formă.” Indiferent de ce natură este această „participare” a nivelului inteligibil al existenței la cel sensibil, care este raportul dintre *idea* unui obiect și *materia* acestuia? Forțând puțin lucrurile, vom spune că, în acord cu Platon, există o superioritate calitativă, ontologică, a ideii asupra lucrului perceput prin simțuri. În acest sens, ierarhic, ideile se află într-un raport

de transcendență cu nivelul cunoașterii empiric/senzorial. Perfect conștient de apariția unor dificultăți ce nu pot fi soluționate pe deplin la nivel discursiv, Platon a furnizat în *Parmenide* (fr. 131 b) o metaforă fonică care, în opinia noastră, este o adevărată culme a speculației filosofice:

„[...] atunci când s-ar asemui zilei, care, una și aceeași fiind, se află dintr-o dată în mai multe locuri, fără a fi ea însăși în separare de sine; la fel, prin urmare, fiecare formă ar fi una în toate, rămânând totodată aceeași.”⁷

Nemulțumit de limitele conceptuale ale doctrinei platoniciene, Aristotel și-ar fi criticat maestrul în câteva fragmente dificile din *Metafizica*. Cel puțin aceasta este opinia unui număr important de exegeți, care susțin că Aristotel aduce o corecție oarecum „empiristă”

teoriei platoniciene a formelor.⁸ Găsim una dintre cele mai bune ilustrări a subtilității presupusei sale critici și a conținutului ei în cartea a VII-a a *Metafizicii*, 1031 ab:

„Când e vorba de lucrurile așa-numite *in sine*, e oare necesar să admitem identitatea, pe de o parte, între substanța lor, și, pe de alta, esența lor? De pildă, dacă există substanțe de așa fel că nici o altă substanță sau realitate nu le-ar fi anterioară, cum sunt Ideile, de care vorbesc unii filosofi? Răspundem: dacă într-adevăr Binele în sine e deosebit de esența binelui, dacă Animalul în sine e deosebit de esența animalului, sau dacă, mai departe, Ființa în sine ar fi deosebită de quidditatea ființei, vor exista atunci alte substanțe, alte naturi și alte Idei în afară de cele pomenite de noi și, pe lângă asta, aceste substanțe vor fi anterioare, dacă e adevărat că quidditatea e totuna cu substanța.

Continuare în pagina 27

Retro-spectre

Vladimir TISMĂNEANU

Momente-cheie ale avortatei destalinizări din România: Alexandru Jar (1911-1988) și Mihai Beniuc (1907-1988). Primul, ilegalist cu un impresionant trecut internaționalist, soțul Olgăi Bancic, eroină a Rezistenței franceze decapitată de naziști în penitenciarul din Stuttgart pe 10 mai 1944, tatăl lui Dolores (Doli) Bancic, era un apropiat prieten al lui Gheorghiu-Dej. A scris romane penibile pe linia celui mai depri-mant realism socialist. Dar, după moartea lui Stalin și Raportul Secret al lui Hrușciov, s-a trezit, a cerut încetarea „îndrumării” de către partid a creației artistice. A fluierat în biserică în prezența lui Dej și a lui Răutu. A fost infierat și exclus din PMR ca „element declasat”,

dușman al clasei muncitoare. Al doilea, scriitor ardelean cu studii de psihologie în Germania, poet din tradiția lui Octavian Goga, apropiat de Lucian Blaga, pe care avea să-l denunțe într-un roman infam, omul partidului în viața literară, zelos și nefast politruc, prim-secretar, apoi președinte al Uniunii Scriitorilor. Mazilit în februarie 1965 din ordinul lui Dej (care avea să moară după o lună). În jurnalul său publicat în 2016 la Editura Mega din Cluj (*Însemnările unui om de rând*) îl numește pe Dej „Sângerosul Impostor”. Știa el ce știa, piticul stalinist. Poza, fascinantă prin implicațiile de istorie politică, provine din arhiva lui Beniuc și este publicată, alături de alte fotografii revelatoare, în cartea amintită, ediție îngrijită și prefăcută de Ilie Rad cu un Argument de V. Fanache). Despre cazul Jar am scris un studiu împreună cu prietenul meu Marius Stan. Pentru o analiză pătrunzătoare a momentului 1956, și nu numai, recomand cartea scrisă de Anca Luminița Marcu, *O revistă culturală în comunism. Gazeta Literară 1954-1968*, Editura Cartea Românească, 2014.

De la Qumran la Marea Moartă...

Pia BRÎNZEU

... e doar un pas. Pe când citeam despre manuscrisele ascunse de esenieni când au fugit din fața romanilor lui Titus Vespasianus și despre beduinii care au urmărit acum o jumătate de secol o capră rătăcită fără să știe ce vor descoperi într-o peșteră de la Marea Moartă, nu mi-am imaginat că voi ajunge și eu la Qumran. Se pare că viața te aruncă în teritoriile cele mai neașteptate, împlinindu-ți chiar și gânduri pe care nu le-ai avut, dar care probabil se formulează în subconștient ca o dorință ce se cere neapărat împlinită.

Dar să o iau de la început. Tentația de a vizita Țara Sfântă m-a făcut să uit de toate micile necazuri trupești care m-ar fi putut împiedeca să particip la un pelerinaj de o săptămână, cu un program suficient de încărcat ca să sperie orice pensionar. Și inspirată am fost, pentru că, pe neașteptate, în Israel (oare se poate explica fenomenul?), trupul meu a întinerit și m-a servit perfect, fără nicio durere, niciun junghi, nicio problemă.

N-am știut însă că tot ce voi trăi acolo mă va domina exploziv, cu energia provocată de așezarea neașteptată a clădirilor noi peste cele antice, cu poezia arhitecturală a unor măștri precum Antonio Barluzzi, cu variatele biserici creștine, fie ele ortodoxe, catolice sau armenie, cu sinagogile evreiești și moscheile musulmane. Sunt uimitoare toate, atât în interiorul, cât și în exteriorul lor, cu pereți și cupole ca pânzele unor picturi strălucitoare, cu spații unde îngerii te întâmpină generos și te fac să îți crească aripi, nu numai din iubire, cum spune Michelangelo undeva în sonetele lui, ci și din credință.

Există întotdeauna o primă zi a unui pelerinaj. Ea a început pentru mine cu zborul peste munții Anadoliei, acoperiți de zăpadă, înalți și goi, fără vegetație, făcându-mă să regret trunchiurile dezgolite ale copacilor din iarna de acasă, cu strălucirea neverde a sevei păstrată în rădăcini. Treptat, am simțit însă că alunec înspre primăvară, chiar vară aș spune, așa cum e acum vremea în Israelul unui alt meridian. În curând voi ateriza la Tel Aviv.

Ajunsă în Țara Sfântă, orice ființă care știe respira adânc se scufundă într-un necuprins al Bibliei, așa

cum o vom face și noi sub îndrumarea unui ghid foarte informat, părintele Eugen Babescu. Ori de câte ori i-am auzit explicațiile, rugăciunile sau cântecele oferite cu o uimitoare voce de tenor, urechile mele se trezeau ca să audă cu adevărat și ochii mei să vadă cu adevărat. Am privit mai atent toate pietrele și grottele pe unde eram conduși, am pipăit cu ochii locurile biblice unde s-au construit de-a lungul secolelor nenumărate biserici și mănăstiri spre minunată aducere aminte.

Primul vuiet al tăcerii lui Dumnezeu s-a auzit când am pornit-o de sus, din Nazaret, spre Cana Galileii, unde sunt Muntele Tabor și Muntele Fericii. Pe primul dintre ele a avut loc schimbarea la față a lui Iisus, când a strălucit luminos ca soarele și hainele lui au devenit albe ca lumina. Apoi s-a auzit vocea lui Dumnezeu din cer, cerându-le discipolilor să asculte de fiul său preaiubit nu pentru a-i înspăimânta, ci pentru a le insufla în inimă focul iubirii, pe care ei aveau să îl transmită mai departe, prin focul cuvântului.

În biserica de pe Muntele Fericii, poți citi pe cele opt geamuri din jurul altarului cine sunt cei fericiți: oamenii care flămânzesc sau plâng până li se curmă suferințele, cei blânzi, milostivi, curați la inimă, făcători de pace, prizoniți pentru dreptate și, mai ales, cei săraci cu duhul, „pauperes spiritu”, căci a lor este împărăția cerurilor.

La Capernaum, unde Iisus a înfăptuit mai multe minuni, am văzut ruinele impresionante ale vechii sinagogi unde a predicat Mântuitorul și cele ale locuinței Sfântului Petru, acoperită acum de o nouă biserică. Clădirea uimește din punct de vedere arhitectural: e construită peste ruine în așa fel încât să fie folosită ca o biserică, vizitată ca un muzeu, admirată pentru felul cum se îmbină cu ruinele vechi și potrivită pentru a înțelege suprapunerea, în timp, a trecutului peste prezent și viitor, o simultaneitate descoperită doar de cei care se decorporalizează și, cred eu, de cei care mor, aflând dincolo de corpul lor o cu totul altă lume decât cea cunoscută nouă.

Uimitoare este și Bazilica Bunei Vestiri: aici a aflat Maria de la îngerul Gavriil că va naște un fiu. Biserica e maiestuoasă, uriașă, nouă, a cincea clădire zidită peste ruinele celor anterioare, straturi peste straturi, ca toată istoria lor, povestită în cele două milenii trecute de la nașterea lui Hristos.

Pe drumul spre Ierusalim, trecem prin Ierihon sau „Cetatea palmierilor”, cel mai vechi oraș din lume. Tot vechi sunt și Betleem sau Haifa, cetăți sfinte, pline de mănăstiri și biserici. Pe Muntele Măslinilor, se află biserica Pater Noster, construită de Elena, mama împăratului Constantin, cu pereții acoperiți de plăci ce conțin cea mai puternică rugăciune creștină, „Tatăl Nostru”, în zeci de limbi, unele neauzite de mine până acum. Cea românească a primit un loc de cinste aproape de altar, fiind dăruită acestei biserici de regina Maria.

Tot aici este și o mănăstire de călugărițe, în care se nevoiesc circa cincizeci de călugărițe carmelite din Franța. Stau închise în chiliile lor toată viața și nimeni nu are voie să intre în vorbă cu ele. Se îndeletnicesc numai cu rugăciunea și cu lucrul manual, iar mâncarea li se dă doar la chilie, pe o mică fereastră. Asprimea vieții lor e uluitoare și greu de înțeles pentru noi, ceilalți, oameni obișnuiți cu activitățile cele mai năstrușnice.

Vizităm apoi Muntele Sion și pe cel al Măslinilor, grădina Ghetsimani, valea Hozzei din pustiul Iudeii, unde se află mănăstirea pustnicului român Ioan Iacob Hozevitul. În cripta din Biserica Mormântului Sfintei Fecioare, o simplă grotă a cruciaților plină doar cu lumânări, am trăit iluzia că icoana Maicii Adormite, deși e din argint, este un ecran prin care trece lumina, invitându-te să te întorci înapoi prin ea până în epoca de acum două mii de ani și să o deplângi pe cea fără de care nu s-ar fi născut Iisus.

Poate cel mai important moment al pelerinajului a fost când am pornit-o pe Calea Crucii. A început în locul unde Pilat din Pont l-a condamnat pe Iisus la moarte și unde victima și-a purtat crucea până la răstignirea finală, căzând de trei ori sub povara ei. Locurile importante ale acestei Via Dolorosa sunt marcate prin diverse biserici: într-una dintre ultimele se află un disc mare de argint, prin al cărui centru gol poți atinge locul unde a fost împlântată crucea răstignirii. E pământul care atunci, la moartea lui Iisus, „s-a cutremurat și pietrele s-au despicat”, după cum ne spune Matei, înfricoșându-i pe toți cei din jur și obligându-i să accepte că victima lui Pilat a fost cu adevărat fiul lui Dumnezeu. Icoana de aici plasează trupul lui Iisus într-un spațiu pur al argintului, având doar capul auriu, învăluit de lumina nimbului ce îl înconjoară. Nu pot să privesc în altă parte, trebuie să îmi întorc ochii mereu aici, cuprinsă parcă de o îmbrățișare a icoanei și de împlinirea că mă află în cel mai sfânt loc din lume.

La mormântul lui Iisus, unde am așteptat două ore ca să ajungem la rând (puțin, după cum am aflat că li s-a întâmplat altora), ne-au împins niște pelerini francezi nerăbdători, care, la nemulțumirea noastră că ne tot înghiontesc, exprimată de altminteri cu foarte multă politețe, ne-au făcut „mămăligari”. Au spus-o pe limba noastră, cu un ton firesc pentru ei, dar nefiresc acolo unde ar trebui să fim cu toții pașnici și iertători. Se pare că poți să fii necuviincios și când vezi mormântul Mântuitorului, poți să fii obraznic, obosit și francez chiar dacă ești în locurile cele mai sfinte...

Ce altceva mi-a mai rămas în minte? Fragmente din podelele bizantine, cu uimitoarele lor mozaicuri animaliere, decorațiile de pe pereții exteriori ai bisericilor, picturile extraordinare ale cupolelor, care nu sunt altceva decât o transpunere artistică a Bibliei în imagini: te întâmpină cu măreție și te lasă mut de uimire prin frumusețea lor vie. Mai sunt și morții din marea vale a lui Iosafat, cu morminte și cimitire din cele mai vechi timpuri. Pe versantul dinspre Ierusalim se află cimitirul musulman, în Grădina Ghetsimani, cimitirul ortodox, pe versantul Muntelui Măslinilor, un mare cimitir evreiesc, cu morminte încă de pe timpul Macabeilor. Un loc acolo costă două milioane de dolari. Nu e mult, dacă vrei să fii primul dintre oamenii care vor învia în ziua cea de pe urmă...

Au mai fost și alte lucruri vrednice de a fi amintite: bilețelele depuse în Zidul Plângerii pe un culoar ce separă (de ce oare?) femeile de bărbați; încercarea, cu totul nereușită, de a înota în Marea Moartă, unde apele sărate nu te acceptă decât dacă stai nemișcat pe spate; fațadele din piatră gălbuie ale clădirilor moderne, obligatorii în toate orașele, amintind de nisipurile sau dealurile golașe din zonele deșertice ale sudului; cămașa ce mi s-a lipit de piele atunci când am intrat în Iordan și am fost botezată acolo.

Sunt oare alta acum, eu, cea botezată greco-catolic, crescută catolic și căsătorită ortodox, așa cum era firesc, cândva, într-o Timișoară a secolului trecut, unde se îmbinau etniile și religiile? Am alte aripi dacă sunt botezată în Iordan? Sau alte rădăcini? Cămașa e bine pusă de-o parte, însemnată cu data zilei când s-a întâmplat totul, astfel ca nepoata mea să știe, cândva, peste ani, că în Iordan s-a botezat bunica ei...

Lungile ore petrecute în autocare au fost și ele plăcute, alături de oameni cuvioși și amabili. Cu toții am mulțumit cerului pentru această uimitoare săptămână, când am fost copleșiți de sfințenia acelor locuri. Pentru a nu le uita, am cumpărat un album cu fotografiile așezămintelor vizitate, l-am răsfoit cu grijă, având mereu senzația că volumul se rupe în mâinile mele pentru a fi împărțit tuturor celor care sunt curioși să vadă ce am văzut și eu. Nu e decât un îndemn la a înțelege mai bine cum se pot intersecta istoria și arta cu cele sfinte, într-o poveste despre forța tămăduitoare a credinței. Ea ar trebui să dea contur vieților noastre, să ne modeleze precum o matrice sacră și să ne păstreze vii chiar și după moarte în amintirile celor din jur. *Nulla tenaci invia est via*. Pentru cei stăruitori, niciun drum nu este de nestrăbătut.

Optimiștii utopici

Alexandru MANIU

În 1919, jurnalistul american Lincoln Steffens, un om cu duioase viziuni de stânga, afirma încrezător, după vizita făcută în Rusia Bolșevică a lui Lenin, răvășită de un război civil la fel de crâncen și păgubos cum fusese Marele Război: „Am văzut viitorul și funcționează”. Ulterior, s-a descoperit că acești celebra sentință fusese scrijelită pe-un carnețel în tren, înainte ca jurnalistul să pătrundă pe teritoriul viitoarei Uniuni Sovietice.

Le spunem optimiști utopici pentru că există și optimiști moderați, scrupuloși sau pragmatici. Conectați la realitate. Despre ei, numai de bine. Ne preocupă mai degrabă optimistul utopic, cel predispus la idei mărețe, planuri cincinale sau „mileniale”, cu o credință neabătută în maleabilitatea naturii umane și cu un rezervor inepuizabil de resentiment față de cei ce reușesc aici și acum, și nu în lumea promisă, râvnită, strălucind mereu la orizont, intangibilă. Lincoln Steffens a fost un optimist utopic. Ei sunt de regulă oameni care au găsit rețeta fericirii întregii umanități, fără a fi găsit însă rețeta succesului personal.

Pentru un ochi nefamiliarizat cu disonanțele și paradoxurile psihologiei umane, nivelul de frustrare și resentiment ce emană din anumite extreme ideologice ale occidentului secolului XXI pare cu totul neverosimil. După toate standardele materiale posibile, civilizația occidentală n-a dus-o niciodată mai bine. O demonstrează Steven Pinker, în *The Better Angels of Our Nature*, o arată și alții, în nenumărate studii legate de standardele civilizaționale moderne, deși poate cel mai clar indicator în acest sens este fluxul de imigranți care inundă an de an atât Europa, cât și continentul nord-american.

Și totuși, dacă e să dai crezare discursului profund ideologizat al unui grup încă minoritar, dar extrem de zgomotos și aproape omniprezent pe rețelele de socializare, n-am dus-o niciodată mai rău. Bigotismul, xenofobia, rasismul, homofobia, și alte zeci de „isme” și fobii par să facă ravagii pe bătrânul continent și de cealaltă parte a Atlanticului în egală măsură. Instituțiile democratice par a fi corupte de probleme sistemice (alte *isme*), putrede până în măduva lor, drepturile nenumărate de care dispun cetățenii, greu dobândite în decursul a secole întregi, par a fi insuficiente, iar toată prosperitatea pare a se datora întru totul veacurilor de exploatare imperialisto-colonialistă. În boxa acuzațiilor găsim adesea nu oameni în carne și oase, contemporani cu noi, ci unele categorii abstracte, precum „istoria”, „omul alb”, „bărbatul”, „omul straight”, ș.a.m.d. Extrem de pertinent a scris pe acest subiect Douglas Murray în *The War on the West (Războiul asupra vestului)*, publicată în 2022.

Răspunsul dat acestei civilizații decăzute nu poate fi decât unul singur: *burn it all down*. În spatele noului impuls revoluționar se află însă vechile narațiuni, care au stat la baza tuturor revoluțiilor sângeroase din trecutul umanității, de la cea franceză la cea bolșevică, maoistă, Khmerică, trecând prin diverse povârnișuri fasciste, cu ale lor promise imperii de o mie de ani. Și așa vrea să rezum acest impuls cât mai simplu, oricât de complexe ar părea motivațiile avântului revoluționar, mânat de optimism incurabil: negarea.

Negarea unei realități implacabile: anume că trăim într-o lume a constrângerilor. Modificarea acestora este dificilă, iar consecințele modificărilor sunt adesea imprevizibile. E vorba de răspunsuri care neagă sau suprascriu impulsul adaptabilității, înscris în ADN-ul nostru: cel care ne ajută să înțelegem că e mult mai ușor să te ajustezi pe tine însuși, treptat, făcând ceva concret pentru acest lucru, depunând efort.

Această negare mai include și negarea succesului civilizației Occidentale, în pofida tuturor vicisitudinilor cu care s-a confruntat de la căderea Imperiului Roman și culminând cu ororile adevăratului Război de Treizeci de Ani, cum numește Niall Fergusson, în *The War of the World*, perioada cuprinsă și incluzând cele două războaie mondiale. Pentru mulți, gradul de prosperitate pe care îl cunoaște Vestul în secolul XXI, la care putem adăuga speranța de viață, drepturile individuale, instituțiile democratice, libera exprimare, tehnologia medicală, comunicarea digitală, relativa egalitate de șanse, reprezintă împlinirea a sute de ani de visări și eforturi în acest sens, și constatarea truismului l-a determinat pe Francis Fukuyama să exprime, nespun de optimist și el, la finalul Războiului Rece, că istoria s-a sfârșit

(în sensul că idealurile democratice au triumfat în fața totalitarismului și extremismului ideologic). Pentru noi, cei din fostul bloc sovietic, și pentru milioanele de emigranți care *go west*, lucrurile nu stau deloc așa.

Descoperim acum că realitatea narată de ideologie bate adesea realitatea observată prin simțuri, trăită prin experiențe, înțeleasă prin suferință și responsabilitate. Mai descoperim și că așteptările de la viitor cresc exponențial, în vreme ce bunăstarea sau nivelul de trai progresează aritmetic. Așteptările nerealiste conduc la frustrări. Asta, desigur, o descoperim în limbajul emoțional al copiilor noștri. Însă ceea ce succesul civilizației occidentale ne ajută să descoperim, cu oarecare stupoare, e că prea multă bunăstare (o combinație de nevoi de bază satisfăcute, maturizare târzie și drept nerestricționat la liberă exprimare) poate naște la fel de multă frustrare, tradusă pe de o parte în resentiment (față de prezentul etern-decăzut) și visuri utopice (față de un viitor mereu luminos).

Acest optimism găunos i-a animat și pe bolșevici, făcându-i să creadă că în momentul preluării puterii au așezat omenirea pe calea soluționării problemelor recente ale istoriei și i-a determinat să distrugă toate instituțiile și procedurile prin care greșelile de până atunci ale societății puteau fi îndreptate. Nu a rezultat însă o utopie, o epocă de aur, ci o mașinărie fără mecanism de feedback, care a trecut greoi cu șenilele peste istorie, vreme de șaptezeci de ani, lăsând în urmă zeci de milioane de victime și probabil „cea mai demoralizată societate pe care a cunoscut-o lumea vreodată”, după cum o descrie filosoful britanic Roger Scruton în *Folosele pesimismului* (Humanitas, 2022) – e vorba, evident de Rusia post-sovietică. Iar Rusia de azi, Rusia lui Putin, e doar întruparea resentimentului instituționalizat și militarizat.

Ideologia de extremă stângă care domină discursul politic (și academic) occidental astăzi (cu toate că, repet, rămâne apanajul unei minorități politice) nu se deosebește mai deloc de marxism-leninismul militant al Internaționalei comuniste. Ea a fost denumită, nu fără temeiuri „neomarxism”, cu toate că e deopotrivă mai mult și mai puțin de atât. Mai mult, pentru că a luat dihotomia victimă-asupritor din sfera strict economică (proletar – burghez, sau „pauper – bogătan”, sau capitalist – exploatat) și o răspândește într-un spectru uriaș de dihotomii, unde raportul e mereu de subjugare (dominare). Mai puțin, pentru că există atâtea contradicții interne, încât adesea, cei mai năpăstuiți de soartă, cei mai săraci și mai nevoiași sunt complet nesocotiți dacă nu se încadrează în grupurile potrivite pe scara ierarhică a victimizării.

Ce mai împrumută această ideologie pestriță de la marxism-leninism?

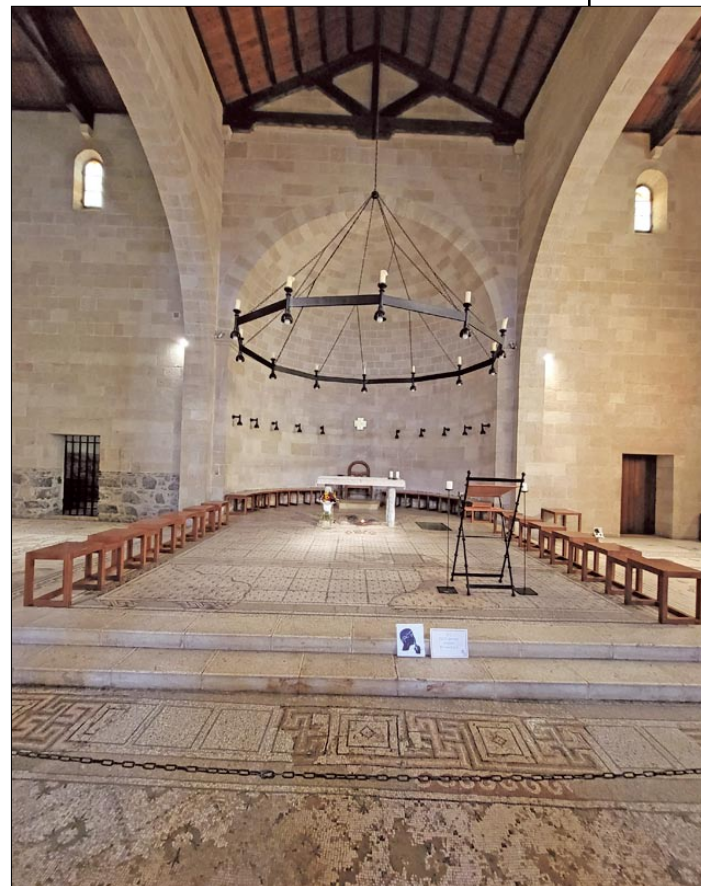
În primul rând, și cel mai periculos, anularea individualității și gruparea indivizilor în categorii contrastante, aflate mereu în conflict, împărțite în vinovați și victime. Ofensiva începe cu determinarea grupului, a rasei sau a clasei culpabile și atacarea acesteia prin orice mijloace. Nu întâmplător, aceste grupuri (chiar dacă infinit mai puțin omogene decât le zugrăvește ideologia) sunt cele care au avut mai mult succes. Ca atare, membrii grupului trebuie umiliți și reduși la condiția lor animală (Scruton). În toate regimurile comuniste, principalele grupuri culpabile au fost afaceriștii de succes (spurcății capitaliști), precum și țărani întreprinzători și mai rășăriți (mult huliții culaci, cu varianta chiburi). Merită precizat că termenul de „culac” (pumn strâns) nu a fost născocit de bolșevici, ci era folosit în comunitățile sătești pentru a desemna țărani speculanți sau care practicau înșelătoria. Dar, în buna tradiție a fraudei semantice, odată ideologizat, a ajuns să semnifice orice țaran mai înstărit, sau „țaranul capitalist” care exploatează restul țărănimii.

Astăzi, grupurile culpabile nu sunt nimic altceva decât majoritățile „tradiționale” din Occident: albi, heterosexuali, cis-genderi ș.a.m.d. Și tot prin aceeași fraudă semantică, definiția păcatelor de care se fac de regulă vinovate aceste grupuri, în accepțiunea radicalilor (rasism, bigotism, etc.) e tot mai largă, de la o instanțiere la alta.

În al doilea rând, e vorba capacitatea de a crede în imposibil, în ciuda tuturor dovezilor contrare. Ceea ce avea să-l conducă pe Orwell la conceptul dublu-gândirii, numită astăzi de psihologi „disonanță cognitivă”. Un bun exemplu este ideologia *trans*, care afirmă că sexul și genul sunt noțiuni diferite, și, în același timp, că odată ce individul s-a autoidentificat într-un punct fix

pe acest spectru larg și fluid, el sau ea devine întru totul acea entitate, până atunci fluidă și non-definibilă, iar din acel moment sacrosanctă și inviolabilă. Însăși punerea în discuție a logicii defectuoase din spatele ideologiei îi atrage oprobiul și stigmatul de „transfob”.

În al treilea rând, o credință într-o stare naturală idilică a omenirii. De asta se fac vinovați Rousseau și pleiada de epigoni, care au postulat o pre-utopie complet fantasmagorică, însă care a dat imboldul revoluției ca întoarcere la originile pure ale conviețuirii sapienșilor. Iar asta se traduce, în eternul prezent revoluționar, prin îndemnul la eliminarea tuturor instituțiilor, a structurilor și a ierarhiilor existente. În a sa istorie a Revoluției rusești (Polirom, 2016), Orlando Figes povestește cu mult haz despre tinerii utopiști din universitățile rusești, care idilizau traiul bucolic al satului tradițional, păstrător al acelei inocențe primitive, și inundau satele din preajma Moscovei și ale Sankt Petersburgului, răspândind evanghelia marxismului adaptat pentru sate, cel care sărea peste etapa capitalismului industri-

al și conducea direct la utopia țăranului politizat și a comunității egalitare, și s-au lovit de un conservatorism dușmănos, din care unii n-au scăpat nelișați.

În prezent, dată fiind intersecționalitatea categoriilor prioritare pe ierarhia victimelor, mitul bunului sălbatic și al comunităților idilice, pașnice și, evident, egalitare a fost transferat către popoarele non-albe. Și tot evident, acest paradis primordial a fost pretutindeni distrus de omul alb colonialist. Ideea nu e nouă, și e poate cel mai bine surprinsă în conceptul de „lume a treia” propus de Alfred Sauvy în anii '50.

În al patrulea rând, o credință în universalitatea jocului cu sumă nulă. Cu alte cuvinte, inegalitatea este exclusiv produsul unei nedreptăți, iar succesul cuiva (deși de cele mai multe ori, al unei categorii) este atribuit insuccesului altcuiva (de regulă, al unei categorii victimizate). Aici se vede puternic negarea de care vorbeam mai sus. Înfrângerea nu este niciodată acceptată ca atare, nu este niciodată urmarea propriilor limitări, ci este înfrângere în fața altora, a unei clase, trib, conspirații, pe scurt – grup perceput ca fiind dominant.

Se mai pot trasa fără îndoială și alte paralele, însă toate se duc spre aceleași pulsuni utopice care-și pun speranțele într-un viitor iluzoriu, căutând să distrugă din temelii prezentul. Paradoxul greu de explicat al zilelor noastre este că în, poate, cea mai pașnică și prosperă perioadă din existența speciei noastre, discursul din multe instituții politice și educaționale susține contrariul, zugrăvind o lume decăzută, demnă de dispreț, numai bună de aruncat la „coșul de gunoi al istoriei”.

Să fie această lume cu adevărat decăzută sau e vorba de acel plictis existențial întâlnit la civilizațiile ajunse la un anumit grad de prosperitate, care îi împinge pe unii la pulsuni utopice, manifestate printr-o ură fără de margini față de Occident și de instituțiile sale?

Bântuiți de Continentalul gri

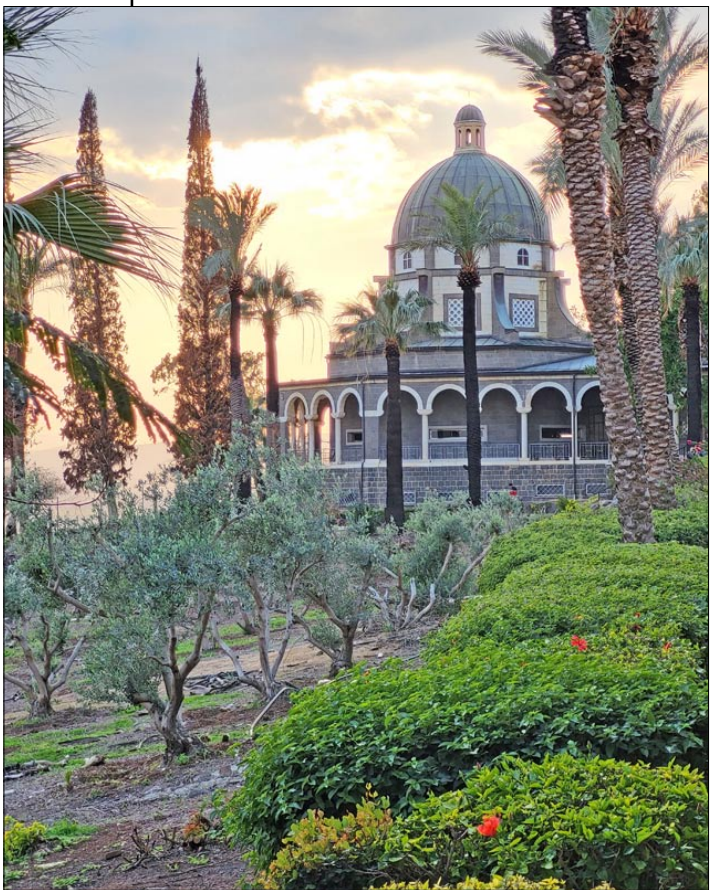
**Quasi-Daniel VIGHI &
Viorel MARINEASA**

„Bine că ai observat la timp. Aș fi smintit-o precum niște studenți de-ai mei. Ne-am fi făcut de panaramă.”

„Deceniul 8 ține de la 1 ianuarie 1971 până la 31 decembrie 1980. Or, *Scenele de viață literară timișoreană* se petrec în tumultuosul an 1986, deci în deceniul al nouălea, când sursa «Xenia» se spovedește din gros lucrătorului securist.”

„Da, am văzut că Melania s-a distrat cu măsură. Melania – puterea a patra sau a Cincea?”

„Iar lucrătorul securist e cât se poate de tranșant în deceniul al nouălea din secolul trecut: *Instructorul Coriolan B. de la Comitetul județean pentru cultură și educație socialistă s-a dovedit a fi rău intenționat politic...*”

„Mai zicea dumnealui că nota sa nu trebuie să rămână vorbă-n vânt, ci musai să fie cu folos exploatață prin informarea organelor de partid și avută în vedere la Direcția I pentru sinteză.”

„Știi, m-am uitat pe ultimul document: *Microsoft Edge PDF Doc. Dimensiune: 2,27 MB 21.11.2022, h 14:58...*”

„Da, știu, mai rămâneau 4 zile și jumătate de trăit. M-am dus cu greu până la laptop. Am băjbăit pe clape. Cum spunea și Bazil, *ăștia/ăia* nici în asemenea clipe nu-mi dau/dădeau pace.”

Noi pe urmele lucrătorului securist

„De fapt, când am dat prima oară de el?”

„Din cele mai vechi timpuri. Iată-l lucrător operativ cu gradul de locotenent-major trecând din întâmplare prin Librăria Eminescu tocmai când Sorin Titel își lansează volumul *Reîntoarcerea posibilă*.”

„Da, simte nevoia să alcătuiască un raport informativ pentru uzul superiorilor, unul scris pe ton neutru, totuși observă că scriitorul o ține langa cu tema singurătății, iar *discuția cu cititorii s-a purtat la un nivel nesatisfăcător*, deoarece aceștia nu citiseră cartea.”

„Totul se petrecea în 22 septembrie 1966, într-o după-amiază.”

„Promovat maior, lucrătorul securist află, în noiembrie 1976, de la poetul din cale-afară de boem și totuși informator Damian Ureche despre derapajele

mistice ale altui poet, pe nume Ioan Alexandru, care *căuta bisericile și cădea în extaz mistic*.”

„Se întâmpla în Bulgaria, unde respectivii fuseseră trimiși pentru un schimb de experiență cu scriitorii de-acolo.”

„La mănăstirea Rila...”

„...cea care astăzi apare pe aversul bancnotei de 1 leva...”

„...din munții Sofiei, Ioan Alexandru se pornise să recite versete din Biblie în ebraică, dimpreună cu starețul.”

„*Dar la vie e toujours parșive...*”

„...așa că, devenit între timp locotenent-colonel (suntem în anul 1982), lucrătorul securist se vede nevoit să-l treacă pe fostul informator D.U. la D.U.I., adică...”

„...să-i deschidă dosar de urmărire informativă...”

„...pentru că boemul credincios partidului a luat-o pe arătură devenind ostil și scrâșnind versuri de felul celor din poemul *Sfântă lașitate românească*, cu un conținut politic denigrator...”

„...mai mult, plecat cu pașaport la o șezătoare literară în Banatul sârbesc, la Vârșeț, a șters-o în Vest...”

„...a bântuit prin lagărele Traiskirchen și Latina, a luat legătura cu Virgil Ierunca de la *Europa liberă*...”

„...apoi, zice lucrătorul securist, *a fost influențat pozitiv prin intermediul organelor noastre...*”

„...am fost drogat de organe, legat fedeleș și expediat colet de la Viena în țară, va zbiera după Revoluție poetul din cale-afară de boem...”

„...DUI-DUI-DUI, sună a cântec de leagăn operațiunea lucrătorului operativ...”

„...menită să ducă la recuperarea socială și politică a obiectivului...”

„...pentru a-l determina să conceapă lucrări în care să demaște realitățile occidentale și să combată fenomenul de emigrare.”

Colonelul și optzeciștii în deceniul 9

„Anul 1986 a fost unul plin pentru lucrătorul securist specializat în problema artă-cultură.”

„El se desfășoară în toată splendoarea atunci când redactează cu aplomb și cu vehemență analize pentru eșalonul superior.”

„Are informatori loiali, de neprețuit este contribuția în cascadă, cu un debit debordant, a sursei «Xenia», care toarnă, toarnă, toarnă.”

„Constatări grave: s-a accentuat prezența unor factori de poluare politico-ideologică; optzeciștii – *nemulțumiți și îngrijorați, neavând încă debutul făcut...*”

„...tineri intelectuali cu o poziție politică negativă... manifestări ostile la adresa politicii partidului... pactizează cu evreii...”

Lucrătorul securist pe urmele noastre

„Uite, «Xenia» îi atrage atenția că unii frecventează cenaclurile de la Casa Studenților, Casa Universitară, Biblioteca Județeană în dauna celui de la Asociația Scriitorilor. Tot ea îi furnizează informația falsă că s-ar fi creat la bibliotecă un cuib cenacular pentru noi (DV și VM).”

„Aiurea!”

„Colonelul în persoană deplânge faptul că unele instituții, recte Casa Studenților, *cu rol de educație politică socialistă* cheltuie bani pentru a aduce din Capitală invitați care generează acțiuni cu accente apolitice sau negativ-tendențioase sub raport ideologic.”

„E pomenit cenaclul Pavel Dan, sunt nominalizați conferențiarul universitar C. Livius, instructorul MV (=VM).”

„...cică adept al textualismului, *manieră de creație promovată la Paris de antimarxistul Roland Barthes*.”

„Experți în literatura momentului, lucrătorul securist și sursa «Xenia» îl ridică în slăvi pe marele critic

Constantin Sorescu. Unde o fi dispărut marele critic? După revoluție parcă a fost deputat fesenist.”

Avatarurile lucrătorului operativ

„Eminescu ar fi zis *avatar*. Dădea mai bine ca ritm.”

„Lucrătorul securist a scris poezie patriotică de prima pagină. Nu fandoseli textualiste.”

„Îngălări patriotarde.”

„Mulți l-au zărit la revoluție, în decembrie. Se plimba intens.”

„Omul nu s-a stâmpărat. Prin '90 nu ar fi fost scos pe tușă definitiv, ci l-ar fi luat la plata cu ora, cel puțin așa zicea cu năduf NDP, colegul lui de bransă, ca securist și ca scriitor.”

„Fulgurant, ubicuu, conspirat.”

„Clădirea asta din piața Sfântul Gheorghe pare lovită de blestem, nu prea are putere sfântul, balaurii tot răsar.”

„În hol, pe culoare urla unul ca un apucat, încercând să reînvie linia partidului. Era în anul 1992, îmi pare.”

„Prostule, mi-a spus un amic, tu nu vezi că ăsta vine programat de jos, din Renault-ul parcat lângă statuie, unde lucrătorul securist îl întârâta după manual.”

„Îl prinde Dorcescu pe ipochimen în toată hidoșenia lui (vezi *Îngerul Adâncului. Pagini de jurnal. 1991-1998*, Mirton, 2020). Păcat că n-a lărgit cadrul, ca să intre și lucrătorul operativ în el.”

„Stai așa! După 2010, hăt încoace, în poarta imobilului din Sfântul Gheorghe dă nas în nas sursa «Xenia» cu... cine crezi?”

„...cu lucrătorul operativ!”

„Țof-țof, țof-țof, țucături multiple, aaa, de când nu ne-am mai văzut?!”

„La ce te așteptai?”

„Uite la ce. Ți-amintești că ne-a stupefiat prezența pe lista informatorilor a lui N.C., persoană puternic legată de viața literară timișoreană și mai ales de cea a cenaclului studențesc «Pavel Dan»?”

„Da, omul dăduse o notă informativă despre Monoran (cu care era prieten), unde îi laudă talentul și spune că exmatricularea lui din liceu pentru o presupusă tentativă de trecere frauduloasă a frontierei ar fi fost o greșală.”

„Asta se întâmpla în 1975. A mai urmat o notă, anodină, despre un cenaclu din mediul muncitoresc timișorean, apoi orice relație ofițer – sursă s-a întrerupt. N.C. a plecat la post, la 600 de kilometri de orașul nostru, iar acolo nu l-au mai bázăit lucrătorii cu ochi albaștri.”

„Dar, dacă mi-aduc bine aminte, am obținut de la CNSAS un document, un opis al materialelor pe care le-ar fi furnizat în continuare N.C. Opis întocmit, nu-i așa, de al nostru lucrător securist.”

„Surpriză mare și pentru N.C. atunci când a cerut de la CNSAS un act care să ateste faptul că nu a colaborat cu Securitatea...”

„...act necesar pentru a candida la o funcție de conducere în lumea scriitoricească.”

„Pentru N.C. au urmat ani grei de procese în care a trebuit să-și demonstreze nevinovăția. În fine, recursul s-a pronunțat la Înalta Curte de Casație și Justiție în octombrie 2021. Comunicarea hotărârii a primit-o în ianuarie 2023.”

„Abitir s-au canonit instanțele ca să facă lumină! Constatări uluitoare: timp de 12-13 ani lucrătorul securist a redactat olograf și a semnat note, rapoarte, analize pe care le-a prezentat drept rezultantă a aportului informativ depus de sursa N.C. despre ce se petrecea la doi pași! Iar N.C. era la sute de kilometri!”

„Minciuni, falsuri, păcălitul superiorilor, mima-re zdroabei. În plus, satisfacția de a-i încondeia după voie pe cei din lumea artelor și a culturii care-i erau nesuferiți. Analizele lucrătorului securist se transformau în rechizitorii și pamflele veninoase, țineau loc și de justiție strâmbă, și de literatură grețoasă.”

„Iar în timp ce Curtea, CNSAS-ul și, de pildă, N.C. judecă și se judecă, lucrătorul securist își savurează în liniște pensia, ocrotit de prescripție.”

„Îți dai seama, din 1975 până-n 2023 tot cu dealde ăștia-n coastă, în minte, în nervi, în reflexe, în clarificări și reevaluări.”

„Săracă lume!”

Principiul incertitudinii (40)

Paul Eugen BANGIU

Majoritatea oamenilor, dacă nu chiar toți, trăiesc cu certitudinea că universul e ceva din afara noastră, că e plasat undeva, sus, chiar dacă Pământul e rotund, iar cerul - cei de pe partea opusă (cum ar veni, cei din sud), sunt ferm convinși că doar deasupra lor e Calea Lactee – adică puzderia de stele care, sau prin care, spre deruta noastră, există, se văd alte milioane de galaxii, unde nu va ajunge niciodată picior de pământean.

E mult visată călătoria aceea, dar imposibilă, pentru că noi înșine, poate, corespundem versului eminescian: „Icoana stelei ce-a murit/ Încet pe cer se suie/ Era pe când nu s-a zărit/ Azi o vedem și nu e”, căci, nu-i așa?, ne-am delimitat ființa între limitele unui timp și spațiu capabile să ne constituie propriul univers, independent de cel în fața căruia ne minunăm cu toate telescoapele din lume și cu milioanele de calcule care certifică minții noastre că trebuie să existe subdiviziuni ale universului mic, subnuclear, care, evident, nu face nici el parte din universul uman.

Existăm între un trecut mort și unul imprevizibil, dacă-l mai apucăm, chiar literale puse pe hârtie până acum făcând deja parte din trecut, iar ideile încă nepuse pe hârtie dintr-un posibil viitor al minții noastre, al legăturii sinapselor din creier, imposibil de controlat, mai cu seamă când în proximitate se petrece ceva capabil să ne distragă atenția. Yoghinii, în transele lor, reușesc să iasă din aceste limitări spațio-temporale, în afara propriului lor univers limitat, și să trăiască (de fapt, ei nu consideră că în acele clipe trăiesc) înăuntrul unei conștiințe universale sau cel puțin în proximitatea ei. Au chiar convingerea că se întrepătrund atât cu marele, cât și cu micul univers. N-au nevoie de calcule complicate pentru a se convinge de asta, ci doar de o forare interioară a spiritului în mai multe etape, de o educare controlată a majorității celulelor trupului lor.

Pentru un orășean obișnuit, „a sta pe cuie” nu e o dovadă de fahirism yoghin sau antrenat special pentru a deruta asistența, ci o simplă demonstrație că așteaptă să i se întâmple ceva (rău, de cele mai multe ori) acolo, în micul univers aflat în intersecție cu cel al unei alte ființe sau al mai multora, fiecare cu universul său limitat, gata să-l sfâșie ori să-l salveze de la ananghie. Toate acestea, dacă s-ar petrece doar în treimea de viață în care doarme, s-ar numi „coșmaruri”, iar în celelalte două treimi, „calvarul existenței”, la care însă va trebui să facă față cu temeritate sau lașitate, să învingă sau să piardă, iar vremea petrecută în acea tensiune interioară să-i marcheze traiectoria pentru pasul următor, poate întreaga perioadă pe care o mai are de trăit.

Totul se petrece acum și aici, ca într-o complicată intervenție chirurgicală sub anestezie generală, unde un micron de bisturiu mișcat aiurea poate încheia totul: și întrebări, și răspunsuri aproximative. Astfel că devine firească întrebarea celui care stă pe margine și se străduiește să lege între ele toate cele pe care le citește, le vede, dacă acel „universal” repetat cu ușurință neștiutorului neofit nu se referă cumva decât la bombardamentul de

informații minuscule ale unor efemeride grăbite să-și înmulțească specia, în cele douăzeci și patru de ore date la dispoziție pentru a încheia un ciclu existențial, fără să mai aibă trebuință să afle, să conștientizeze că fac parte dintr-un balon ale cărui limite nu se cunosc, ca un fel de unicate ne semnificative, certificând obsesia lui Freud că totul se rezumă la sex. Deși „atrakția universală” îi aparține altcuiva.

Dar ideile trec de la unul la altul, teoriile încearcă să lege umanul senzorial de cel spiritual, umanul mental de cel fizic, ca din toate să iasă la vedere doar confuzia interrelațiilor, a interconexiunilor, îmbârligate ca niște ghemotoace de cobre în perioada împerecherii în Myanmar, India continentală, până la barajul himalayan. Acolo, în totală izolare, reușind să-și antreneze trupul dincolo de gerurile alpine ori de toropeala Soarelui, a furtunilor de zăpadă, în totală necunoaștere a dolarului, rupiei, rialului sau euro-ului, a aurului, argintului, platinei, petrolului... în haine galbene ori simple veșminte de pustnici, câteva ființe încearcă să se contopească direct cu nemărginirea, ieșind din corsetul timpului și spațiului banal, uman, limitativ.

Aceștia, puținii, numărabilii, chiar dacă formează mici comunități spirituale, se simt aparținători ai nemărginitului univers, ca parte a lui, în directă cuprindere cu el, ca și necuvântătoarele piscuri care-i înconjoară. Doar ritualurile respectate cu cea mai profundă încredere în gest, sunet, cuvânt nerostit, îi mai apropie de tot restul necunoscut, pentru ei, al lumii. E drept că nu știu să râdă, dar simt acolo, iar izolarea le aduce, poate, prin ieșirea din realitatea trupestă, un fel de senzație de plutire, pe care noi, europenii, americanii, chinezii, rușii, o numim, în fulguranta lor trecere prin sufletul nostru, fericire. Ei nu cunosc așa ceva, pentru că (după legea binomului firii umane), ar trebui să știe, să cunoască și reversul.

Desolitudineaaceasupraviețuitoare îi leagă aici doar savanții, marii artiști, cu tot raționamentul lor de oameni trăitori între alții, în societăți ce pornesc de la cu totul alte principii, ce urmăresc cu totul alte scopuri, izolându-i, desconsiderându-i, socotindu-i într-un fel anormali, adică simpli visători, capabili să se entuziasmeze de ceva atât de imaterial cum sunt ideile și spiritul. Conștientizarea apartenenței la ceva din afara a ceea ce se vede, se mânăncă, se bea, se (mai ales) câștigă, îi trimite, ca întotdeauna în lungul istoriei omenirii, în afara societății. Cum Plutarh îl pune pe Platon sub Lisimach, în celebra sa carte cu viețile paralele ale iluștrilor de până la el, iar Platon, cât să-și ia revanșa, îi scoate pe poeți cu totul din cetate.

Despre toate acestea, „yoghiniul” din cătunul Bătrâna, din Poiana Ruscă, mai universal decât miliardele ce colcăie continuu pe tastele calculatoarelor informații, habar n-are, cum nici unul din cei de pe Himalaya nu va fi auzit și nu va fi zărit în vreo viziune intergalactică.

„Existăm pentru că scriem, scriem pentru că existăm”, scria cândva, cu tentă terapeutică, un om trecut acum în uitarea generală, adică în universalitatea visată de el, ca milioanele de savanți ce se trec și ei...

Jurnal de familie

Pia BRÎNZEU

4 mai 1954. Mă ascund cu păpușa mea sub masa din sufragerie. E bine acolo, pentru că nu mă vede bunica și pot să mă joc în liniște. Sub un scaun zăresc o fotografie, căzută ieri, când tata a avut musafiri și și-a amintit, împreună cu ei, de tinerețea lui. Poza este făcută acum douăzeci de ani și îl arată pe tata cu o fetiță de vârsta mea, pe care el o ține în brațe, așezat pe o masă de operație. Nu știam povestea lor și, când a venit tata acasă, l-am rugat să mi-o spună. Obosit, tata s-a cam grăbit și nu mi-a dat prea multe detalii legate de fotografia aceasta din Franța, cu Nénette. Le voi găsi peste ani într-una dintre cărțile lui.

Tata era începător într-ale chirurgiei la spitalul de la Strasbourg și starea gravă a fetei proaspăt operate îl impresionase și pe el, ca pe toți ceilalți colegi ai lui. Situația ei nu se îmbunătățise cu nimic. De aceea, întregul personal se adunase în rezerva unde se găsea internată micuța pacientă. Profesorul Renée Leriche, directorul clinicii, o examina palpându-i cu grijă abdomenul. Măinile lui se deplasau lent și cu mișcări blânde, apăsând din când în când peretele abdomenului. Dădea impresia că urmărește ceva în profunzime sau, poate, dorea numai să vadă reacția bolnavei la apăsare.

Nénette era însă indiferentă la tot ce se petrecea în jurul ei. Deși durerile mari din zilele precedente cedaseră oarecum și temperatura scăzuse, abdomenul era balonat și nimic nu mișca înăuntrul lui. Măinile profesorului îi frământau burtica în jurul plăgii operatorii: mici, cu degetele lor scurte și butucănoase, nu erau nici pe departe mâinile cântate de poeți, dar îți creau senzația unor mâini ce gândesc, care se opresc din când în când să cugete înainte de a transmite creierului informațiile medicale importate.

Tata privea atent: fiind spre finele celui de al doilea semestru de internat, urma în curând să efectueze prima lui operație. „Botezul focului”, spuneau cei inițiați deja, așteptând evenimentul ca pe un prilej de sărbătoare pentru tot personalul medical al clinicii. Dar tata era îngrijorat: această primă operație nu marca numai debutul său în profesiune, ci și asumarea unor responsabilități mari. Dacă pacientul lui va reacționa ca Nénette? Cel care a operat-o, doctorul Fontaine, deja slăbise câteva kilograme în ultimele zile din cauza gândurilor legate de fetiță. În fiecare noapte se scula și mergea să vadă dacă Nénette a avut vreo manifestare care să indice reluarea tranzitului intestinal.

Lată-l acum venind pe coridorul spitalului, obosit și întunecat la față: Nénette nu mai avea temperatură. Dar nu era un semn bun, pentru că indica lipsa de reactivitate a organismului. Oare el, chirurgul, să fi fost vinovat de ceea ce s-a întâmplat? Nici tata nu era prea optimist în fața acestei peritonite. Ajutase la operație și văzuse cum a țâșnit puroiul, inundând toată cavitatea abdominală. Apendicele nu a fost greu de găsit, dar, din nenorocire, perforase tocmai la bază. Nu mai rămăsese deloc țesut sănătos pentru ligatură, iar înfundarea bontului s-a făcut cu greu din cauza peretelui rigid.

Seara, la contravizită, erau din nou cu toții în jurul lui Nénette. Profesorul o examina în același ritm lent și cu aceleași gesturi blânde ca și în ziua precedentă. Trebuia să decidă cum să împiedice deshidratarea bolnavei, care devenea tot mai evidentă: ochii rămăneau înfundați în orbite, umerii obrazilor erau mai ieșiți, buzele subțiate, iar fața pământie.

A fost necesar să se intervină din nou. Operația a decurs foarte simplu: sub anestezie locală, chirurgul a incizat peretele abdominal și a ajuns pe ansa intestinală dilatăată. A practicat o mică incizie și a introdus un tub pe unde au ieșit gazele acumulate în intestin. Deși bolnava a suportat ușor intervenția, seara, la contravizită, starea ei nu părea mai bună. Respirația era accelerată, temperatura ridicată și abdomenul încă balonat.

Tata s-a culcat târziu, cu gândul la Nénette: sosise momentul hotărâtor pentru supraviețuirea ei. Într-un târziu, a adormit, dar a fost trezit după câteva ore, în plină noapte, de un coleg care a intrat ca un bolid în cameră: „Intestinul și-a reluat mișcările! Micuța se va face bine...”

Asemenea povești se vor repeta în viața de chirurg a tatei. Un singur lucru mi-am mărturisit el că nu s-a mai repetat niciodată: fotografia cu pacienta din brațele lui. Acum e prea târziu să mai pun întrebări și totul rămâne un mister: cum de a intrat cineva cu aparatul de fotografiat chiar în sala de operație? Când s-a făcut poza, înainte sau după cele două intervenții? Și de ce neapărat acolo?

19

picătura de cucută

20

Dintre strategiile bătrâneții

Robert ȘERBAN

Când îți ia mai mult de cinci minute să omori un țânțar e clar că ai probleme. Mai ales dacă ai făcut asta până atunci doar dintr-o mișcare, două. Strategia n-ai cum s-o uiți, nu-i mare filosofie: detectarea, apropierea, lovirea. Dacă nu-l auzi bâzâind și nu-l vezi pe tavan ori pe vreun perete, pe ușa camerei, pe geamuri, mobilă ori pe vreun tablou, nu-ți rămâne decât să miști prin aer cârpa cu care vrei să-l omori. Zic cârpa, dar poate fi un prosop, o pernă, însă cu o față de culoare închisă, o cămașă scoasă din uz, un pantalon întors pe dos. Chiar un papuc. Mișcarea și curentul ce se stârnește o dată cu ea îl vor face să-și ia zborul, iar tu îl vei urmări cu atenție, ca să vezi unde se așază.

Nu de puține ori ți s-a întâmplat să-l prinzi în aer, iar apoi să strângi pumnul până când ai auzit un pocnet. Sau nu l-ai auzit, dacă n-a apucat să înțepe și să aibă burta plină. Oricum, trebuie să strângi bine-bine și să-ți freci degetele unele de altele, fiindcă nu o dată te-ai grăbit, ai deschis palma și dus a fost. Ai crezut că evadarea aia incredibilă îl va face să se ascundă și să nu mai apară. Dar după ce ți-ai spus rugăciunea, ți-ai luat Crestorul și ai stins lumina, l-ai auzit. Sfredelitor, apocaliptic. Iar tu, prea bătrân ca să mai ai entuziasmul lunetistului ce are un inamic la îndemână, prea obosit ca să țâșnești din pat după el.

Ti-ai tras pătura peste cap și ai sperat să adormi. Sau, dacă ți-au mai rămas câteva calorii neconsumate, ai ridicat-o puțin, ai așteptat, i-ai auzit țiuitul, ai tras-o brusc peste tine și te-ai tăvălit prin pat ca lovit de streche, doar, doar îl vei storcoși într-o luptă corp la corp, în care volumul și greutatea ar fi trebuit să învingă. Trebuie insistat serios dacă pică în capcana cu pătura, ori – când e vară – cu cearceaful, fiindcă țânțarii fac pe morții: nu mai scot niciun sunet, crezi că i-ai rezolvat și că poți ieși din adăpost, să respiri. Ai pățit-o, și nu o dată. Te-au fentat și ai fost nevoit să te dai jos din pat, să aprinzi lumina și să pornești, din nou, vânătoarea.

N-ai de ales. Somnul tău a fost și a rămas al unui nevrotic care-și bagă antifoane în urechi ca să poată adormi. Când n-ai avut, a fost bună și vata. Când nici vată n-ai găsit, a mers și hârtia igienică. Orice zgomot, chiar și al trenului ce își adoarme pasagerii, iar, uneori și mecanicii locomotivei, te-a ținut de veghe chiar și când ai călătorit cu vagonul de dormit ori cu cușeta. Și când n-ai fost în tren, dar ai locuit în apropierea căii ferate (vorba vine în apropiere, stătea la vreo 400-500 de metri), n-ai putut adormi decât spre ziuă. A plouat mărunț sau în aversă? A bătut vântul? A lătrat vreun câine? Au trecut mașini? A plâns vreun țănc? Ai devenit planton, fără să păzești ceva. A cântat vreo amărâtă de pasăre? Au mers vecinii de deasupra mai apăsat prin propria lor casă? Ai numărat din unu-n unu de sute si sute de ori cu gândul că, poate, funcționează și-o să-nchizi ochii. N-a funcționat. Ai nervii întinși, deși, în general, ești un om vesel și prietenos. Dar poate că tocmai asta a fost răzbunarea firii: seninătatea de peste zi să fie tensiunea din timpul nopții.

Oricum, cel mai greu de suportat dintre toate cele care ți-au bruiat tihna somnului, imposibil de suportat, de fapt, a fost țânțarul. E tot mai greu să-ți aperi teritoriul și să-ți elimini dușmanul. Poate că e vremea să te gândești la strategii mai eficiente decât vânătoarea. Nu mai ai viteză de reacție, nu mai vezi bine, nu mai auzi ca acum doi ani. Te-ai lovit la genunchiul drept de colțul patului, ai dat cu laba piciorului de noptieră, era cât pe-aici să dobori lustra, fiindcă ai aruncat cu perna și i-ai nimerit unul dintre brațe. Noroc că e bine ancorată, altfel ți-ar fi picat în cap. Izgonește-l din cameră, găsește o soluție, dar nu uita o clipă: țânțarii sunt inteligenți, nu ca muștele. Dacă faci întunerice în cameră și aprinzi becul din hol, ca să iasă, nu ies. Te-a simțit și i s-a făcut foame. Miroși bine, cum să plece? Stă pe șifonier și așteaptă să cedezi. Să te dai bătut. Dacă ar avea răbdare vreun ceas, până adormi, și-ar face plinul din tine. N-are. Nu-i atât de deștept. Îl tâmpeste foamea. N-are decât instinct, nu exagera cu inteligența.

Continuare în pagina 23

Domnul Polirom

Radu Pavel GHEO

Luna trecută, Silviu Lupescu, directorul Editurii Polirom, a împlinit o vîrstă rotundă și, cum era firesc, rețelele sociale s-au umplut de urări și mesaje de felicitare. Bănuiesc că și telefonul personal i s-a încins de dimineața pînă seara. Nici nu putea să fie altfel: după 1990, nu am avut vreun alt editor care să fi făcut atît de multe pentru literatura română contemporană – în special pentru proza de ficțiune, dar nu numai – și care să fi contribuit atît de copleșitor la evoluția acesteia.

De obicei, progresul unei literaturi este asociat cu acțiunile sau creațiile unor scriitori sau critici cu viziune, care au generat mutații valorice radicale și au marcat o epocă prin activitatea sau scrierile lor. Editorii sînt mai puțin vizibili – cel puțin la noi, care n-am avut prea mulți de-alde Gallimard. Însă pe Silviu Lupescu e greu să îl treci cu vederea. E editorul prin excelență, cel pentru care profesia de editor e o pasiune de-o viață. Oamenii caută obsesiv lucrul care îi împlinește, care să le dea un rost; Lupescu l-a găsit de mult. Cei care vor să-l ironizeze puțin amintesc că înainte de 1989, cînd la noi intelectualii „rezistau prin cultură”, el era inginer și meșterea casetofoane (ceea ce e adevărat, a lucrat la primul radiocasetofon stereo românesc).

Însă tot în acea epocă era editor la *Opinia studențească*, cea mai bună – și cea mai rebelă – publicație a studenților din România. După 1990, a tradus cîteva cărți și îmi aduc aminte surprinderea cu care am descoperit că savuroasa traducere a *Celor unsprezece mii de vergi* al lui Apollinaire e făcută de el. Și am auzit că, din cînd în cînd, din funcția lui de șef, director și autoritate supremă la Polirom, mai redacta cîte o carte, ca să nu-și iasă din mînă. Poate o mai face și acum.

În 1995, Silviu Lupescu, împreună cu cîțiva asociați, a înființat Editura Polirom, pe care o conduce de atunci încoace cu o mînă fermă și multe răbufniri, așa cum știu toți cei care au lucrat cu el. În 2004, într-o epocă în care un scriitor aspirant, oricît de talentat ar fi fost, cu greu își găsea vreo editură de buzunar care să-l publice, Polirom a venit la tîrgul de carte de la București cu o campanie publicitară cum nu se mai văzuse în România editorială, colecția „Ego. Proză” sub sloganul „Votează literatura tînăra!”. S-au lansat atunci șapte autori necunoscuți sau vag cunoscuți, urmați de alte cîteva zeci, care între timp s-au făcut sute. Subiectiv, ca unul dintre cei promovați atunci, aș zice că a fost un moment de renaștere a prozei românești. Poate că exagerez. Poate că am rămas sub impresia bannerelor cît casa cu fotografiile cărților și autorilor din colecția de la Polirom, a camerelor de televiziune ce ne ținteau, a miilor de oameni care s-au înghesuit să ne vadă – o campanie de promovare a scriitorilor români cum nici n-au mai fost de atunci.

Dar mulți, foarte mulți dintre scriitori selectați și lansați de Polirom în anii aceia și în anii ulteriori sînt astăzi, după aproape douăzeci de ani, nume importante în literatura română. Destui sînt traduși în străinătate, unii cu un succes odinioară nesperat pentru un autor ro-

mân, și azi e greu de imaginat repeziciunea cu care s-a făcut saltul de la prozator nepublicat în România la scriitor de succes, cu drepturi de traducere vîndute la edituri din străinătate. Asta a făcut Poliromul în doar cîțiva ani.

Silviu Lupescu e unul din acei rari editori cu intuiție și îndrăzneală; atunci, în 2004, am văzut-o limpede pentru prima oară... ba nu – pentru a doua oară. Cu vreo doi ani în urmă, cînd tocmai mă întorsesem din Statele Unite, am propus editurii volumul meu de eseuri-confesiuni despre America, căruia îi găsisem un titlu foarte deștept, nu mai țin minte care, dar era ceva cu privirea străinului sau ochiul străinului, excurs imagologic... cam așa. Silviu Lupescu m-a chemat la el în birou – faimosul birou. „Vrei o cafea?” m-a întrebat repezit, cum îi e felul. „D-da”, am îngăimat intimidat. Abia ce am apucat să sorb o gură de cafea, cînd m-a repezit iar: „Măi, ce titlu-i ăsta? N-ai altul mai bun?”. N-aveam, dar bănuiesc că am zis ceva – probabil că mă mai gîndesc. „Da’ de ce nu-i zici tu, măi, *Adio, adio, patria mea...*”, ca în textul de la început?” După care, cu un ton concesiv: „Gîndește-te”. Și apoi, binevoitor, mi-a zis ce așteptam să aud: „Hai, măi, că o publicăm”. Cartea s-a epuizat rapid, a urmat o prelungire de tiraj și, în anul următor, o a doua ediție, urmată mai încolo de a treia. Și mai știu destui autori români care au povești asemănătoare cu editorul Silviu Lupescu și Editura Polirom, devenită în ultimele două decenii aproape sinonimă cu literatura română.

Ce nu știam eu e că în următorii ani urma să cunosc îndeaproape mecanismul de lucru al editurii, impus de directorul ei. La puțin timp după discuția de mai sus, Lupescu m-a întrebat așa, într-o doară, dacă n-aș vrea să fiu redactor la Polirom. Abia întors din America, eram oricum în căutare de slujbă: să lucrez la o editură mi se părea o șansă nesperată. Am zis că da, am făcut un stagiul de vreo două luni în redacția de la Iași și apoi, vreme de douăzeci de ani, am rămas poliromist. A meritat. Poliromul „lui Lupescu” (așa i se zice, nu fără îndreptățire) e o școală de redactori cum nu mai sînt la noi. Acolo se strînsese o echipă tînăra – foarte tînăra –, care între timp s-a mai schimbat, dar a rămas permanent sub ochiul vigilent al șefului.

In decursul deceniilor, Poliromul a scos mii de cărți bine făcute și a pregătit zeci de redactori de prima mînă. Unii au rămas, alții au plecat – de obicei la București. Azi aproape că nu există editură importantă din România care să nu aibă pe undeva, la coordonarea sau conducerea unor colecții, oameni formați la Polirom – și ăsta nu e puțin lucru. Cu stilul lui, adesea flegmatic, cîteodată agitat și, nu o dată, ciufut (iată un cuvînt pe care am învățat să nu-l despart niciodată în silabe la sfîrșit de rînd), domnul Lupescu a strunit și instruit o generație de profesioniști în domeniu. Nu doar literatura română, ci și practica editorială îi datorează imens, iar cei din branșă o știu prea bine. Cînd se înfură, în birourile de la Iași se lăsa liniștea: nu neapărat de teamă, ci și de rușine față de cel căruia, în taină, i se spunea „tata”. Cum ne vedea el pe noi, nu știu nici acum. Mi-ar plăcea să-și scrie vreodată memoriile; sînt sigur că ar avea ce povesti. Și mi-ar plăcea să le redactez eu, în stilul Polirom.

L'esprit de l'escalier

Adriana CÂRCU

Hotărârea de a merge la Timișoara pentru festivitățile de deschidere a anului ce va amplasa orașul pe harta culturală a Europei a fost atât de spontană, încât m-a surprins chiar și pe mine. La o oră după o discuție convingătoare cu o prietenă aflată în Spania, aveam toate rezervele făcute. Cum s-ar zice, mă pusesem singură în fața unui lucru împlinit. Dar, în loc să intru în panică, așa cum se întâmplă când iei hotărâri pripite, de-abia atunci am început să mă bucur cu adevărat. O premoniție justificată, pentru că bucuria va rămâne sentimentul predominant al acestei scurte călătorii.

Odată cu prima gură de aer timișorean, pe care o savurez literalmente de îndată ce ies pe scara avionului, am simțit vibrația benefică ce avea să mă însoțească timp de șase zile: Timișoara era gata să-și primească oaspeții. În timp ce-mi așteptam bagajul în hala nou-nouă a aeroportului, în jurul meu se vorbeau vreo cinci sau șase limbi. A doua zi, în drum spre Muzeul de Artă, am rămas îndelung cu ochii ațintiți pe multiplele transparențe ale structurii de metal ridicate în Piața Operei. Prezența ei avea să mă însoțească în toate zilele mele timișorene.

Am vizitat expoziția Victor Brauner și pe cea a lui Paul Neagu înainte de vernisaj. În timp ce mă afluam aproape singură în miracolul celor două lumi, transpus pe simeze și ambientate într-un admirabil act de artă curatorială, mi-am amintit că pe la începutul anilor '90 primisem de la un prieten un album Victor Brauner, și de felul cum am dat atunci uluită paginile, într-o primă cunoaștere vecină cu șocul. Pe când coboram scările albe ale muzeului, prin mulțimea care urca spre vernisaj, m-am felicitat că venisem devreme: încă nu eram pregătită pentru impactul social. Când, în fața muzeului, o tânără cu un microfon în mână m-a întrebat ce părere am despre expoziție, m-am trezit vorbind despre sălile populate cu faptele de artă, pline de vigoare și sensibilitate, ce întrupau lumea elegantă a lui Paul Neagu. Văzusem câteva lucrări ale artistului la *Tate Modern*, la vremea când sculptura din fața catedralei încă nu se bucura de o admirație unanimă, nici măcar din partea artiștilor timișoreni. Atunci mi-am amintit că în urbea noastră instalarea noului durează. O inerție simptomatice pentru un anumit gen de provincialism. Până una-alta, m-am trezit povestindu-i tinerei jurnaliste cât de impresionată am fost de relatarea sculptorului Doru Covrig, care, într-un interviu parcă din alt secol, îmi mărturisea că Paul Neagu nu vorbise niciodată pe nimeni de rău. La întoarcere, soarele străbătea printre lamele treptelor aflate în interiorul filigranei structurii, amplasate atât de ingenios într-un unghi vizual ce deschidea largi perspective fără să obtureze vizibilitatea clădirilor importante; un element arhitectonic temporar care aducea un aer de prospețime urbei noastre. În față, un grup masiv de oameni care așteptau să urce până pe platforma ce domina frumoasele acoperișuri timișorene. Mai trebuia să aștept.

În zilele care au urmat, m-am lansat treptat în vârtejul evenimentelor culturale, savurând o senzație pe care nu mai

speram s-o retrăiesc, și anume bucuria de a fi timișorean și de a aparține unei comunități unite prin percepție și simțire — trăire care a culminat în timpul concertelor inaugurale din Piața Unirii. Nu o dată, mi-am schimbat traiectoria la îndemnul unei cunoștințe întâlnite întâmplător, pornind spre o nouă destinație culturală, unde aveam să întâlnesc, cu emoție, alți prieteni, vechi și noi. Așa ceva nu mi se mai întâmplase din zilele dinaintea plecării mele.

Serile, urmărind o proiecție pe frontalul Operei sau stând la povești în fața librăriei Cărturești, ochii mi se îndreptau adesea spre silueta străbătută de lumini albastre a turnului transparent, în care scările din interior se profilau acum ca o structură fermă ce susținea tot eșafodajul. Îmi plăcea tot mai mult.

Cele două după-amieze petrecute în incinta Universității mi-au prilejuit o bucurie dublă, care combina nostalgia cu descoperirea incântată a noului: azi, holul Universității are o eleganță sobră, demnă de un templu al educației. Știați că acum toate ușile sălilor de seminar sunt transparente? Prezența carismatică a filozofului Peter Sloterdijk a răspărit de fiecare dată ora de așteptare din fața aulei. Discursul său, presărat cu inserturi metaforice pline de profunzime și bun simț, mi-a prilejuit un fel de mândrie duală. Vârsta mea germană se apropie vertiginos de aceea pe care o aveam când am părăsit România.

În dimineața când am pornit spre librăria La Două Bufnițe, frunzele fragede ale plantelor care aveau laturile turnului din centru străluceau în lumină. Probabil că noaptea plouase. Iar nu aveam timp. Evocările prilejuite de lansarea volumului dedicat romanului Europei Centrale, coordonat cu trudă și dedicație de Adriana Babeți, m-au lansat într-un periplu nostalgic, moderat cu măiestrie și farmec chiar de autoare. Atunci anume am retrăit acel sentiment neprețuit că mă aflu între „ai mei” și că aici nu trebuie să mă explic, pentru că cei cu care vorbesc văd lumea în același fel. La întoarcere, când îmi propusesem să urc pe platforma ce stătea suspendată deasupra orașului, ploua. A trebuit să-mi amân din nou ascensiunea.

Ultima zi sclipa aurită de soarele unei primăveri timpurii. De îndată ce am pătruns în interiorul turnului argintiu, el a devenit *a walk-in installation*. Raportul de unghiuri a început să se schimbe pe măsură ce urcam, dând surprinzătoare intersecții de linii și continue mutări de perspectivă — o grafică în mișcare ce avea ca fundal chiar orașul. Nu-l văzusem niciodată din acele unghiuri. În timp ce urcam treptele celor cinci scări largi ce mă duceau spre înaltul platformei, mă gândeam că ele reprezintă, de fapt, esența spiritului timișorean, un spirit deschis spre lume și spre nou: neabătut în recunoaștere valorilor de cea mai diversă proveniență, generos în a le accepta și ferm în a le cultiva. O însușire a concitadinilor mei care m-a făcut să afirm de când mă știu, cu mândrie, că sunt timișoreancă. Mă gândeam la bucuria cu care am văzut orașul transformându-se an de an, animat de dorința de a deveni parte din Europa și din lume. Acesta era momentul.

La vară, când voi reveni și toate plantele ce împlânzesc unghiurile bastionului de metal vor fi înflorite, el va fi verde. Culoarea speranței.

Recurs la iubire

21

Claudiu T. ARIEȘAN

O surpriză de proporții este apariția la noi a vibrantei teze doctorale realizate în 1929 sub coordonarea științifică a filozofului Karl Jaspers de către Hannah Arendt, *Iubirea la Sfântul Augustin*, ediție și eseu interpretativ de Joanna Vecchiarelli Scott și Julius Chelius Stark, trad. Georgeta-Anca Ionescu, Editura Humanitas, București, 2022, 343 p. Tematica dragostei este una centrală în opera ilustrului episcop de Hippona, doar el este cel ce se lamenta indementicabil că l-a iubit prea târziu pe adevăratul Dumnezeu și afirma, din tragică experiență personală, că suflul omului nu își găsește liniștea decât atunci când se odihnește între faldurile iubirii divine eterne.

Cu o hermeneutică tincturată heideggerian, cum ne avertizează editorii, complexa teoreticiană a „banalității răului” și neîntrecutul analist al totalitarismului și antisemitismului care a fost Arendt, deslușește aici trei paliere importante ale mixajului de eros și agape din ființa și scrierile lui Aurelius Augustinus: iubirea înțelegea ca dorință pură, iubirea față de aproapele și iubirea profundă izvorâtă din relația dintre creatură și Creator, dintre făptura omenească și Dumnezeu. „Dragostea, dorința, singurătatea, fericirea, bucuria, caritatea, lăcomia, credința, viața, moartea, frica” sunt câteva din conceptele filtrate mai întâi prin gândirea celui ce a întruchipat magistral, în opinia multora, nu doar sinteza ultimă dintre lumea greco-latină și cea creștinată, ci și placa turnantă dintre antichitatea târzie și evul mediu timpuriu.

Apoi ele ni se desoperează transfigurate filozofic în textura viziunii personale de relevantă originalitate a „naratorului” Hannah Arendt, care împletește începuturile și esențele proprii povești culturale Este o recuperare culturală importantă, deși varianta în engleză, tradusă acum și în România, a venit abia în 1996, după o admirabilă trudă a editoarelor, ce începuse încă din 1984.

Tot surprinzător, dar în alt registru, este Bestsellerul „New York Times” din 2017 semnat de dublul laureat al Premiului Pulitzer, Thomas E. Ricks, *Churchill și Orwell. Lupta pentru libertate*, trad. Doina Lică, Editura Humanitas, București, 2023, 331 p. Este, practic, povestea excelent pusă în pagină a modurilor în care cei doi binecunoscuți exponenți ai spiritului britanic, cu opinii antagonice și ideologii complet divergente, au luptat din răspuneri împotriva autoritarismelor de tot felul, din dragoste nețărnută și fidelitate dusă până la sacrificiu în fața libertăților individului și a biruinței valorilor democratice în lumea întreagă, amprentând astfel cu o tușă de neșters nu doar climatul societal

al veacului XX, ci întreaga cultură politică și modul cum este înțeleasă astăzi viața cetății puse sub presiune.

Autorul demonstrează convingător că cei doi *influenceri* de acum un secol au fost voci sonore, autorizate și întru totul necesare ale epocii lor, în vremuri tulburi și mișcătoare când democrația avea puțini fani necondiționați, iar fascismul și comunismul câștigau teren pretutindeni cu o viteză amețitoare. Dușmanii libertății profunde și autentice au găsit în ei pe cei mai competenți și bătaioși strategii ai polemosului clasic, arhitecți morali și neobosiți combatanți: stă deja scris în cărțile de istorie a civilizației moderne că „lui Churchill i se datorează în mare măsură prăbușirea lui Hitler, iar modul în care Orwell a criticat autoritarismul în romanele *1984* și *Ferma animalelor* a stabilit mizele Războiului Rece și are ecou până în zilele noastre”. Iar dacă totuși îi unește ceva neașteptat (fapt identificat de Ricks însuși, care a împărtășit aceeași funcționalitate) acesta este statutul lor de corespondenți vremelnici de război, care i-a pregătit pentru imensa și necurmată luptă ce le-a marcat și le-a înobilat amândurora existența.

III Foarte solidă pledoaria „pentru libertatea istoriei literare” (postfața chiar propune un manifest în această direcție!) din volumul harnicului polihistor bihorean Ion Simuț, *Cum se scrie istoria literară*, Editura Școala Ardeleană, Cluj-Napoca, 2022, 354 p. Adept (îndrăgostit de meseria sa) al reîntoarcerii către vocația istoricistă a domeniului, al expansiunii și eliberării de sub „ascultarea” obedientă a megamodelului estetic G. Călinescu, harnicul cronicar și editor discută (desul de) relaxat și strâns conectat la ideile istoricului francez Paul Veyne despre largile perspective ale unei atare schimbări de paradigmă ordonatoare.

Însă cutează și un tare util *vol d'oiseau* peste jaloanele istoriei literare de la noi, „de la primele încercări până la cele mai recente sinteze, de la Iustin Popfiu la Mihai Iovănel, cu marile experiențe exemplificate de G. Călinescu și Nicolae Manolescu”, partea secundă a cărții adăpostind astfel una dintre cele mai convingătoare tentative de acest fel din ultimele decenii. Trebuie subliniat *by all means*, că discursul nu este unul apodictic și normativ: interogările mai mult sau mai puțin retorice se îndesesc spre final și problema rămâne la fel de onest și generos deschisă față de cititor precum „*opera aperta*” teoretizată somptuos și definitiv de Umberto Eco: „Facem istorie literară venind dinspre istorie, cu toate coordonatele ei, sau dinspre critica literară? Se poate și într-un fel și în celălalt. Să-i lăsăm istoriei literare libertatea de alegere și de asociere”. Iar ca o acoladă amicală: bine rotunjit și atent documentat studiul despre „Ce înseamnă să fii bănățean” în literatură, cauzat de o vizită academică din 2019 pe la Timișoara.

rediviva

Poeți și poezie

Alexandru RUJA

Scriu cu întârziere despre o carte pe care o am demult în atenție, dar a cărei cronică am amânat-o, așteptând cu nerăbdare apariția celorlalte volume — despre proză și critică literară — care să dea contur unei trilogii ce s-ar constitui într-o amplă panoramă critică asupra literaturii contemporane, chiar dacă, rămânând la modestia-i cunoscută, autorul le numește „lecturi fragmentare”. În argumentul care însoțește volumul — datat *Cluj, 30 octombrie 2019* — Ion Pop precizează că textele de întâmpinare a prozei și criticii se vor regăsi „în viitorul apropiat” în alte cărți. *Poezia românească neomodernistă*, altă lucrare esențială a lui Ion Pop, s-a constituit într-o istorie a poeziei românești neomoderniste, o panoramă critică extinsă, într-un fel singulară prin forța analizei de valorizare și găsire a direcțiilor, liniilor, coordonatelor, aspectelor de manifestare ale poeziei neomoderniste.

Poeți și poezie este un volum care se adaugă acestei sinteze dar și altor cărți despre poezie scrise de Ion Pop de-a lungul timpului. Practicând cronică literară, nu de puține ori în avanpostul criticii de întâmpinare, Ion Pop

a fost mereu în tumultul efervescent al literaturii contemporane, în sensul legăturii permanente cu cartea apărută, nu cu autorul, al muncii singulare cu textul, departe de mișcările partizane. „Mișcările de culise, micile-mari manevre interesate de mutările crezute decisive pe tabla de șah a orei nu m-au atras niciodată, preferând să rămân singur în față cu textele și cu textele singure. Pe

de altă parte, scriind «cronic»i, mi-am dat seama că o fac cu impulsul secret de a așeza ciobul de mozaic al acestui tip de glose într-un ansamblu mai cuprinzător, din care să se poată contura acel «desen din covor» care cheamă la unitate capilarele organismului întreg.”

De la *Poezia unei generații* la *Poeți și poezie* se întinde un lung drum al comentariului critic fixat pe

poezie, aflat mereu la altitudine, cu atenție la reperele axiologice. Pornită din perioada tinereții universitare activitatea de critic și istoric literar a devenit una permanentă, o continuă pasiune creatoare, mergând împreună cu poezia pe care o scrie și de care niciodată nu s-a despărțit, chiar dacă, în mod nedrept, vizibilitatea mai accentuată și mai bine luminată este aceea de critic și istoric literar.

Într-un recent răspuns la ancheta revistei „Viața Românească”, (nr. 1/2023) — *De ce (mai) scrieți?* — Ion Pop rememorează începuturile și clarifică opțiunile, atât pentru activitatea poetică, cât și pentru aceea de critic și istoric literar. Ne interesează acum doar confesiunea referitoare la activitatea de critic literar. „De ce scriu, așadar, și critică? Fiindcă, mai bine de patru decenii, am fost dascăl de literatură, mai ales de poezie, la Facultatea de Litere din Cluj, fapt care m-a obligat la lectură... critică a poeziei românești moderne și, implicit, la a da seamă despre opțiunile mele de cititor, ca să zic așa, specializat. Predând, ca profesor, mai ales poezia și curentele literare ale secolului XX, am fost obligat profesional să scriu, paralel cu discursul oral de la catedră, despre un mare număr de poeți.

Din fericire, curiozitatea intelectuală m-a făcut să-mi largesc mult spațiul de lectură, depășind limitele modernismului poetic, care era obiectul meu principal de studiu spre poezia mai nouă — generația anilor '60, a „neomodernismului”, apoi cea a anilor '80, cu reacțiile ei specifice, situabile în post-avangardism, apoi cu continuările, adesea polemice și ele, în poezia anilor 2000 și de după ea.[...] Mi s-a părut, și poate nu greșesc, că faptul de a fi practicat paralel poezia și critica literară au fost deosebit de benefice pentru mine.”

Activitatea de dascăl universitar a însemnat pentru Ion Pop nu doar o activitate cu tinerii, ci și o apropiere de aceștia, înțelegându-le dorințele și manifestările. Momentul *Echinox* a fost unul important în această conlucrare. Este un exemplu pentru felul în care aula universitară poate sta alături de boema studentescă. Nu este, cred, o întâmplare că la începutul actualului volum sunt mai multe articole despre revista și gruparea clujeană: *Echinox*, o revistă multiculturală; *Prefață la o antologie poetică Echinox*; *Poeți maghiari de la Echinox*; *Poezia germană din România la Echinox*. Susținerea tinerilor studenți — scriitori de la *Echinox* nu a însemnat nicidecum o coborâre a nivelului de exigență, dimpotrivă, păstrarea unui accentuat spirit critic. O spune chiar Ion Pop atunci când amintește despre „prietenia exigentă”.

Poate așa se și explică faptul că atunci când au ajuns la debutul editorial, cărțile tinerilor echinoxisti, mai ales din generația de început a *Echinoxului* (Adrian Popescu, Dinu Flămând, Ion Mircea, Horia Bădescu, Petru Poantă), dar nu doar a acestora, au fost de certă valoare. Și mai trebuie amintit că tinerii profesori de atunci (Ion Pop, Marian Papa-hagi, Ion Vartic) au fost solidari cu tinerii debutanți, scriind despre cărțile lor, ceea ce, spre exemplu, la Timișoara aceluși timp nu s-a întâmplat.

Un articol în care textul reverberează și de alte re-

surturi decât ale criticului literar este cel despre Ioan Al-exandru: *Ultimul mare poet al Transilvaniei*. O vibrație poetică atinge și mișcă fraza, o evocare a unui moment de tinerețe (vizita împreună la Lucian Blaga) aduce mai aproape o prietenie, un concentrat excurs critic pe poezie selectează elemente definitorii pentru o creație poetică tensionată de permanente căutări și schimbări. Ion Pop cunoaște bine tot ce a scris un poet a cărui carte face obiectul comentariului critic, de aceea textul critic este mai extins, prin trimitere și la alte volume, prin conexiuni și articulații cu problematica din volume anterioare.

Comentând *Poemul-Animal*, de Liviu Ioan Stoiciu, criticul amintește poezia din *La fanion*, trecând, între altele, prin *Poeme aristocrate* și *Ruinele poemului*, făcând relaționări sau doar diferențind, totul pentru a fixa mai exact ceea ce caracterizează volumul în discuție.

În cazul poeziei lui Gabriel Chifu, fiind vorba de o antologie — *O suță de poeme* — traseul poetic este și mai accentuat cuprins în comentariul critic prin relaționarea poeziei între volume. Se pot observa, astfel, atât apropiările, cât și diferențierile de atitudine poetică. Criticul observă în discursul poetic o „frecvență mai marcată a stărilor, așa zicând de «iluminare», în primele volume de versuri, mai exact între anii 1979 și 1987”, în timp ce „poeziile de după 1990 înregistrează un anumit grad de deceptivitate, tradus și în imagini ale deteriorării fondului ingenuu al sensibilității, în intruziunea reflecției sceptice, în distanța dintre trăirea candidă a clipei și fundalul de meditație dezabuzată...”

Un comentariu de sinteză este cel dedicat poeziei lui Mircea Cărtărescu din amplul volum *Poezia* (2015), în care creația poetică adunată din toate volumele oferă posibilitatea unei panoramări critice: „Recitite după atâția ani, versurile sună la fel de proaspăt și de convingător, iar ceea ce a urmat după *Faruri*, *vitrine*, *fotografii* (1980) — carte... far a unei întregi generații —, adică *Poeme de amor* (1983), *Totul* (1985), *Dragostea* (1994), recuperările din *Nimicul* (2010), a completat profilul unei personalități majore a literaturii române de azi.” Ediția poetică, cu un corpus masiv de poeme, îi oferă criticului considerații cu caracter de generalitate valabile pentru întreaga poezie a lui Cărtărescu, pornind de la ceea ce început:

„Ceea ce a impus de la primele pagini ale poeziei sale a fost instalarea decisă în peisajul modernității și al actualității imediate, înscris în desfășurarea de dioramă, de o profunzime verbală cu totul ieșită din comun, într-un discurs aluvionar ce atrăgea cu sine un depozit enorm de imagini de factură, cum spuneam, contigui-nală, de natură să transforme — ca să nu zic, „transfigureze” — notația abundentă într-un fel de narațiune vizionară.”

Cunoscând-o bine, comentariul la poezia lui Ion Mircea din volumul *Materia care desparte* (2018) pornește de la relaționarea cu „antologicele *Păpădii* din primul număr al revistei *Echinox* din 1968”.

* Ion Pop, *Cărți la alegere. Poeți și poezie*. Editura Tracus Arte, București, 2020, 466 pag.

cu adevărat revelatoare valoric, cu interpretări originale și inedite poziționări axiologice, la care se adaugă o curgere subterană de empatie și înțelegere mai adâncă a textului operei, dar și contextului ei de manifestare, adeseori, unit cu cel în care autorul a trăit și a creat.

Eseul despre Coșbuc — *Poetul înfășurat în cuvinte fericite* — caută și reușește să reazeze mai bine poezia acestuia, trecând prin labirintul întrebărilor („Eminescu sau Coșbuc?”, cu un clar și categoric răspuns concluziv: „Eminescu și Coșbuc”) și interpretărilor care s-au dat în timp, referitoare la poezie și la actualitatea acesteia. Eseurile dedicate lui Liviu Rebreanu — *Modelul Rebreanu — o poetică subiacentă*; *Prostia nu emite bilete de călătorie*; *Somnul cel lung*; *Zgarda de argint* — deschid alte perspective de interpretare pe nеле, cu conotații mai ales pe personaje, (*Proștii*; *Calvarul*; *Catastrofa*) sau corespondență. „Fefelega e unul dintre cele mai frumoase personaje absurde din literatura noastră”, afirmă Olimpiu Nușfelean, într-un demers critic care scoate nuvela lui Agârbiceanu de sub imaginea erodată și oarecum falsificată în sensurile ei adevărate printr-o interpretare sociologică și chiar ideologică în perioada când era inclusă în manualele școlare. (Al. R.)

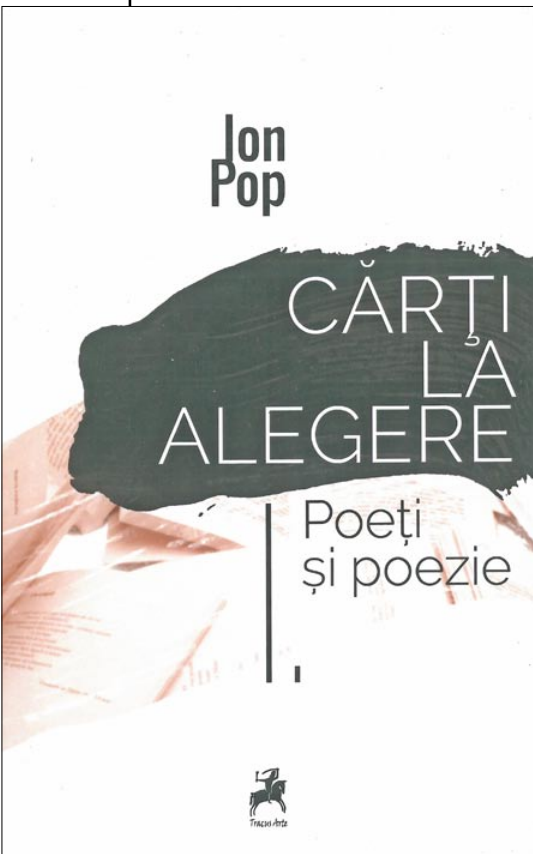
Virtuțile eseului

Cu o sintetică poetică a eseului și o teorie despre limbaj își începe Olimpiu Nușfelean volumul *Om în mers* (Editura Limes, Florești, 2022), pentru ca, apoi, să desfășoare un consistent traseu hermeneutic, prin intermediul eseului, pe opere literare de primat valoric. Subintitulându-și volumul *eseuri*, înțelegem că autorul se poziționează în postura eseistului în comentarea operelor literare asupra cărora se apleacă în acest volum. Și că, într-un anumit fel, s-ar diferenția de criticul literar, deși am întâlnit destul de des în textele de interpretare a operelor literare, comentariul critic, desfășurarea hermenutică asupra operei literare venită din viziunea criticului literar: „Eseistul este atent la anumite valorizări, pe care desigur că le servește, dar el nu face neapărat o valorizare a operei, așa cum procedează un critic literar” scrie Olimpiu Nușfelean.

Teoria limbajului adusă în discuție este interesantă, dar nu destul de susținută prin argumentare. Aserțiunile

sunt corecte în sensul lor referitor la evoluția limbajului, la îmbogățirea sa expresivă, la complexitatea acestuia, la „corporalitatea” limbajului (mai ales literar). Rămânând chiar în sensul oferit de titlul volumului, autorul afirmă că „Limbajul în mod obișnuit are comportamentul unui om în mers”, afirmație care ea însăși ar avea nevoie de un întreg eseu pentru a fi elucidată.

Atenția la lectură și inteligența critică îi permit lui Olimpiu Nușfelean să descopere și să izoleze din opera literară, supusă de-a lungul timpului unor multiple exegeze, elemente mai puțin evidențiate și comentate, ori chiar mai puțin cunoscute. Eseistul operează cu o altă perspectivă de interpretare critică, devoalează alte sensuri ale operei într-o exegeză nuanțată, cu un limbaj de evidentă expresivitate. Cartea cuprinde eseuri referitoare la mulți autori și multe opere literare, spațiul nu-mi permite să dezvolt, de aceea rămân la scriitorii ardeleni, despre care Olimpiu Nușfelean scrie pagini

Înșelătoarea realitate

Marian ODANGIU

Ca multe dintre cărțile de până acum, *Vise, reverii, vedenii** este, la limită, un *jurnal de ființă*. La cumpăna vremii ("mă aflu la vârsta când munții îmi ies înaintea, în halate albe/ la fel ca doctorii", "suntem la anii tâmpelor albe"), Mircea Bârsilă - neîndoiebnic unul dintre cei mai importanți și mai originali scriitori din literatura română de azi - se menține în perimetrul înconfundabil al decupajului liric chiar de el inventat, impredictibil și surprinzător prin formă și spectaculos prin profunzimile la care ajunge, cu o consecvență stilistică insensibilă la schimbări și neafectată de inevitabilele fluctuații datorate, în timp, accidentelor estetice/existențiale.

Epicurean prin definiție, cu o sensibilitate atașată atmosferei patriarhale a satului românesc tradițional, cu etica, dar și cu eresurile și trăirile lui mitice din care lipsesc durerile (*Aponia*), stăpânit de o pace interioară eliberată de orice frică (*Ataraxia*) și de opțiunea pentru discreție și o infinită blândețe (*Lathe biosas*), Mircea Bârsilă derulează, și în noul volum, o întreagă semantică a *împăcării cu sine*, a atingerii aceluia prag al viețuirii în care mai au relevanță doar *amintirea, așteptarea* și perpetua *amânare* a momentului fatal. O semantică, însă, nu a resemnării, ci, mai degrabă, a înțelegerii, a asumării, a credinței/convingerii că tot ce se întâmplă, nașterea, viața, moartea - ele însele - fac parte din normalitate, din firescul existenței, din natura lucrurilor, din, până la urmă, definiția esențială a ființei cea trecătoare prin lume, firavă și sublimă, vulnerabilă și puternică totodată.

Pentru cel care, acum, *nu scrie decât în momentele când uită să mai fie trist*, visul este *masculin*, reveria: *feminină*. Cum timpul celor două a (cam) trecut, poetului nu-i rămâne decât să se aline cu *vedeniile* ("Vedeam ce nu era, vedeam ce nu se vede"), străine, nedeslușite, adesea confuze până așezarea sub un regim verbal și imagistic suprarrealist, în care realitatea, etern înșelătoare, *se prefăce în cuvinte*, iar fantezia se dezlanțuie necontrolat, stăpânită doar de cel ce e aidoma "vagabondului exilat de zei", Empedocle. Iar dacă zeii sunt indiferenți, sugerează Mircea Bârsilă, iar moartea nu are nimic înspăimântător, nu avem în niciun fel a ne teme nici de clipa trecerii, nici de *lumea de dincolo*.

Existența trebuie trăită *cum grano salis*, valorificându-i și splendorile și inevitabilele-i dezastre: "Doamne Dumnezeu, după ce îmi vei lua viața, aș vrea, Doamne,/ să-mi iei, îndurându-te de mine, și moartea. Nu știu dacă voi avea/ necesara răbdare să aștept, mort, luminată zi a promisiiei Învierii de Apoi./ Și mai ales nu cred că voi fi în stare să suport anevoioasa lucrare/ a Învierii" (*Psalm*). Când, nemiloasă, totuși, exasperarea își face loc printre stări, soluția poetului este refugiul în spațiul domestic-protectiv al copilăriei, etern păstrător al momentelor începutului și inefabil martor al clipelor fericite.

Recursul la *copilărie* este, ca în întreaga poezie a lui Mircea Bârsilă, cheia de boltă a universului poetic: aici, în mijlocul unei naturi binevoitoare, caldă, prietenoasă, plină de lumină, în lumea elementară a simplității, se consumă taina ciclicității uluitoare a anotimpurilor, marile iubiri, entuziasmele elanuri ale începuturilor. Aici este gustul adevărat al vieții, fără povara experienței *ne-terminate* și *chinuitoare* a trecutului. Și, tot aici, își află perimetrul favorabil, subtile conexiuni intelectuale: Mircea Bârsilă este unul dintre cei mai rafinați poeți de azi în a-și apropria reperele mitologiei, marile embleme ale etosului tradițional, simbolurile nepieritoare ale sacralității.

Din loc în loc, liniștea interioară și hedonismul (totuși) temperat, sunt sparte zgomotos de discursuri cu inflexiuni catastrofale, cu trimiteri directe la evenimentele dure ale începutului de mileniu, cu statisticile lui concrete, șocante. Un val de nemulțumire își face loc: Mircea Bârsilă își dezvăluie latura deja cunoscută din cărțile anterioare, vehementă, tranșantă în expresie, apocaliptică în conținut: „170 de avorturi, între orele zece și cincisprezece și treizeci de minute, zi de zi, în România/ (această țară respirând/ tot mai greu)/ 8.500 de fete minore devin, în fiecare an, mame./ Alte mii - din Vaslui și din Teleorman,/ din Ardeal, din Vâlcea și din Suceava lui Ștefan cel Mare -/ sunt nevoite, constrânse de sărăcie,/ să facă trotuarul/ prin orașe cu covrigi în coadă din

Occident" (*Saeculum*).

În *Vise, reverii, vedenii* spiritul vizionar al lui Mircea Bârsilă reiterează cărările sale înconfundabile, într-o nouă demonstrație de virtuozitate poetică de mare și seducătoare densitate.

* * *

Dacă zeii tutelari ai editurilor ar fi fost de partea sa, Ion Jurca Rovina ar fi debutat ca poet. Prima sa carte, *Tânguirea iconarilor*, a fost plimbată, la începutul anilor '70, prin sertarele Editurii Eminescu, sfârșind prin a-i fi restituită autorului, cu îndemnul de a o reface integral. Trebuia "cumințită" linia poemelor și reconsiderată doza de "abisalitate". Volumul avea să apară după aproape treizeci de ani, în 1995, și, după alte două decenii, cu minime rectificări, în *Ospățul solemn*, publicat în ediții succesive, în 1996, și, respectiv, ca parte din cuprinzătoarea antologie cu același titlu, din 2016.

Că poetul se bucură acum pe deplin de libertatea de a fi un *contestatar*, vituperant la adresa realității înconjurătoare, o demonstrează, între altele, și preluarea și în noua prezență editorială** a câtorva poezii din cărțile anterioare, ceea ce argumentează dorința lui Ion Jurca Rovina de a se autodefini drept cronicar neliniiat al istoriei contemporane, adversar neostoit al Răului din lume, dezvăluitor fără cruțare de maladii ale spiritului și ființei umane; de poet aflat într-o perpetuă și neliniiată căutare a răspunsului la întrebările esențiale ale vieții. E o libertate care îi îngăduie să iasă din *labirintul interior*, pentru a intra într-un dialog imaginar cu *Cosmosul*, în dimensiunile lui nemărginite, cu *Marele Anonim*, *Marele Necunoscut*, *Nevăzutul*, *Conștiința de sine* a Universului, cu cel ce e *Viu și singur*, *Nesfârșitul viu*, și, mai cu seamă, cu omul și *Cuvântul* - *semnul divin al ființei, în și prin care Creatorul există*.

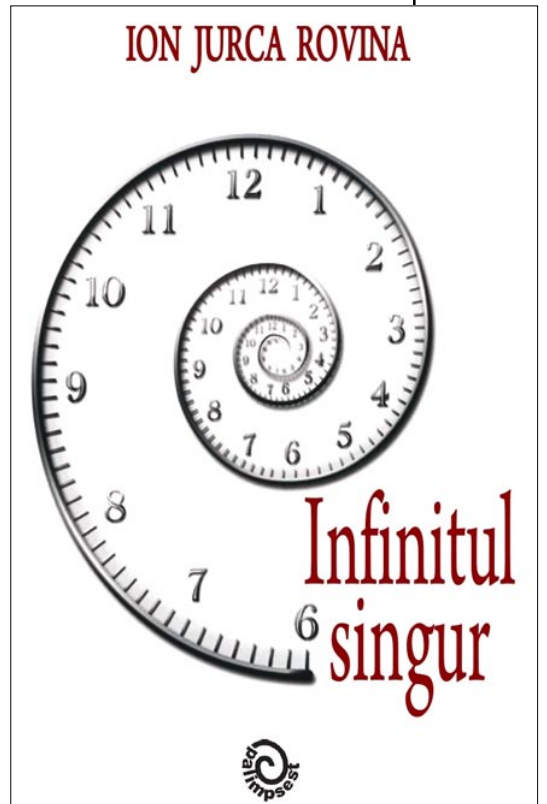
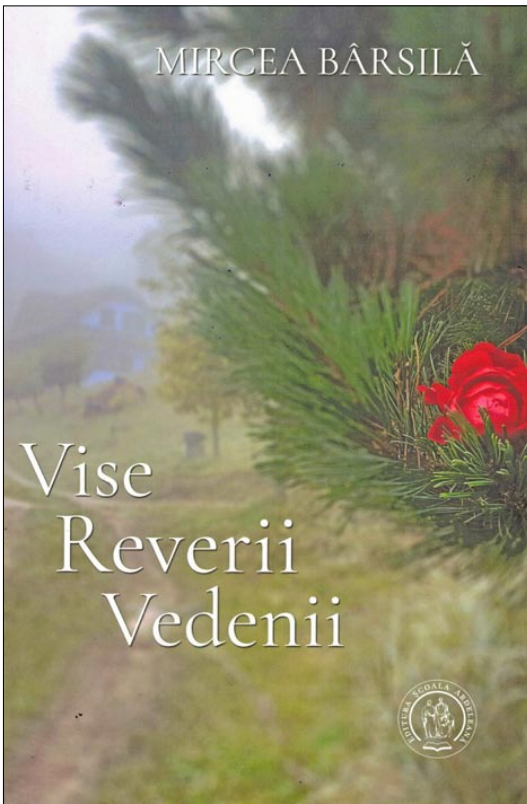
O *Existență Supremă* invizibilă și de neatins, ce se lasă arareori numită: nu poți numi *ceea ce e* și *nu e* în același timp - sugerează poetul -, însă o poți apropria, relevând *infiniul interior* și *lumina din sine*, precum *Ziditorul* însuși o face: "Singur pe mica planetă a Cuvântului,/ cu voi și eu visez din Univers/ să vă trimit fericită clipa vieții/ înviată în vecinica lumină/ cu infinitul din mine" (*Viu și singur*). Sau, altunde: "În creația ta, dor cu ea/ în Cuvânt, etern poți să exiști" (*Biserica în Cuvânt*).

Cu o asemenea perspectivă, poemele din prima parte a volumului se coagulează într-o *cosmogonie* sui generis despre originea și evoluția corpurilor cerești, a cometelor, planetelor și a stelelor, din unghiul mai degrabă rațional decât liric-instinctiv al celui ce e *rob al Cuvântului*, în toată micimea, dar și în toată măriștea puterii sale interrogative. Un demers imaginar suprapopulat cu expresii și sintagme grandilocvente (*neantic zbor*, *galactic univers*, *vuieț planetar*, *glas de infinit*, *planetar miracol*), pe măsura reperelor lui esențiale (*Creatorul*, *Universul infinit*, *Omul*), bănuite de una și aceeași singurătate în absolut: "noi, oamenii vii, și morții/ știm că, mai presus de veșnicie/ și de nemuritorul nimic, exiști,/ că, nevăzut aici, pe pământ,/ locuiești în casa ta cu fereastră/ pe care o deschizi de dimineată,/ te speli cu rouă de lumină pe ochi/ și îți cu-prinzi cu ei necuprinsul" (*Cuvântul*).

În termenii unei *teozofii inițiatice*, Ion Jurca Rovina nu doar înalță cuvinte de slavă, ci și avertizează Planeta în legătură cu marile pericole ce o pândesc: dezastrele naturale, poluarea iremediabilă, războaiele, Holocaustul, apocalipsa pandemică: "Omule, ființă celestă,/ genetic legat de pământ,/ nu are cum infinitul,/ cu materia-n genune, să te învie,/ numai tu ești vânt înviat în cuvânt,/ și dacă ție îți faci apocalips,/ acasă, pe pământ, nu te salvează/ Nici Creatorul slăvit, fără tine/ străbătând Universul, abisal de singur" (*Fără salvare*).

Partea a doua a volumului, *Mit și icoane*, schimbă unghiul și, în siajul poemelor din cărțile anterioare ale lui Ion Jurca Rovina inventează un soi de *Cântare a cântărilor* în care *femeia și iubirea* preiau rolul tutelar în reflecțiile poetului. Cel care avertizase deja, în grupajul anterior, că "disoluția ființei e o boală", iar ura, răul, nebunia și crima *aneantizează ființa omenirii*, se repliază, se îndepărtează de retorica neliiniștilor metafizice și se retrage în perimetrul mult mai confortabil al discursului amoroș.

Chiar dacă, în fond, e o *stare vampirică* în care partenierii se devorează unul pe altul, *iubirea* e șansa esențială a supraviețuirii: "doar ea ne poate înălța,/ ea ne străbate abisul

din ființă,/ și ne aduce lăcrimând în brațe,/ undeva pe o terasă, divină, unde, fericită, cu noi la masă,/ își servește iarăși cina" (*Iubirea din noi*).

Ion Jurca Rovina își susține pledoaria pentru cel mai nobil dintre sentimentele omului prin trimiteri la o întreagă mitologie a iubirii: Afrodita/ Venus, Adonis, Nefertiti, Cleopatra, Maria din Magdala, sunt argumentele din genuni ale acesteia, deopotrivă ca atracție a contrariilor, dar și ca *asiprație androginică*: "Ca într-o dedublare-n eu/ în unul suntem doi/ înflorești cu el/ te luminezi cu mine/.../ suntem doi/ același unul/ hrănește-ți sufletul cu noi/ și bea iubire/ din amândoi/ cu unul" (*Dedublare*).

Nu lipsesc accentele malițioase, autoironia, adesea discursul alunecă discret către tonul parodic: "Sunt singur, ca dracu, iubito.../ Sorb cu nesaț o cupă/ de bucurie amară/ și strîns îmi înfășor pe lângă suflet/ șalul meu de-nsingurare..." (*Fior sentimental*).

Eminamente conceptuală, poezia lui Ion Jurca Rovina străbate în *Infiniul singur* o nouă etapă a căutărilor de sine ale poetului în aerul tare al meditației cosmologice.

* Mircea Bârsilă, *Vise, reverii, vedenii*, Editura Școala Ardeleană, 2022

** Ion Jurca Rovina, *Infiniul singur*, Editura Palimpsest, 2022

Dintre strategiile bătrâneții

Urmare din pagina 20

În câteva clipe după ce ai stins lumina și ai stat nemișcat, se desprinde de unde e și te survolează. Îți caută zonele descoperite. Fața, brațele. Îl auzi. Stai neclintit. Intuiești distanțe și schimbări de direcție. Țiuitul îl trădează. Când intensitatea-i crește, înseamnă că e foarte aproape. În alte vremuri îl agătai din zbor, pe întuneric, acum ar trebui să-l lași să se așeze, să-ți ții respirația, să suporti pișcătura – atunci se ancorează cu trompa de obraz –, să-ți scoți încet dreapta de sub pătură și, brusc, să-l pocnești. Cu vârful degetelor. Dar nu de loviturile tale ai temeri, ci de nenorocitul care-ți dă târcoale și care ar putea nimeri într-una dintre nări. E cea mai cumplită amintire legată de Țânțari.

E oroarea!

Cum să uiți vreodată gâdilatul monstruos și spaima ce te-a cuprins când unul dintre ei a intrat în nas, a urcat spre sinus, izbindu-se de pereții nării? Să uiți cum fornăiai și cum suflai disperat, mai să-ți smulgi nasul cu unghiile? Groaza, greața, fandacia? Ai crezut că înnebunești, că te urci pe pereți, că sari pe geam. N-ai dormit deloc atunci, ai respirat doar pe gură, senzația de mâncărime nu te-a părăsit decât a treia zi, deși ți-ai spălat nările cu apă, cu ceai de mușetel, ai făcut infuzie de mentă, doar-doar te vei liniști. A fost cumplit.

E liniște. S-a așezat undeva, aproape, foarte aproape. Nu-i pe față. Pe cap, în păr? Te concentrezi s-auzi, nici nu

clipești, nici nu respiri. Nu-i. Asta e. Nu poți sta așa, ca mortul. Te miști puțin. Gata, a zburat, era p-aici. Îl auzi. Va trebui să aprinzi lumina și să-l vânezi. N-ai de ales.

Nu era cazul să-ți vinzi apartamentul cu trei camere și să-ți iei garsoniera asta. Acum te-ai fi mutat în fosta cameră a copilului sau în living și-ai fi putut, la un moment dat, adormi. Adevărat, ai coborât de la etajul patru la unu, e mai puțin de mers pe scări, dar și ei ajungeau mai greu sus. Însă nu te-a obligat nimeni să vinzi, a fost decizia ta, ca să-l ajuti pe Dorin să-și termine facultatea. Măcar de s-ar întoarce după-aia, dar știi prea bine că n-o s-o facă, ți-a spus apăsător că o să rămână acolo, chiar și după ce l-ai rugat insistent să revină, fiindcă o să vă despartă 13000 de kilometri, că ești singur, că ți-e greu. Ți-a zis să vii la el, să te stabilești și tu acolo, unde-i ca-n Paradis. Poate că așa-i, dar e tocmai la capătul lumii, cum să... Dar, oare, în Australia aia or fi tot așa de mulți Țânțari?

ocean

24

Exilul vrăjit

Raul SĂRAN

Nu e niciun secret că genul biografic aduce cu sine povara unei responsabilități enorme pentru autor. Reprezentarea fidelă a subiectului, cât și gestionarea eficientă a libertăților artistice devin principii elementare. După o documentare amplă cu privire la viața și opera marelui scriitor modernist Thomas Mann, irlandezul Colm Tóibín propune o biografie ficțională a acestuia, romanul *Magicianul*¹, care urmărește viața, cariera și condiția de scriitor aflat într-o continuă evadare din calea marilor tragedii ale secolului al XX-lea.

Încă din primele pagini, cititorii care se așteaptă la o scriitură densă, complexă și apropiată ca stil de nuanțele scriiturii lui Thomas Mann vor putea avea parte de o dezamăgire profundă. Colm Tóibín alege să evite tocmai această potențială capcană și mizează pe un stil foarte „limpede”: frazele sale sunt scurte, clare, concise și nu trădează aparența vreunei încercări de a „copia” stilul autorului german. În schimb, Tóibín propune descrieri ample și frazeologii dense pentru a pune în evidență detalii din viața lui Mann, precum și reacții ale acestuia atât în fața marilor momente ale istoriei, cât și atunci când se confruntă cu alegeri personale ori alegeri ale membrilor familiei.

Bisexualitatea (sau, mai corect spus, homosexualitatea) personajului Thomas Mann este evidențiată încă de la primele capitole, cele care au în vedere copilăria și adolescența autorului, urmând să devină recurentă pe parcursul celor cinci sute de pagini. Totodată, relația cu soția sa, Katia Mann, este atent urmărită și evidențiată de autorul irlandez pe parcursul romanului Katia fiind, totodată, și personajul care, pe lângă protagonist, primește cea mai multă atenție din partea lui Tóibín, care îi conferă mai mult decât un rol de *supporting character*. Aceasta devine elementul de echilibru din familia Mann, având grijă atât de cei șase copii ai familiei – fiind, adeseori, mai implicată în procesul de creștere a copiilor decât austerul și distantul Thomas – și încercând, în același timp, să îi ofere soțului său libertatea și spațiul de care acesta are nevoie în procesul creativ care a dat naștere capodoperelor sale literare.

Reputația lui Thomas Mann, însă, este elementul care definește condiția scriitorului german pe măsură ce acesta se vede nevoit să treacă, rând pe rând, de la o reședință la alta, dintr-o țară europeană în alta și, nu în ultimul rând, de pe un continent pe altul. Cele optsprezece capitole ale romanului ne prezintă situația lui Thomas Mann care părăsește Lübeck pentru München, urmând apoi Italia, Elveția, Suedia și, nu în ultimul rând, Statele Unite ale Americii, locul în care tranziția și, ulterior, acomodarea se dovedesc a fi cele mai dificile pentru protagonist. Paradoxul este, însă, cu totul altul: în ciuda numeroaselor călătorii – majoritatea forțate, întrucât devine, în ciuda obținerii premiului Nobel, indezirabil pentru regimul nazist – singurul spațiu care contează și care rămâne constant pentru Thomas Mann este biroul personal, unde își poate urma procesul creativ.

Tóibín conturează un personaj reticent și reținut, care se lasă purtat prin hățișuri birocratice și evacuări forțate, întâlniri cu personaje lipsite de substanță și personaje episodice cu trăsături aproape caricaturale – cu excepția unor discuții în compania unor personalități precum Alma Mahler, Albert Einstein ori Franklin Roosevelt, cu apariții episodice în roman. Vulnerabilitățile lui Thomas Mann sunt, de asemenea, redată în roman. Încercările de a-și păstra identitatea, în special după cele două războaie mondiale, duc la momente controversate: vizitele sale în Germania de Est devin suspicioase pentru statul american – deși acesta condamnase ferm nazismul și condamnă și comunismul în roman – iar decizia de a nu participa la înmormântarea propriului său fiu pentru a-și putea susține o serie de conferințe prestabilite creează portretul unui artist capricios, poate egoist, dar care încearcă din răsputeri să își găsească locul într-o lume a haosului, incertitudinilor și schimbărilor abrazive de identitate.

Roman al paradoxurilor, al unui personaj simultan sedentar și într-o continuă mișcare, roman deopotrivă istoric, de aventură și, în același timp, portret al unei familii care trăiește mereu pe muchie de cuțit, *Magicianul* lui Colm Tóibín oferă o reprezentare fidelă a evenimentelor istorice, peste care autorul irlandez creionează portretul unui artist exilat, însă de o genialitate incontestabilă, precum și o poveste despre alienarea spiritului european. Tóibín echilibrează înțelept raportul dintre documentare și ficțiune, rezultatul fiind un roman biografic ambițios în intenții și izbucnit în execuție, o remarcabilă incursiune în tumultuoasa viață a unui autor deopotrivă indezirabil și copleșitor, respectat și proscris, controversat și genial.

¹ Traducere din engleză și note de Mihnea Gafița, București: Humanitas Fiction, 2022.

Timișoara - București

Radu CARP

Fac precizarea, din capul locului, că nu mă ocup cu perioada comunistă - din România sau în general. Mă preocupă, însă, felul cum acționează regimurile autoritare și cum influențează viața oamenilor obișnuiți. Încerc să înțeleg ce se întâmplă, de exemplu, în țări precum Federația Rusă, Belarus, R.P. Chineză, Turkmenistan, Myanmar sau Coreea de Nord. Fără a înțelege cum funcționează logica acestor regimuri, nu putem nici înțelege cum anume pot fi combătute și cum se poate instaura democrația.

Daniela Rațiu, ca și autorul acestor rânduri, a trăit pe viu ultima perioadă a regimului Ceaușescu. *Ultimul an cu Ceaușescu* nu este însă un jurnal, ci o ficțiune care pornește de la câteva date reale. Nu se poate spune cu exactitate unde se încheie ficțiunea și unde începe descrierea realității trăite de autoare, dar un lucru este cert: percepția situației din partea autoarei de atunci coincide cu percepția autoarei de astăzi. Indubitabil, ceea ce scrie în carte corespunde cu ceea ce adolescența de atunci trăia și gândea.

Am încercat să suprapun două experiențe: cea care îmi aparține și cea a Danielei Rațiu. Am descoperit multe puncte comune, dar și multe deosebiri. La Timișoara, Revoluția din 1989 a fost prefăcută de încercările unora de a trece clandestin granița pe Dunăre în Iugoslavia, de importul (limitat) de bunuri din aceeași țară, de contactul cu străinii, mai ales etnici germani din regiunea Banatului emigrați în Germania, de emisiunile de televiziune iugoslave recepționate, care deschideau foarte puțin fereastra lumii libere și de emisiunile postului de radio *Europa Liberă*. La București, nu am avut parte de nimic din toate acestea: plecările în străinătate erau invizibile, Bucureștiul fiind aproape doar de granițe cu state din blocul comunist. Televiziunea iugoslavă nu pătrundea, locul ei fiind luat de cea bulgară, mai puțin dornică să arate realizările regimului capitalist. Mărfuri din țările capitaliste nu puteau pătrunde decât prin relații personale, nu existau târguri de tipul celor din Timișoara. *Europa Liberă* putea fi auzită în schimb în întreaga țară. Demolările de cartiere și de biserici vechi au fost unice la nivelul întregii țări, bucureștenii având în plus față de timișoreni această experiență traumatizantă.

Teoretic, timișoreni ar fi avut toate motivele să prefere un iad cu mai multe porți de intrare și ieșire, dar, totuși, împărtășeau cu bucureștenii aceleași frustrări și nemulțumiri.

Explicația este oferită exemplar de autoarea cărții, printre rânduri: cenușiul vieții cotidiane devenise marca unei întregi țări. Daniela Rațiu nu descrie un oraș aflat în așteptarea unei revoluții, ci mai degrabă spectacolul cenușiu al existenței cotidiane: bențița de la școală, îmbrăcămintea precară, lipsa alimentelor, degradarea emoțională a oamenilor, dramele celor care se opuneau chiar și simbolic regimului comunist. Autoarea are o răbdare ieșită din comun pentru a descrie cum anume viața majorității cetățenilor se transformase într-o lungă și absurdă înlănuire de banalități, scurtcircuitată periodic de emisiunile *Europa Liberă*. Un post de radio considerat pe atunci pe o altă planetă, deși distanța fizică dintre Timișoara și München nu era și nu este atât de mare pentru a fi insurmontabilă.

Personajele descrise de Daniela Rațiu, cu un corresponsent sigur în realitate, se transformă în pasagerii unui tren care nu duce nicăieri. Lupta pentru a fi primii la coadă, pentru a aduce în casă cele mai greu de imaginat alimente (inclusiv peregrinările din Moldova la Timișoara pentru

a prinde produsele precare și insuficiente de la Comtim), locurile de muncă abrutizante, supra-ideologizarea vieții cotidiane, transformă toate personajele acestei cărți în ființe doar pe jumătate vii care nu mai pot gândi dincolo de ziua de mâine. Totuși, exact aceste personaje sunt printre primii care se revoltă în decembrie 1989. Care sunt motivele trecerii atât de bruste de la starea de acceptare pasivă la revoltă? Răspunsul la această delicată întrebare îl oferă Daniela Rațiu, disecând fiecare gest al său și al familiei.

Prăbușirea Zidului Berlinului este relatată în această carte într-un mod memorabil. Toți cei din jur află, toți pun în șoaptă întrebarea legitimă când se va întâmpla ceva similar în România. Suprapun imaginile acestui tip de optimism surd și temperat peste propriile amintiri legate de acel moment: o slujbă de înmormântare a bunicului, în tăcere, frații lui reuniți în casa noastră și abia la masa de pomenire se vorbește în șoaptă despre căderea Zidului Berlinului. Nicio altă amintire în afară de aceasta. Amintiri legate de *Europa Liberă* am foarte multe, însă ele se leagă de interpretările în cheie politică: gesturile dizidenților, lectura cărții lui Pacepa, etc. Daniela Rațiu are altfel de amintiri, întrucât împărtășea audierea acestui post de radio cu mai mulți membri de familie. Mama și bunica mea nu aveau însă timpul și dispoziția necesară să asculte așa cum o făceam eu. Ori poate că da, însă nu discutăm în casă.

Mărturisesc că am fost de la bun început extrem de curios să citesc cum anume autoarea își construiește reprezentarea din propria memorie a ceea ce a însemnat decembrie 1989. În București, evenimentele au durat mai puțin, totul a început pe 21 decembrie. În Timișoara a existat o agonie a regimului Ceaușescu de care nu am avut parte, începută practic la 15 decembrie. În prima etapă, autoarea relatează că nu a ajuns la locul celor mai fierbinți evenimente, dar le descrie cu foarte multă atenție la detalii, coroborând cele auzite de la vecini sau rude cu cele auzite la *Europa Liberă*. Ulterior, apare secvența memorabilă a parcurgerii pe jos a unui centru unde erau instaurate restricții și imaginea din depărtare a Catedralei - un fel de simbol al unui viitor plin de speranță care avea să se materializeze foarte curând, Scena timișorenilor adunați spontan, încolonați pentru a ajunge la gară și pentru a le explica soldaților veniți din alte zone ale țării ce se întâmplă cu adevărat în oraș, împreună cu gestul de a le oferi de mâncare, este poate cea mai emoționantă din această carte. După cum remarcabilă este descrierea drumului spre școală sau spre serviciu în acele zile și răbufnirile celor aflați în mijloacele de transport în comun, la început firave pentru ca mai apoi să se facă auzite toate nemulțumirile îndelung ținute în tăcere.

Cartea Danielei Rațiu se află la granița dintre ficțiune și realitate. Dacă ar fi fost doar o relatare a unor fapte, nu ar fi atras atenția și s-ar fi amestecat probabil în mulțimea de memorări ale acelei perioade. Încercând practicarea unui alt registru, Daniela Rațiu și-a asumat un pariu dificil, un pariu pe care l-a câștigat. Am fost intrigat, după lectura acestei cărți, să suprapun experiența proprie a aceluiași an, de la o vârstă foarte asemănătoare. 1989 a fost un an oribil pentru România, un an al lipsei de speranță, dar și al unei revoluții care a schimbat radical totul, un an paradoxal, la fel ca și în celelate țări din fostul lagăr comunist. Avem nevoie de astfel de mărturii nu din partea celor care au fost cei mai vizibili atunci, dar, mai ales, din partea celor care, precum Daniela Rațiu, au fost nevoiți să aibă adolescența și tinerețea marcată de apusul unui regim autoritar și de începutul unei tranziții complicate spre democrație.

* Daniela Rațiu, *Ultimul an cu Ceaușescu*, Litera, București, 2022.

Doi tineri poeți de la Cenaclul „Pavel Dan”

Răzvan Stoicovici

Sunt un erou

Scriu pe vene, salvez hârtia
sunt un erou.
lau pastile, nu mănânc celule-animale nejustificat
sunt un erou.
Vorbesc frumos, nu ce gândesc
sunt un erou.
Vă tolerez cretinismele, nu vă răstignesc
sunt un erou.
Îți arăt expoziții, nu te ghidez
sunt un erou.
Incendiez capriciile lui Paganini, ascult Paraziții
sunt un erou.
Nu mai fac graffiti, scriu panarama de poezii
sunt un erou.
Cumpăr flori, nu ironizez niciodată
sunt un erou.
Îmi tremură mâna, nu te strâng de gât
sunt un erou.
Îmi bate inima tare, nu te calc în picioare
să te fac sânge
să te adun cu aspiratorul
să te pun în pungă
să te arunc în Dâmbovița
Sunt un erou.

Istoria se scrie cu plasmă
tastatura e machiată
pe mouse apasă globulele roșii
când fac ceai de lavandă
fumez până la filtru
sting totul în piept
sunt un erou.

Vreau să fiu normal
Vreau să nu mai fumez
Vreau să joc fotbal cu tata
Vreau să nu mai fumez x2
Vreau să dorm liniștit
Vreau să nu mai am sedative
Vreau să dorm pe un pat
Vreau să nu beau ca o bovină bere
Vreau să cânte Frank Sinatra
nu Tartini când îți dau la Izvor
cadoul de prim final
sunt un erou.

Poem 1

Sinceritatea în familie apare
între pasele sticlei de vin alb
Unde ruginește ancora încrederii
trebuia să îmi rămână mie dacia albastră
îmi rămâne casa
Partaju îl face sor-ta, a mea naveta
spitalele sunt departe de moșie
Faci troturarul, dragă?

Cel mai bine e să ai cancer
fără să afli te mănâncă pielea
la radioterapie
uiți de inflație
pleci la facultate
pierzi contactul cu lumea

Secvențe obișnuite de acasă
îmi place fumatul la capul
mortului
îi plăcea să fumeze cu un bebeluș
gângurește numele meu
ba pe a lu ta-su
semănând cu bunu-su
răcnind că mă-sa
are ochii lu tataia
albastrul spălăcit de datorii

morale sunt certurile
viermilor mâncători de carne
cine iese prin nas
în torace e plin.

Poem pentru istorie

Sf. Răzvan păzesc poarta roșie
primesc de o „café”
„O las bossule 5 minute
am un curs
să crape restanța dacă te mint”

Altă zi, alți cunoscători de istorie
rușii aveau raze, armată
gloanțe cu bule de aer
Ak-74 din 92, vodcă, eventual țigări
femei... nu prea
îi iubea Stalin pe toți

Azi vizitează directorul Jean Georgescu
nu știe dacă e filmat
sau e alt director
sau doar camera ascunsă
sau n-a plecat din 55

Cristian Căliman

Abces mnemonic

Perspectivile se anulează reciproc
În puncte moarte. Limbi încă vii,
Încă umede, și cu prinzând lucrurile
Mai greu din mers.

Mi-am aliat pierderile cu plăceri repezite la marginea
Drumului, sechestrându-le în borcănăse neetichetate,
Abandonate pe rafturi prăfuite,
Ca amintirile bunicii suferind de Alzheimer.

Nu mai știu cum să spun lucrurilor pe nume,
Sau pe față, așa că le las nespuse,
Fermentând în compoturi
Ce poartă zilnic rușinea
Cireșelor în susul și în josul unor poteci nostalgice
Ce amintesc de gustul vremurilor de altădată,
Uneori mai dulci
Alteori mai acre...

fractali epicurieni

am devenit incendiatorul în serie
al sufletelor cinefile

buboiul plin cu puroi pleznește
la cea mai neînsemnată
și cea mai plăcută atingere
lacrimi de extaz se scurg din bășici
fractali epicurieni
împăienjenindu-ne rețelele capilare
dând naștere unor noi malformații
genetice genitale geniale

avortul a devenit o problemă estetică
așa că aplaudăm implozia succesivă
a generațiilor viitoare
până-n punctul zero
până la big crunch

un melc carbonizat trecutul
trasează icnind ca un ars de viu
o ultimă urmă slinoasă și cenușie
singurul cuvânt adevărat
rostit vreodată de umanitate

femeie iată fiul tău
ajuns mare poet
idiot atins de har divin
excitat de orice atingere
de lamele ierbii ce-ți despică
blând tălpile
de gustul pâinii fără sare
și al jumărilor
parcă stropite cu spirt

flambând căldura comodă și mașinală
a gesturilor repetate mecanic
un melc bătând în retragere
în chilia sa oracol
privindu-și fălos ombilicul
poetul rămâne difuz
în absența
dintre doi nori
acolo unde
soarele se retrage
timid și palid

Camembert

Soarele strigă și cade între șuvițe șatene.
Fumul de țigară se aruncă plictisit pe fereastră
Și respirația ta, măturând cărțile de pică,
Aduce schimbul de tură. Iar uzina se oprește.

Obişnuiam să cred că stânca e cea mai credincioasă
Dar încleștarea valurilor m-a înăsprit, în ritmuri
Paralele, de sare, și tangențial, am învățat eliberarea:
Palme împreunate, degete între-
pătrunse, incandescență.

Schimbarea aduce cu ea un alt
timp, unul ceva mai alb;
Un gust alterat, alimente mucegăite, poate brânzeturi
De lux. Câinele își tolănește umbra de viermi
Pe zăpada murdară și soarele ne sărută concepțiile.

Undeva în hol încă mai aud cariile cum rod lemnul
Scaunului gol ce așteaptă, dar mi-e teamă
Să mă așez. Mă tem de orice scârțâit, inclusiv
De inima mea. Într-un final, uzina a dat faliment.

avarie minoră

In memoriam Daniel Vighi

strâng plapuma în jurul
unui sfârșit de decembrie
suportabil de rece

blocul comunist
l-au izolat și redecorat
acum câțiva ani
dar frigul roșu găsește
noi căi subversive
de infiltrație

mănânc supa de mazăre neîncălzită
gazul e raționalizat ca pe vremuri
și se plătește cu vieți omenești

bărbați aspri în salopete
albastre și cu căciuli roșii
înjură și muncesc în frig
repară o avarie minoră
cauzată de rachetele rusești

undeva în mine
poate acolo
unde se zice
că ar fi sufletul
e ceva
mai vechi
decât timpurile

ne-am născut deja bătrâni
și din păcate vom muri
atât de tineri

harfa de iarbă

Trei și cinci

Liviu ORNEA

– Ce-i, tată, te-ai trezit deja?
– Da, așa cred.
– Păi, de ce?
– Nu știu. Mi-e frică.
– De ce ți-e frică, tată?
– Știi tu de ce.
– Hai, tată, doar știi de mult că... Nu te-ai obișnuit?
– Uite că nu. Nu știu. Poate nici nu vreau să
– Treaba ta. Dar e o certitudine și
– Este, este. Și ce? Măcar nu pot anticipa cu precizie clipa.
– Ast-ar mai lipsi. Vrei să-ți dau niște apă?
– Da, da, dă-mi apă. Mulțumesc. Încă puțină. O să fiu singur, dragule.
– Poate nu. O să-ncerc, sper să fiu lângă tine. Dar crezi tu că te-ar ajuta dacă ar mai fi cineva cu tine? Să te țină de mână? Să sufere alături de tine?
– Știu și eu? De unde să știu? O să văd atunci. O să doară. Tare mi-e c-o să doară rău.
– Cum poți fi sigur?
– Așa simt. Știi, n-am crezut niciodată în poveștile alea frumoase cu trecerea lină. De unde... Chiar dacă zic ei că unii aveau fața senină, împăcată, cine poate ști ce era-n sufletul lor?
– Citezi din Caragiale...

– Îți aduci aminte cum spunea bunică-mea, ai prins-o și tu cîțiva ani, atunci cînd plîngeai de durere? „Somerzամֆարձիր”, parcă, la fel îmi spunea și mie cînd eram mic, într-un idiş stricat, că uitase, vorbise doar în copilărie, însemna aproximativ „să-mi fie mie pentru tine”. Ea măcar încerca.
– Ce urît s-a sfîrșit și ea!
– Da, urît de tot. Mă mir că n-ai uitat. Dăduse-n mintea copiilor, săraca. Eu încă nu. Cît să fie ceasul? Mi-e greu să mă întorc.
– Fă un efort, ajută întotdeauna.
– La ce?
– Nu știu. Așa se zice.
– Bine. O să-mi reînnoiesc și abonamentul la sală. Hai s-aprind veioza, atunci, să mă uit la ceasul de pe dulap.
– Așa. Cît e?
– Limba mică e la trei, limba mare la unu, asta înseamnă trei și cinci.
– Dimineața, da.
– Știu, nu-mi spune, încă n-am voie să mă dau jos din pat. Doar la pipi. Și nu-mi vine.
– Atunci stinge lumina și lasă-mă să mă odihnesc și eu un pic.
– Mi-e frică. Și foame.
– Cum să-ți fie foame, tată, la trei dimineața?
– Poate e o reacție nervoasă. Cînd eram tînăr, mai degrabă simțeam nevoia de sex ca să eliberez tensiunea de orice fel. Apoi sexul a fost înlocuit de mîncare.
– Totuna.

– Imposibili. Întotdeauna le-am zis...
– Nu s-au mutat de mult? Cred că ăștia-s alții.
– Și pata e de mult?
– Cred că nu mai e nici o pată. N-a zugrăvit nenea ăla acum un an?
– Sau acum doi ani?
– Unul, doi, a zugrăvit. Nu mai e nici o pată, tată. Aprinde lumina mare și convinge-te.
– Lasă, te cred. Plouă cumva? Parcă aud stropii bătînd în pervaz. Niciodată nu mi-a plăcut ploaia, nu i-am prins poezia. Mă trec fiorii cînd plouă, simt umezeala și dacă-s la adăpost.
– Nu e nici o poezie. Cred că te-am moștenit. Și mie-mi plac căldura, lumina, verile de la 2 Mai. Dar acum nu plouă. Ți se pare.
– Cum se poate să aud ceva ce nu e?
– La fel cum îți amintești muzica, să zicem.
– Păi, asta e, că nu mi-o amintesc. Am uitat toate melodiile.
– Nu-i nimic. Mai bine-n liniște.
– Deja? Auzi, parcă simt o mîncărimă în stomac. Mi-e să nu fac vreun ulcer. Mai bine dă-mi ceva să...
– Îți faci griji degeaba, tată. Nu faci, crede-mă. Nu mai faci. De-acum, nimic nu mai faci, ai scăpat de belele.
– Tii, ce noroc pe mine! Dar am avut, nu-i așa? La ulcer mă refer.
– Parcă. Demult. Cred că te-ai și operat. A trecut.
– Toate trec.
– Kitsch. Parcă te fereai de el.
– Lasă și tu de la tine. Un pic de melodramă n-are ce să strice. Vezi că înțep, nu-s bărbierit de vreo trei zile.
– Îi spun dimineață doamnei Nuți.
– Asta să fie problema. Mai rău e că îmi cam pierd memoria.
– Tot e bine că încă-ți dai seama. Dar ce pedeapsă ar fi să-ți colcăie toate amintirile în cap! Să zumzăie toate fără încetare. Ce chin! Asta-ți dorești?
– Tu n-ai nostalgii? Că nici tu nu mai ești tînăr. Nu-ți pare rău?
– Ba bine că nu!
– Știi, mi-am amintit zilele trecute de Viorica, aia cu ochii cenușii și breton
– Nu cred s-o fi cunoscut. A fost înainte de mama, sper.
– Cred că era la C, deci, da înainte. Sau era la D?
– Nu începe iar cu amintirile-astea! La ce bun? Nu mai e nimic de făcut. Nici de spus.
– Nu, serios, eu n-am mai întînit pe cineva cu ochi cenușii! Nu zic de restul, dar ochii.
– Nu vreau s-ascult, tată, zău, niciodată n-am vorbit noi despre femei, e așa, nu știu cum să zic, mă simt prost, nu doar față de tine, dar mama... Nu ți-e dor de ea?
– Crezi că m-a iertat?
– Ați trăit atîta vreme împreună și după.
– Dar n-ați vorbit niciodată despre asta?
– Nu, tată, n-am apucat.
– Ei, lasă, ce mai conteaz-acum? Aseară, cînd încercam s-adorm, nu știu cum mi-a venit în minte Corina, nu știu dacă tu...
– Încetează-ți spun! Sper că nu-mi faci lista.
– Poți să rîzi, dar am tot încercat s-o fac. Stau atîta vreme singur cu mine, mă plictisesc. Îmi spun că iese scurtă pentru că mi-am pierdut memoria.
– Nu vreau să știu. Te rog, hai să închidem subiectul.
– Hapsîn ești. Aia nu, aia nu... Măcar zi-mi la ce oră am voie să mînc.
– La șapte, în nici un caz mai devreme.
– Așa să fie. Aștept. Habar n-am de ce, dar o să aștept.
– Închide odată ochii, tată, te rog. Și taci! Poate adormi. Să am și eu un strop de liniște.
– Nu pot să dorm. Parcă n-am încercat?
– Mai ia un somnifer. Chiar două.
– Asta nu, nu pot.
– De ce? Sînt lângă tine, la capul patului. Vrei să ți le dau?
– Nu, am și eu regulile mele. Somniferele se iau la ora unsprezece, la culcare.
– Înțeleg. Regulile sînt făcute ca să fie respectate. Atunci încearcă să adormi fără.
– Nu pot să dorm.
– De ce?
– Mi-e frică.

– Nu mă face să rîd, știi că nu-mi face bine.
– Nu te supăra, dar bănuiesc că durerea va fi cea mai mică grijă a ta atunci.
– Greșești, fiule. Mi-e tare frică de durere. Toată viața mi-a fost frică de durere, doar știi. De ce ar fi altfel atunci?
– Nu te-ai obișnuit cu durerea? Doar conviețuiești de mult.
– E mereu alta. Ca o femeie iubită peste poate pe care în fiecare zi o vezi într-o lumină nouă.
– Ce comparație timpită! Și dacă e cineva cu tine, doare mai puțin?
– Nu știu. Nu cred. Sper și eu. Poate că...
– Nici un poate. Nimeni nu poate simți, darmite prelua durerea celuiilalt.
– Aici cred că te-nșeli. Mă rog, sper că te-nșeli. Am citit undeva, nu mai țin minte unde nici cînd, că există studii serioase care sugerează că se poate simți efectiv durerea resimțită de altcineva. Poate nu integral, dar...
– Dă-mi voie să nu cred. Uite, să zicem că mă ard: mă doare, urlu de durere, tu auzi, știi că m-a durut, poate îți pare rău, suferi, dar nu de durerea mea, ci pentru că ții la mine; tu nu simți durerea mea, nu te zvîrcolești ca mine.
– Așa o fi. Poate. Cine știe? Auzi, de ce ești tu atît de nemilos?
– Sînt rațional, tată. Logic, așa cum m-ai învățat. Încerc barem să fiu. Iluziile nu ajută. Nici unuia dintre noi. Dimpotrivă.
– N-ai putea fi mai puțin inteligent din cînd în cînd? Mai puțin mordant? Rațiune empatică, generoasă, milostivă nu există?
– Sincer? Cred că nu. În orice caz, la ce ți-ar folosi?

– Ce-am ajuns! Îți rîzi de mine... Încă mă prind, să știi.
– Păi, tocmai de-aia, altfel ce rost ar avea? Oricum, asta-i oră de dormit, tată, nu de mîncat.
– La urma urmei, ce s-ar mai putea întîmpla? Ar fi atît de rău dacă m-aș duce să-mi iau ceva de mîncat? Măcar niște pine. E feliată, nu risc nimic. Sau dacă mi-ai aduce-o tu. Ce importanță mai are?
– Are, pentru că lucrurile se fac în rînduiala lor. Ca și...
– Îmi amintești de Jean-Paul, întotdeauna îmi amintesc de el cînd mi se face foame la ore nepotrivite, cum îmi spunea că oamenii civilizați mîncă atunci cînd se face ora de masă, nu cînd le e foame.
– Mi-ai povestit de o mie de ori.
– Știu, dragule, știu. Și eu m-am plictisit de mine, dapăi tu. Dar pînă la opt, cînd vine doamna Nuți...
– Mi se pare mie sau zîmbești?
– Ți se pare. Nu mă lasă pareza.
– De cînd te-ai pricopsit cu ea?
– Nu mai știu. M-am obișnuit cu ea.
– Și eu, încercam doar să pun ordine-n lucruri.
– Ia spune: dac-ar fi ora trei după-amiază, aș avea voie să mînc? Zău, mi-e o foame...
– Nu, nici atunci, tată, îmi pare rău. Tot ar fi prea devreme.
– Întotdeauna e prea devreme.
– Nu vrei să stingi lumina? La ce bun o ții aprinsă? De citit nu mai citești de mult iar de gîndit se poate și în beznă. Poate chiar mai bine.
– Uite, bine, o sting. Mă uitam și eu la tine. O să mă uit la tavan. Nu-l văd foarte clar, dar știu că e acolo. Inclusiv pata din colț.
– Vecinii de deasupra, cunoaștem. Nu începe iar.

Fuga. Spre rugul lui Lenin

Radu JÖRGENSEN

Ar fi puțin potrivit cu îndatoririle noastre (...) dacă generalul Bonaparte ar mai păstra mijloacele și ocaziile de a tulbura pacea Europei.

Lordul Keith, în numele guvernului britanic, către Napoleon Bonaparte, pe puntea vasului Bellerophon, în 30 iulie 1815

Pe hărțile din atlasul istoric editat de Pierre Vidal-Nacquet urmăresc cu privirea campaniile militare ale unui smintit. La un metru șaizeci și șase, acest complexat a ales să schimbe granițele Europei, în loc să-și fi dat la făcut niște pantofi cu toc. Câte cuvântări, articole, lucrări de doctorat, tratate de strategie militară și romane nu s-au scris despre personalitatea (vădit) accentuată a acestui scelerat. Unele, cu profundă admirație. Din masoaleul lui, unde osemintele i se odihnesc în șapte sicrie închise unul în altul, ca păpușile rusești, își râde probabil de prostia umană. De cei care de-a lungul ultimelor două secole și-au stricat ochii și, mai târziu, kilometri de film fotografic sau mii și milioane de pixeli, înregistrând imaginea sarcofagului din porfir roșu, suprainălțat pe soclul verde de granit, de sub dom. Mare om, domnule!

La Ulm, Austerlitz, Jena, Borodino, ca și pe alte 50 de câmpuri de bătălie, Napoleon a mălădărit trei milioane de soldați francezi. Trăiască împăratul! Șapte coaliții s-au format în nici un sfert de secol împotriva lui. Țări niciodată sau foarte rar aliate până atunci și-au unit, de groază, armatele împotriva acestui fistic. Unii au trimis blindate, alții tancuri Leopard, echipamente de anti-aeriană, muniție, fonduri... Scuze, asta ar fi trebuit să fie câteva paragrafe mai jos. Revenind: frați și surori ai acestui parvenit ieftin au fost proptiți regi și prinți și duceau în mai toată Europa. Joseph, fratele mai mare, rege al Spaniei din 1809, Jérôme, mezinul, rege al Westfaliei, Louis rege al Olandei, sora lui, Elisa, ducesă de Toscana. Nici după surghiunul de la Elba și nici după înfrângerea umiltoare de la Waterloo, nu s-ar fi oprit. S-a urcat în trăsură (cu treaptă joasă, presupun) cu portiera poleită cu aur, s-a așezat lângă cuferele cu diamante și, fugind de front, a început să-și pregătească discursul cu... Rusia noastră, fraților, se află într-un iminent pericol. Iar le încurc. Franța noastră, domnilor... Așa. Discurs de ținut în fața lui Lafayette. Dar n-a mers. A fost forțat să abdice. Și sfătuit să fugă în grabă. Tobe trupelor prusace se auzau la porțile Parisului.

Mărturisesc că până la citirea recentei cărți a lui Thomas E. Crocker, *Empire's Eagles*, nu conștientizasem că Napoleon își făcuse planul să fugă tocmai în America! Fapt e că, în 1803, Prim Consul fiind, acesta vânduse lui Jefferson ținutul nord-american Louisiana, care dublase practic teritoriul Statelor Unite. Secretarul de Stat James Madison, care convinsese Congresul să ratifice tranzacția, devenise între timp președinte. Îi știa pe amândoi.

A fugit spre coastă. A ezitat între a se îmbarca și a se întoarce la Paris să strângă armată, între a se preda și a se furișa pe un vas, între a lui cu el familie și alai, galbeni și banconțe, sau a pleca singur, cu mâinile goale, între a aștepta pașapoartele sau a pleca clandestin. După șase zile pierdute la Rochefort, o refuzat oferta venită din partea unei corăbii daneze, pe care i se

pregătise inclusiv o încăpere secretă, unde să se ascundă în caz de control britanic la ieșirea în larg. Corveta franceză Bayadère îl aștepta și ea în estuarul Gironde, la fel corăbiile americane Pike și Ludlow, dispuse să încerce să-l scoată din Franța, prin blocada britanică dominată de vasul Bellerophon. Nave mai mici, de sacrificiu, s-ar fi interpus între Bellerophon și vasul de fugă. Într-o mutare care i-a surprins pe mulți, Napoleon a ales, arogant, să se predea englezilor, ca să fie dus, ca om liber și azilant, pe insula britanică. Guvernul de la Londra a văzut altfel lucrurile: prizonierul Napoleon Bonaparte va fi transferat pe vasul Northumberland și exilat pe insula Sfânta Elena, în mijlocul Atlanticului. Și așa a fost.

Unde va fugi Putin? Dacă va mai apuca să fugă. Fiindcă Europa de azi nu-și permite riscul trimiterii lui la... Elba. Riscul de a-l lăsa pe ruși, adică, să-l deporteze în Siberia. De unde, odată evadat, cum fostul împărat evadase și el după nici un an, kgb-istul de 1,68 ar putea juca tragedia mamei Rusia - care trebuie, tovarăși, salvată - și primi din partea patrioticului popor sovietic din nou accesul la butoane. Unde vor fugi Lavrov și Medvedev și Kadırov și Prigojin și patriarhul Kiril? Fiindcă nu-i văd reintegrați în viața cotidiană a vreunei țări unde ar cere azil, precum oamenii lui Napoleon s-au integrat atunci în America.

Joseph Bonaparte, fost rege al Spaniei, ca și un mareșal și mai bine de zece generali napoleonieni au făcut-o. S-au adaptat. Mulți dintre ei formând o colonie puternică de exilați, cetățeni ai Philadelphiei de origine franceză. În noua lui reședință americană Joseph avea, sigur, picturi de Rembrandt, Tițian și Rubens, dar altfel, a ajuns repede să fie acceptat în societatea democratică americană. Mareșalul Grouchy traversând și el cu bine oceanul, a ajuns la Baltimore, și și-a petrecut ani de zile explicându-se pentru greșelile lui de la Waterloo. A obținut o întrevvedere cu fostul președinte Jefferson, pe baza unei scrisori de la Lafayette, dar nu și cu Madison, mai prudent. Generalul François Lallemand, "focul sacru" al lui Napoleon, ținut pentru un an prizonier în Anglia, a fost eliberat și s-a grăbit să-și ofere serviciile otomanilor; care l-au refuzat, așa că a ajuns, schimbând mai multe identități, la Boston.

Fratele său, generalul de brigadă Henri Lallemand, s-a stabilit la Philadelphia. Unde a ancorat în 1816 și generalul Desnouettes, care însă s-a consacrat mai târziu cultivării viței și a măslinilor, în Alabama. În total, după estimările lui Napoleon, peste 300 dintre membrii cercului lui de apropiati, ofițeri, rude și acoliți, s-au refugiat în America. Majoritatea fuseseră judecați în contumacie de Bourboni și condamnați. Ceea ce atrage atenția după fiecare portret prezentat de Crocker în cartea lui bine documentată este ultima frază, care, cu mici variațiuni, sună mereu așa: numele acestuia este încrustat în aripa de vest/nord/est a Arcului de Triumf, la Paris.

Vor fi plutocrații și ideologii lui Putin judecați pentru crimele comise? Vor fi cei ce ne amenință azi cu arma nucleară nevoiți să caute porți de exil? Sau vor fi glorificați ca eroi ai Rusiei? Unul dintre marii criminali ai lumii moderne, Lenin, e încă sub raclă de sticlă, în Piața Roșie. Și până ce ei, rușii, din proprie voință și convinși de simbolistica gestului, nu vor rupe cu trecutul și nu vor transforma racla în rug, nu-și vor găsi probabil liniștea și locul în lume.

Schiță despre teoria ideilor

Urmare din pagina 15

Iar dacă Ideile vor fi separate de quidditatea lor, nu va mai exista știință despre nici o Idee și, pe de altă parte, esențele n-ar mai fi reale.

Prin separație, înțeleg că în Binele în sine nu se mai găsește ca inerentă esența Binelui în sine și că nici în esența Binelui în sine nu se află ca immanent Binele în sine. Căci cunoașterea oricărui lucru constă în cunoașterea esenței acestui lucru. Fie că e vorba de Bine, fie de celelalte Idei, rezultatul e același. Așa că, dacă esența Binelui nu e totuna cu Binele, atunci nici quidditatea ființei nu e același lucru cu Ființa și nici quidditatea Unului nu mai e același lucru cu Unul.⁹

Din acest fragment substanțial desprindem liniile de fond ale criticii teoriei formelor: separația dintre lucruri și esențele lor și, mai ales, pericolul regresiei la nesfârșit prin necesitatea unei terțe entități care să medieze între „materia” unui lucru și „esența” la care acesta participă (această regresie a fost cristalizată în așa-numitul „argument al celui de-al treilea om” pe care Platon însuși l-a anticipat în *Parmenide*, fr. 132e-133a).

Ceea ce susține Aristotel se va regăsi ulterior în doctrinele Sfântului Thoma d'Aquino și a Fericitului Duns Scotus: nimic nu există în intelect fără a fi mai întâi perceput prin simțuri. Așa cum se poate vedea în cunoscutul tablou *Școala din Atena* al pictorului renesanțist Raffaello Sanzio da Urbino, dacă pentru Platon cunoașterea trebuie să vizeze „ceea ce este” în înălțimile spre care țințește mâna sa dreaptă, Aristotel scotează o cunoaștere care începe pe orizontala empirică a cunoașterii senzoriale. Dincolo de toate nuanțele și subtilitățile acestor chestiuni filosofice trebuie să reținem faptul că, atât pentru Platon cât și pentru Aristotel, universul, deși unitar prin natura sa profundă, cunoaște două niveluri ontologice distincte: primul, accesibil prin simțuri, e cel empirico-senzorial, în timp ce al doilea – „lumea ideilor” - este de natură noetică, fiind accesibil exclusiv intelectului.

(*Va urma*)

¹ Termenii grecești pentru „idee” sunt εἶδος (*eidos*) sau ἰδέα (*idea*) care, la origine, se pare că provin dintr-un termen indoeuropean, *weid- „a vedea”.

Pentru detalii tehnice suplimentare poate fi utilizat monumentalul dicționar etimologic alcătuit de Robert Beekes și Lucien van Beek, *Etymological Dictionary of Greek*, pp. 379-380: εἶδος și p. 577: ἰδέω (Leiden: Brill Academic Publishers, 2009). Recomandăm și opul clasic al lui Pierre Chantraine, *Dictionnaire etymologique de la langue grecque*, Tome II: E-K, Paris, Éditions Klincksieck, 1979, pp. p.316-317: εἶδος.

² Dintre lucrările clasice dedicate acestei teorii le vom aminti doar pe următoarele: Léon Robin, *La Théorie platonicienne des idées et des nombres d'après Aristote* (Paris: Félix Alcan, 1908), John Alexander Stewart, *Plato's Doctrine of Ideas* (Oxford, Clarendon Press, 1909), Harold Cherniss, *Aristotle's Criticism of Plato and the Academy* (Baltimore: John Hopkins Press, 1944) și David Ross, *Plato's Theory of Ideas* (Oxford: Oxford University Press, 1951). Menționăm și excelența monografie, mai apropiată cronologic de noi, semnată de Gail Fine: *On Ideas. Aristotle's Criticism of Plato's Theory of Forms* (Oxford: Clarendon Press, 1993).

³ Christian Schäfer, *Plato-Lexikon* (Darmstadt, 2007), p. 157.

⁴ Traducere a dialogului *Timaios* de Cătălin Partenie și Petru Creția, în Platon, *Opere* (Vol. VII, București: Editura Științifică, 1993), p.165.

⁵ Traducere de Sorin Vieru, în Platon, *Opere*, Vol. VI (București: Editura Științifică și Enciclopedică, 1989), p. 92.

⁶ Deși nu avem aici spațiul necesar pentru a oferi explicații lămuritoare, afirmăm apăsător că termenul platonice/aristotelice de „materie” (ύλη) *nu are nimic în comun* cu noțiunile contemporane, materialiste și fiziciste, desemnate prin același cuvânt.

⁷ *Op. cit.*, p. 89.

⁸ Pe lângă lucrările citate la nota 2, o excelență monografie unde putem găsi detalii despre critica aristoteliciană adusă teoriei platoniciene a formelor e cea a lui Vasilis Politis, *Routledge Philosophy Guidebook to Aristotle and the Metaphysics* (London & New York: Routledge, 2004), în special pp. 318 sq.

⁹ Aristotel, *Metafizica*, traducere de Ștefan Bezdechi, note și indice alfabetic Dan Bădărău (București: Editura Iri, 1999), pp. 260-261.

Daniela ȘILINDEAN

Tu ești un alt eu – O catedrală a corpului

Expoziție multimedia de Adina Pintilie

Curatori: Cosmin Costinaș, Viktor Neumann

Performeri: Hermann Müller, Dirk Lange, Christian Bayerlein, Grit Uhlemann, Laura Benson, Hanna Hofmann

Muzica: Blixa Bargeld, Einstürzende Neubauten, Diana Miron, Throbbing Gristle, Marcel Pérès & Ensemble Organum; scenograf: Adrian Cristea; costume: Maria Pitea; design instalație VR: Augmented Space Agency (Ciprian Făcăeru, Sabin Șerban, Dan Făcăeru); lumini și design sculptură video: H3 (Andrei Mitișor, Marius Dumitrașcu, Răzvan Pascu); arhitectura: Bogdan Rața; co-organizatori: Asociația Culturală Manekino & Manekino Film, Kunsthalle Bega, Centrul de Proiecte al Municipiului Timișoara

Adina Pintilie întreprinde o cercetare de lungă durată „asupra politicii și poeziei intimității și corpului, dezvoltată prin multiple limbaje artistice și îmbrățișând un «împreună» dincolo de granițe și binarități”¹. Filmul său *Touch me not (Nu mă atinge)* – produs în 2018, a câștigat Ursul de Aur la Festivalul de Film de la Berlin – era parte integrantă din acest demers, iar *Tu ești un alt eu – O catedrală a corpului* îl continuă. Expoziția multimedia a reprezentat România la cea de-a 59-a ediție a Expoziției Internaționale de Artă – Bienniala de la Veneția în 2022. Este prezentată pentru prima dată în spațiul românesc și a fost inclusă în deschiderea Programului Cultural Timișoara 2023 – Capitală Europeană a Culturii.

Formal, este vorba despre un parcurs (dinspre exterior spre interior) pe care privitorul îl poate percepe în trei etape. Ele se constituie dintr-o instalație video pe șase canale, o sculptură cinematografică și o instalație VR. Sunt, în fapt, trei spații care se adresează percepțiilor, care (pre)lucrează în mod diferit imaginile proiectate. Itinerariul de vizitare te obligă să schimbi des perspectiva din care îți propui să vizionezi. Ecrane mari te întâmpină în prima sală. Pe ele, imaginile se înlănțuie. Vedem, într-una dintre filmări, corpuri goale în ipostaze intime – nimic ostentativ, din contră, ele surprind și vizează naturalețea. Scenele descriu nu corpurile, ci, mai degrabă, ceea ce se creează între ele sau prin intermediul lor. Sunetele, atingerea, privirile definesc relațiile dintre protagoniști și cu ei înșiși.

De pildă, un bărbat își ține diubitul în brațe în patul care poartă urme ale pasiunii: cearcaful, pătura și salteaua sunt albe ca pentru a individualiza mai mult contururile strânse sau îndepărtate, cuibărite sau relaxate. Ce se desprinde e tandrețea gesturilor, obsesivul *nu pleca* – clar prin vorbe, dar și prin încheștările trupurilor. O altă scenă e interpretată și filmată într-un club. Muzica și mișcările sunt redade în contrapunct cu stop-cadrele care par să pună pe pauză întregul și să creeze paranteze de reflecție – aproape ca o ieșire din corp, o analiză ca făcută de un străin. Dimensiunea ecranelor, dispunerea lor, intensitatea și bogăția sunetului și a imaginilor, întunericul străpuns de culorile pânzelor te implică, te forțează să privești din mai multe unghiuri, să intri în atmosfera celor cinci filme scurte: *Privirea, Cum rămâne cu corpul tău?, Metamorfoză, Arma și copilul, Al treilea corp, Rugăciunea, Cred că suntem priviți*.

A doua sală este complet albă, dimensiunile sunt mult reduse, nu mai cauți să te raportezi la verticala și la orizontala spațiului. Odată intrați și familiarizați cu

brațul robotic ce definește sculptura *hi-tech*, poarta e deschisă către istorii mai intime. *Retina inversată* este numele sculpturii cinematografice la care ne uităm. Cuvântul *eu* apare des în discurs, referințele sunt, așadar extrem de personale, cadrul e restrâns, văzul este canalizat și prin poziția ecranelor plasate la nivelul feței (dar care impune, fizic, un anumit unghi de vedere). Ne obligă să ne apropiem mai mult, să ne lăsăm timp să înțelegem și să observăm și subtilitățile. Poveștile se spun în paralel, așadar putem prinde din zbor o replică sau putem rămâne cu unul dintre personaje atât cât simțim necesar. Ori putem survola înregistrările și le putem aborda fragmentar.

În mod cert, găsim repede asemănările din discursuri, dar, cel mai des, diferențele de orice tip – de pildă, corpuri pe care vedem marcaje – tatuaje, semne ale dizabilității, ale vârstei. Observăm poziția mâinilor, a trupului înclinat sau întins, în mișcare sau static. Ochii protagonistului acompaniază, uneori scrutează chiar, deschiderea gurii anunțând câteodată urme ale patologicului. Poveștile (livrate în trei serii) vorbesc despre limitări și despre relația cu corpul și sunt spuse, cel mai frecvent, sub formă de mărturie, de dialog (uneori numai intuit).

Dintre performeri și mărturiile lor referitoare la lucrul în acest proiect, aș aminti trei. Poveștile lor sunt spuse la persoana întâi, având astfel o și mai mare putere persuasivă. Din unele confesiuni reiese nu numai o istorie personală, ci intuim în ele și o paradigmă întreagă de raportare la corp, la fizic, la apropiere. Actrița Lara Benson declară: „în educația mea, de exemplu, corpul nu a existat niciodată, dorința era ceva rușinos, iar despre intimitate abia dacă se vorbea”². Vorbele sale pot cunoaște prelungiri, indiferent de timp sau de zona geografic-culturală.

Apoi, mărturia lui Hermann Müller definește poate mai clar un alt spațiu identitar. Mărturia sa este înrădăcinată în credințe, în cume, în parcursul linear și generațional al familiei sale: „Am crescut într-o familie cu mulți copii, într-o societate extrem de religioasă [...] Am crescut cu puternica credința că, dacă nu voi putea să-mi reprim sentimentele și sexualitatea, voi fi damnat. Pastorul bisericii noastre mi-a comparat homosexualitatea cu pornirile criminalilor în serie sau cu ale celor care abuzează copii, care, la fel ca mine, trebuie să lucreze din greu, în fiecare zi, să-și reprime aceste inclinații pentru a nu ajunge în Iad. Viața mea intimă a fost profund afectată de rana de a nu fi iubit pentru ceea ce sunt [...]. Iar eu sunt primul de generații întregi care încercă să fie liber și să își trăiască în mod deschis sexualitatea. Dar drumul pe care am pornit este foarte des unul anevoios. Intimitatea mea e încărcată de violență, auto-distrugere și un sentiment adânc înrădăcinat de rușine și vină, pricinuind multă durere atât pentru mine, cât și pentru partenerul meu. Doar de puțină vreme am început să conștientizez că merit ca cineva să aibă grijă de mine. La fel cum merită și cel pe care îl iubesc. E un proces lent care să conducă la stimă de sine. [...] Am ales să-mi spun povestea pentru că simt că e urgent ca ea să fie împărtășită. Pot fi nemilos de onest, fără rușine, deoarece cred că nu e numai povestea mea. Cu siguranță, e și a altora”.

Apoi, poate cea mai tulburătoare întâlnire este cea cu secvențele în care apar Christian Bayerlin și Grit Uhlemann. Cuplul militează pentru drepturile persoanelor cu dizabilități, inclusiv pentru dreptul la intimitate: „Am dreptul să mă bucur de corpul meu, să-mi explorez sexualitatea și să mă înfățișez ca ființă sexuală. Cred că e important să arăt că noi, persoanele cu dizabilități, avem aceleași dorințe, visuri, răspunsuri la stimuli, la fel ca toată lumea”.

E, în mod cert, nevoie de o ajustare a privirii (poate chiar o resetare completă a sa) și de o nouă obișnuire cu imagini care definesc corpul – în special corpul gol – reprezentat în spațiul public. Atunci când trupurile sunt cele *perfecte* nu suntem contrariați, deși conștientizăm că e doar o iluzie. Dar când imaginile surprind, fără să îngroașe inutil, corpurile naturale sau cele atinse de boală, e necesar un proces de învățare/reînvățare a actului de a contempla un obiect și un act artistic (și firescul insinuat în ele).

Citam, cu altă ocazie, ceea ce afirma – justificat – Andrew Solomon: „Trupurile anormale îi înspăimântă mai tare pe cei din jurul lor decât pe posesorii lor”. Deseori, folosim cuvântul «boală» când vrem să discredităm un mod de viață, iar «identitate» când vrem să-l validăm. E o dihotomie falsă. [...] De multe ori e vorba de o boală și de o identitate, în același timp, dar n-o vedem pe una decât dacă o obțurăm pe cealaltă. Politica identității respinge ideea de boală, în timp ce medicina nedreptățește aspectul identității. Ambele au de pierdut din cauza îngustimii.”³

Cel de-al treilea spațiu al expoziției reduce și mai mult perspectiva, paradoxal, lărgind-o. Prin intermediul unei instalații VR, plecăm *În căutarea corpului pierdut* (o instalație multimedia imersivă, care include videomapping), putem alege să fim în pielea unuia sau a mai multor personaje. Din nou, demersul se joacă pe granița sensurilor. Privirea oferă accesul la experiență – îndreptând ochii acoperiți de ochelari VR către unul dintre personaje, atingându-l, putem intra în pielea lui și vedea experiența prin filtrul său, făcând încă un pas înspre interiorizarea întregii experiențe.

„Pintilie utilizează o metodologie sui generis – descrisă de artistă ca un proces de incubație emoțională –, în cadrul căruia lucrează cu ateliere filmate, jurnale video și proceduri de re-constituire cine-

matografică și mizanscenare a realității. În diferite configurații, protagoniștii explozează împreună intimitatea, relaționând prin conversație, grija față de celălalt, dans sau atingere”⁴, scriu curatorii expoziției. „[I]maginează un spațiu contemporan pentru transgresarea barierelor ce ne despart și înlocuirea lor cu afecțiune și devotament reciproc. Contribuind la discuțiile actuale legate de reevaluarea normativității de gen, sexualitate, diversitate și abilitate fizică, perspectiva distinctă a Adinei Pintilie este transmisă prin cosmosul și estetica sa vizuală unice, precum și printr-o reconsiderare seducătoare a rolului și puterii imaginii în mișcare, prin a sa politică a privirii și prin potențialul său de a media și de a traduce, de a rearticula și redefini felul în care ne raportăm la ceilalți și la propriile noastre corpuri”, adaugă Cosmin Costinaș și Viktor Neumann”.

Expoziția este, în mod cert, o propunere incitantă, o provocare la adresa obiceiurilor de relaționare cu arta. Ea poate impulsiona modificări de percepție și, cu siguranță, se constituie într-o reflecție despre alteritate, despre corp, despre modalități de a (ne) privi. *Tu ești un alt eu – O catedrală a corpului* rămâne deschisă și poate fi vizitată la Timișoara, la galeria Kunsthalle, până în 30 aprilie 2023.

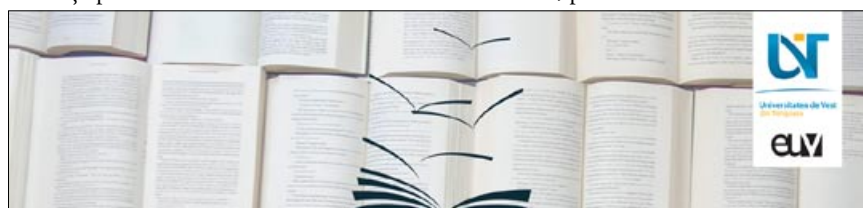
¹ Cosmin Costinaș, Viktor Neumann, *Tu ești un alt eu – O catedrală a corpului. Despre estetica și etica Adinei Pintilie*, Kunsthalle, p. 5.

² Toate citatele performerilor sunt preluate de pe site-ul proiectului: <https://www.cathedralofthebody.com/en> (trad. m., D.Ș.).

³ Andrew Solomon, *Depart de trunchi: douăsprezece feluri de dragoste: părinți, copii și căutarea identității*, Editura Humanitas, București, 2015, p. 15.

⁴ Cosmin Costinaș, Viktor Neumann, art. cit., p. 6.

⁵ *Ibid.*, p. 5.

BOOKfest

LANSĂRI DE CARTE

EDITURA UNIVERSITĂȚII DE VEST DIN TIMIȘOARA

BOOKFEST TIMIȘOARA 2023

JOI, 30 MARTIE

15:00-15:30 *Istorie, mitic și magic în proza sud-est europeană* de Gordana Pelci
Vor vorbi: Adriana Babeți, Radu Pavel Gheo și Gordana Pelci

15:30-16:00 *De-a dreptul în lanul de secară* de Flaminia Stărc-Meclejan
Vor vorbi: Raluca Bercea, Flaminia Stărc-Meclejan și Cristian Hînt

16:30-17:00 *Jurnalism și comunicare digitală. Mass-media asaltată de social media* de Lucian-Vasile Szabo
Vor vorbi: Ileana Rotaru, Marcel Tolcea și Lucian-Vasile Szabo

17:00-18:00 *Libertatea culturii. Cultura libertății: retrospectivă, prospecții*
– coord. Lavinia Tec și Georgiana I. Badea
Vor vorbi: Cristian Clipa, Marcel Tolcea, Ștefan Bratosin, Simona Constantinovici, Lia Lucia Epure, Dana Percec, Loredana Pungă, Papi Roșculescu, Flaminia Stărc-Meclejan, Lucian-Vasile Szabo, Lavinia Tec și Lucian Vârșândan

SĂMBĂTĂ, 1 APRILIE

10:00-10:30 *Punctul sensibil. De la Mihai Eminescu la Mircea Cărtărescu* de Vasile Popovici (Editura Cartier)
Cartea anului 2021 pentru critică, eseu și istorie literară
Vor vorbi: Simona Modreanu, Radu Paraschivescu și Vasile Popovici

DUMINICĂ, 2 APRILIE

16:00-16:30 *Reading America in Europe 2022: On Crisis, Challenge, and Resilience*
– ed. coord. Cristina Chevereșan
Vor vorbi: Cristina Chevereșan, Cristina Băniceru, Alexandru Oravițan, Oana Condurache și Raluca Petruș

16:30-17:00 *Povești regândite. De la carte la film* de Cristina Chevereșan și Adina Baya
Vor vorbi: Alexandru Oravițan, Cristina Chevereșan și Adina Baya

17:00-17:30 *Fragmente din istoria sportului evreiesc din România* de Jacob Sobovitz
Vor vorbi: Simona Petracovschi, Jacob Sobovitz, Marcel Tolcea și Florin Lobont

17:30-18:00 *Une Roumaine au pays de la francophonie : Mélanges en l'honneur de la professeure Margareta Gyurcsik* – coord. Ileana Neli Eiben și Andreea Gheorghiu
Vor vorbi: Georgiana I. Badea, Simona Constantinovici, Ioana Marcu, Ileana Neli Eiben și Andreea Gheorghiu

18:00-18:30 *Consiliere școlară: tehnici și procedee de intervenție psihologică pentru educarea și modelarea comportamentului copiilor* de Gabriela Melania Dragomir și Luiza Elena Gruici
Vor vorbi: Otilia Bersan, Gabriela Melania Dragomir și Luiza Elena Gruici

BULEVARDUL EROILOR DE LA TISA NR. 22, CRAFT – TIMIȘOARA

Istoria naturală a struțului

Dana CHETRINESCU

În urma unor incidente nefericite, relația omului cu cel mai bun prieten al său a revenit, după câțiva ani, în atenția presei și publicului din România. S-a spus și s-a scris că oamenii nu ar trebui să-și abandoneze câinii pe stradă, că nu ar trebui să hrănească patrupede necunoscute, că haitele s-au înmulțit din nou, că hîngerii sunt prea puțini, iar adăposturile pentru animale sunt o bătaie de joc. Toate aceste lucruri le știm deja pe de rost, relatările fiind incapabile să adauge chiar și un cuvîntel nou sau interesant. De aceea, o notă de subsol, mai degrabă decât o știre – judecând după felul în care a fost difuzată – ar fi meritat mai mult respect, pentru simplul motiv că ar fi putut scoate din anodîn întreaga epopee a simbiozei om-necuvîntătoare. Un cetățean din Mehedinți a fost amendat pentru că nu a vrut nici în ruptul capului să renunțe la struțul său. După ce l-a ținut, cum se cuvine, la casă cu ogradă, dar vecinii au reclamat zgomote și mirosuri neplăcute, omul l-a mutat pe struț într-un apartament de bloc. Fiind convinși că pasărea nu-și poate îndeplini menirea decât la grădina zoologică, poliția și veterinarii au intervenit în forță¹.

Imaginea struțului pe un balcon din Drobeta Turnu-Severin ni se pare din cale-afară de neobișnuită pentru că, dacă s-au mai văzut, chiar și pe meleagurile noastre, bestii exotice ținute în salon, de la babuini la aligatori și de la tarantulă la dihor, cea mai rapidă pasăre era încă o *terra incognita*. Ar trebui să stăm, însă, liniștiți. După toate aparențele – și după cum bagă mâna în foc Asociația americană de ornitologie – nimeni nu știa mare lucru despre struț până acum vreun an-doi². În acel moment zero al studiului despre struț, doi cercetători au demonstrat negru pe alb și odată pentru totdeauna că aceste păsări nu se trag din Africa, așa cum crede până și National Geographic, ci din Asia Centrală. Analizând fosile vechi de 35 de milioane de ani, cercetătorii au concluzionat că leagănul struțului, spre deosebire de al lui *homo sapiens*, nu este Africa, ci, foarte precis, Mongolia.

Păsările au făcut, cu mult înaintea omului, să alerge pe două picioare, mișcarea pe care acesta din urmă a ajuns s-o imite (probabil fără să vrea totuși) în mileniul din urmă – din emisfera nordică a pornit spre sud și a colonizat cu succes Continentul negru. Cel mai deslușit ne vorbește azi despre marea pasăre National Geographic. Struțul poate atinge o viteză de 31 de mile pe oră în alergare, folosindu-și aripile pe post de cârmă pentru a schimba direcția din mers. Distanța parcursă este la fel de impresionantă, pasul struțului având o deschidere de nu mai puțin de 5 metri. Picioarele sunt bune și la apărare, lovind cu o forță care poate ucide un om, ba chiar și un atacator mult mai respectabil, precum leul. Cel mai important de reținut este că povestea ascunderii capului în nisip este o mistificare ordinară³. Struțul are o strategie defensivă și de camuflaj foarte bine gândită. Cu recordurile de forță și viteză prezentate mai sus, de ce ar băga capul în nisip, la urma urmei?

Pesemne că acest mit vine din negura timpului – nu chiar de acum 35 de

milioane de ani, dar de vreo opt sute mai mult ca sigur. Unul din multele bestiare medievale, Bestiarul de la Aberdeen, cca 1200⁴, oferă un spațiu neobișnuit de amplu struțului. Numită, pe latinește, *Assida*, pasărea este caracterizată, într-o frază, cam așa: poate înghiți orice, până și fier, dar nu are grijă de propriile ouă. Ilustrația care însoțește definiția spune multe despre imaginația și măiestria autorului, dar mai puține despre struț. Oarecum flatant, făptura arată aproximativ ca un păun, dar are o privire de vultur sau șoim. Descrierile sunt și ele foarte creative: struțul are picioare de cămilă și copite de vacă. Depune ouăle atunci când vede că se ridică pe cer constelația Pleiadelor. După ce le depune, privește cum sunt încălzite de bunul soare de vară. Viața struțului primește și o nuanță alegoric-moralizatoare: așa cum *Assida* uită de ouă, tot așa omul ar trebui să uite de lume și așa cum struțul își ridică ochii spre stele, tot așa omul ar trebui să privească spre lumina raiului. Cel mai puțin precisă este proveniența struțului. Bestiarul de la Aberdeen nu zice nici ca Asociația americană de ornitologie, nici ca National Geographic, ci dorește să plaseze struțul taman în Australia.

Această istorie naturală a ales părțile favorabile despre struț din Biblie, precum forța, viteza care-i face de rușine pe cei mai falnici bidivii, asemănarea cu șoimul, ouăle încălzite la soare, dar a omis pasajele mai puțin flatante: Dumnezeu nu i-a dat acestei păsări nici înțelepciune, nici compasiune, mai ales când vine vorba de propriii ei pui. Aici recunoaștem și spiritul fabulelor lui Esop⁵. Dacă, într-una din povești, struțul iese câștigător, păcălindu-i pe atacatori pentru că se poate da, la nevoie, și drept pasăre, și drept mamifer, într-un alt loc, struțul este arătat cu degetul: norocos în multe alte privințe, el are ghinionul de a nu se putea bucura de viața de părinte.

Și fabulele moderne, considerate utile în ultima vreme pentru învățarea strategiilor corporatiste, aleg să-i facă o nedreptate struțului. G.M. Weinberg⁶, scriind o carte de pionierat în filosofia organizațională, adaptează o fabulă astfel: trei struți aleg trei metode diferite de-a se apăra: unul fuge, altul lovește cu picioarele, iar al treilea bagă capul în nisip. Niciuna din metode nu e bună, toți trei struții fiind prinși de om. Morala? Nu contează dacă ai *know-how*, contează dacă ai *know-when*.

Fabula lui Weinberg se potrivește mai mult proprietărilor de struț severinean, decât struțului însuși. De s-ar fi aflat în posesia *know-when*-ului cu privire la mutarea păsării de la curte la apartament, nu ar fi rămas, după descinderea autorităților, cu ochii în stele, precum strămoșii fictivi ai Assidei de la antipozii.

¹ *Adevărul*, 22 ianuarie 2022.

² americanornithology.org

³ <https://www.nationalgeographic.com/animals/birds/facts/ostrich>

⁴ The Aberdeen Bestray, University of Aberdeen, <https://www.abdn.ac.uk/bestiary/>

⁵ Esop, *Fabule*, trad. Alina Brebeanu, Gramar, 2012.

⁶ G. M. Weinberg, *Rethinking Systems Analysis and Design*. Boston, Little Brown & Co, 1982.

Bărbatul care creștea un struț la bloc

Ciprian VĂLCAN

Abandonat de părinții săi, foști sportivi de performanță, care pleaseră în Noua Zeelandă pentru a se dedica pasiunii lor mistuitoare pentru rugby, Adalbert Cadamon a fost crescut de bunicul său patern, un reductibil cabalist ce locuia într-un sat de lângă Botoșani. Obișnuit din cea mai timpurie copilărie cu imense tomuri savante, Adalbert Cadamon a acumulat foarte devreme o enormă cantitate de cunoștințe din toate domeniile, ceea ce l-a făcut să-și compare destinul cu acela al lui Stuart Mill sau al lui Leopardi.

Mic de statură, cocoșat, bilbuit, el semăna perfect cu Marsilio Ficino și nu simțea nicio plăcere să se afle în compania copiilor de țărani care-l batjocoreau fără milă. Încercînd să-l copieze pe bunicul său, își petrecea mai tot timpul printre cărți, desfătîndu-se cu cele mai subtile interpretări despre facerea și desfacerea lumii. După ce citise deja cîteva mii de volume, a descoperit din întîmplare, într-un colț al bibliotecii bunicului său, tratatul *Despre Golem* al cabalistului Menahem Reuvin, pe care nu l-a mai lăsat din mîini săptămîni întregi.

Reuvin, socotit de cei mai mulți dintre învățații evrei un eretic periculos, susținea că Dumnezeu a fost absorbit fără încetare de contemplarea propriei sale esențe care i-a pricinuit o stare de extaz aproape neînterupt. În singurul moment în care s-a smuls din această beatitudine fără egal, el a decis să creeze lumea. Însă pentru că toate detaliile creației i-ar fi cerut să renunțe pentru o vreme la plăcerea supremă pe care o putea încerca, contemplarea de sine, el a decis că are nevoie de ajutorul unei mașinării sofisticate pe care să o însărcineze cu mișcările proces al creării lumii.

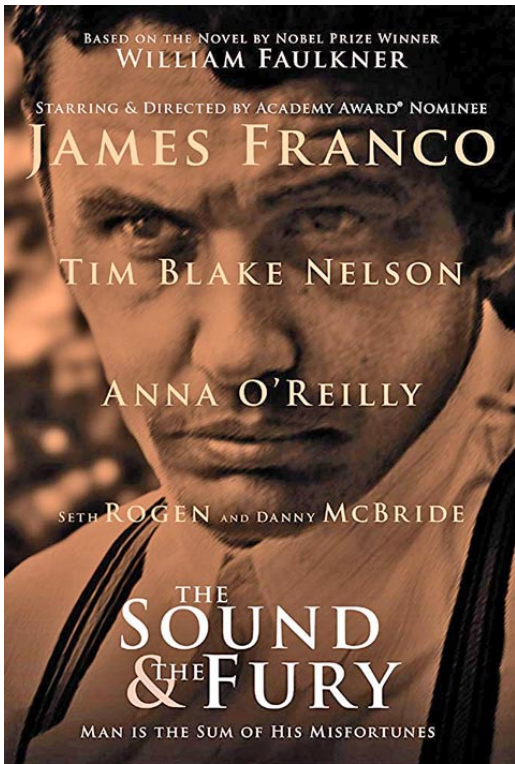
Grație atotputerniciei sale, el a creat dintr-o materie umilă Golemul, un automat înzestrat cu toate capacitățile de calcul necesare pentru a aduce pe lume cele mai diverse ființe și lucruri. Dumnezeu s-a retras în beatitudinea sa, iar Golemul a început să creeze lumea. Numai că, fiind doar o mașinărie, chiar dacă una foarte sofisticată, Golemul n-a putut să producă decît alte și alte automate, iar lumea pe care a creat-o după chipul și asemănarea sa a devenit una artificială. Răul care se găsește în lume nu e dovada existenței unei divinități malefice, ci e doar o consecință a acestei creații mecanice.

Adalbert Cadamon a citit de nenumărate ori pasajele în care Menahem Reuvin vorbește despre necesitatea ca rabinii să dobîndească acele cunoștințe care să le permită crearea cîte unui Golem la fiecare sută de ani, arătîndu-și astfel venerația pentru perfecțiunea de neatins a lui Dumnezeu. Reuvin recunoaște că puterile cu care vor fi înzestrați acești golemi vor fi tot mai modeste și el previne și asupra eventualelor accidente ce pot să apară din pricina ignorării unor etape esențiale în producerea acestora.

În cele din urmă, cînd puterile magice ale rabinilor vor deveni tot mai neînsemnate, ei nu vor mai reuși, în ciuda tuturor eforturilor, să producă un Golem, ci doar un Struț. Va fi semnul că sfîrșitul lumii așa cum o cunoaștem e aproape. Struțul va începe să-și miște furibund aripile, rugîndu-se, în felul său, alături de miile de rabini din toată lumea, pentru ca Dumnezeu să înlăture lumea artificială creată de Golem și să iasă din beatitudinea sa pentru a crea el însuși o lume vie și ferită de rău. Cînd Dumnezeu va răspunde acestei chemări, puterea răului va lua sfîrșit, iar lumea creată de el va fi tocmai Paradisul.

Adalbert Cadamon a repetat pe de rost toate formulele din tratatul lui Menahem Revlin și n-a încetat să studieze nici măcar o zi. Ajuns la vîrsta de 30 de ani, socotit unul dintre cei oamenii cei mai învățați ai generației sale, el a decis să încerce să creeze Struțul. În ciuda eforturilor sale neînterupte și a rugăciunilor pline de evlavie, n-a reușit nimic. Cuprins de disperare, măcinat de îndoială în privința capacităților sale, el a decis să observe cu toată atenția necesară un struț banal, socotind că examinarea anatomiei acestuia avea să-i servească pentru marea sa operă. Așa a ajuns să locuiască cu un struț în umila sa locuință, așa a ajuns să fie amendat de poliție și batjocorit de o lume întreagă din pricina neobișnuitei sale povești.

Dar toate aceste întîmplări nefericite nu i-au clintit convingerile cu o iotă - după ce va construi un adăpost potrivit pentru struț, va continua să rămînă alături de el pînă cînd va dobîndi inspirația necesară pentru a-l crea pe Marele Struț, grație căruia va reuși să pună capăt istoriei, conducîndu-ne apoi, cu voia lui Dumnezeu, spre noua noastră lume, spre Paradis.

30

James Franco: artistul hiperactiv

Adina BAYA

Regizor al unor ecranizări după William Faulkner și Cormac McCarthy, actor de teatru în piesa *Oameni și soareci* de John Steinbeck (jucată pe Broadway), interpret al lui Allen Ginsberg într-un film construit în jurul celebrului poem *Urlet (Howl)*. Dacă ne uităm la aceste repere din cariera lui James Franco, am putea deduce apropierea lui profundă de marea literatură americană a secolului trecut și poate chiar o misiune asumată de a crea conexiuni între aceasta și cinema/ teatru. Dar dacă lărgim cadrul și luăm în considerare restul proiectelor la care a lucrat Franco, imaginea devine eclectică.

De la rolul secundar din trilogia de acțiune *Omul-păianjen (Spider-Man, 2002-2007)* la cel al protagonistului din drama biografică *127 Hours (2010)* – care i-a adus și o nominalizare la Oscar – sau la comedia bizară *Un artist numit dezastru (The Disaster Artist, 2017)*, cariera cinematografică a lui Franco pare să oscileze în multe direcții ca tematică, genuri abordate și stiluri interpretative. Iar asta într-un ritm draconic! Până prin 2019, timp de aproape două decenii, a fost implicat în cel puțin cinci-șase producții de cinema și televiziune lansate anual, ca actor, regizor sau producător. Acestora li s-a adăugat activitatea de scriitor, autor al unor instalații de artă multimedia, dar și student la mai multe universități (cu doctorat la Yale) și profesor la celebra *Tisch School of Arts* din New York. Un pic cam mult, nu-i așa? Iar lista nu e completă.

Spiritul profesional hiperactiv și extrem de prolific al lui James Franco a dus la inevitabila situație în care o parte a proiectelor sale reprezintă rateuri răsunătoare. Poate cel mai vizibil în acest sens a fost cel legat de prestația la prezentarea premiilor Oscar din 2011, unde părea că are atenția împărțită între citirea (uneori impleticită și seacă a) replicilor care-i reveneau și postarea de mesaje pe Twitter. Alte eșecuri implică regizarea unor filme care nu au reușit să iasă din umbră și să ajungă la un public consistent, în ciuda subiectelor care ar fi meritat mai multă atenție: de exemplu, *Tenn (2012)*, un film biografic despre Tennessee Williams sau *Bukowski (2013)*, un film netermi-

nat despre prima parte a vieții scriitorului american cu același nume.

Aspectul de proiect regizoral parțial ratat, făcut în grabă, printre multe alte inițiative artistice de diverse feluri, planează și asupra ecranizării *Zgomotul și furia (The Sound and the Fury, 2014)*, după romanul omonim de William Faulkner. Deși ceva mai coerentă decât *As I Lay Dying (2013)*, încercarea precedentă a lui Franco de a ecraniza un roman faulknerian (din care e păstrată o parte din distribuție, decoruri și atmosferă), cea de față are un aer de experiment cinematografic slab finisat. Împărțit în trei capitole ce prezintă povestea decăderii familiei aristocrate Compson din Jefferson, Mississippi, la începutul secolului XX, spusă din perspectivele celor trei frați Compson, filmul rămâne fidel până la un punct structurii narative faulkneriene. Naratorul primei părți e Benjy, fratele ce suferă de un handicap mintal sever și nu poate vorbi, lucru compensat în film printr-o voce din *off* care ne prezintă gândurile sale, imitând stângaci stilul din roman. El însuși în rolul lui Benjy, Franco exagerează supărător interpretarea handicapului, plasându-se la limita grotescului și insistând, totodată, pe un lirism cinematografic total neasortat.

Pentru cei ce rezistă tentației de a abandona viziunea, însă, următoarele două capitole sunt mai apte să contureze povestea. Avem parte de perspectiva lui Quentin, fratele introvertit și depresiv al lui Benjy, respectiv a lui Jason, fratele furios căruia îi rămâne responsabilitatea de a ține legată o familie aflată în dezintegrare.

Universul oglindit în toate cele trei capitole e zguduit profund de derapajul moral al lui Caddy, sora celor trei, ce rămâne însărcinată fără a fi căsătorită. Deși vocea ei narativă e absentă din film, Caddy reprezintă adevăratul centru focal al narațiunii, fiind privită cu adorație obsesivă de Benjy, cu afecțiune neputincioasă de Quentin, care nu e capabil să îi apere onoarea, și cu furie compulsivă de Jason, care e silit să devină tutorele copilului ei nelegitim. Deși încearcă să rămână aproape de romanul-sursă, *Zgomotul și furia* frapează mai degrabă prin narațiunea deșirată și prin lirismul forțat, decât prin capacitatea de a reda spiritul prozei faulkneriene, lund astfel lista de proiecte mai mult sau mai puțin nereușite ale lui James Franco.

Nu doar o poveste spusă de un idiot

Cristina CHEVEREȘAN

A vorbi succint, în număr standard de semne, despre unul din romanele-cult pe care le predai de două decenii generațiilor de studenți, poate reprezenta o mare provocare pentru un profesor. Cu atât mai mult când romanul e *Zgomotul și furia*, iar autorul - William Faulkner. De regulă, seminarul de literatură americană a secolului al XX-lea de la Literele timișorene debutează cu întâlnirea-surpriză a studenților cu prima pagină a *Părții Întâi: 7 aprilie, 1928*. De la șoc, neîncredere și nedumerire la amuzament, curiozitate și admirație, felurite reacții se conturează în discuție. Motivul? Unul din cele mai enigmatice, ingenioase și inventive din punct de vedere formal începuturi de roman din literatura americană și nu numai, un experiment-școală într-ale modernismului, o povestire în poveste ce are nevoie stringentă de continuare și contextualizare pentru a-și putea rotunji mesajul.

Se dă o saga de familie (Compson) în linia tipică semi-imaginarei Yoknapatawpha, ușor de suprapus istoriei, geografiei și tabloului civilizațional al Sudului american de trecere între secolele al XIX-lea și al XX-lea, cunoscut lui Faulkner din interior. Evoluția va fi recompusă din fărâme filtrate prin ochii, glasul, conștiința (sau lipsa ei) a trei dintre cei patru frați Compson, ce intră în noul veac într-o familie, o comunitate, o societate în declin, bânuite de obsesii, vicii, clișee, manii devenite obstacole insurmontabile în calea unității și armoniei. Indiferent de cât de disfuncțional ar fi, doar bărbaiilor Compson li se dă cuvântul. Doar capitolul final vine să submineze așteptările și să facă o dreptate simbolică: bucătăreasa familiei, femeie de culoare, deci dublu nedemnă de încredere după standardele sudiste tradiționale, pune ordine în lucruri și valori. Ei i se încredinșează atât concluzia practică și narativă, cât și perspectiva unui autor ce are nevoie de purtători de cuvânt asemenea lui: simultan în interiorul și în exteriorul poveștii pe care o spun, actori și observatori deopotrivă.

Trei decenii dintr-o istorie de familie complicată și tarată de drame la nivel micro și macro sunt cuprinse în amintirile fiecăruia dintre naratori: același nucleu de evenimente, patru modalități diferite de raportare la fapte și de recuperare a acestora. Conceptele de timp și memorie, dragi moderniștilor ce se joacă savuros cu ele pentru a (re)construi profilurile psihologice ale unor personaje aflate în căutare identitară perpetuă, sunt practic anihilate de folosirea unui prim narator incapabil de a procesa ce i se întâmplă. Asemenea unei camere de filmat, Benjy, adultul a cărui evoluție mentală s-a oprit la trei ani, înregistrează imagini, sunete, mirosuri, umbre și lumini ce-l înconjoară, pe care le reproduce ca atare la cea mai mică stimulare a simțurilor ce-l proiectează înapoi spre experiențe trecute. Reacționează,

nu pricepe. Martor fără interpretări sau comentarii al întâmplărilor în care, pe alocuri, joacă și el un rol, confuzionează cititorul dornic de înțelegere prin simpla incapacitate de ordonare logică sau cronologică a momentelor.

Geniul lui Faulkner pune esența intrigii în aparent ermeticul prim capitol: de acolo vor ieși la lumină, unul câte unul, episoadele ce prind viață subit odată ce firul epic se înnoadă, la intervenția celorlalte voci. Quentin, intelectualul suicidar, bântuit de o întreagă mitologie a gloriei și onoarei sudiste, căzute de pe pedestal, Jason, pragmaticul insuportabil și abuziv, lipsit de scrupule ori imaginație și Dilsey, modest și echilibrat stâlp de susținere al unei gospodării unde modelele părințești au fost înlocuite de un alcoolici și o ipohondră: fiecare face conexiuni și adaugă context poveștii fără ramă a lui Benjy. În centrul ei, Caddy, sora inubliabilă, precoce și păcătoasă, surghiunită de canoanele unei moralități cu atât mai rizibile cu cât nimeni și nimic nu e perfect și fără pată în Yoknapatawpha în derivă, ghidată de stereotipuri și instincte viscereale, în detrimentul rațiunii și stabilității.

Pornind de la o imagine simbolică ce se întipărește în colțurile memoriei voluntare și involuntare a participanților la scenă, „adevărul” e întors pe toate fețele și compus din versiunile disponibile. Relația dintre întâmplare și ecurile ei, eveniment și interpretarea subiectivă pe care o presupune și surprinde, inevitabil, orice relatare constituie axa în jurul căreia se învârt, deconcertant, intriga unui roman pe cât de simplu ca idee, pe atât de elaborat ca mecanism. Există, de fapt, adevăr monolitic, integral, de neclintit, sau doar serii de narațiuni concurențiale, menite a se completa și confrunta la infinit?

Avem vreodată o perspectivă completă, omniscientă, cvasi-demiurgică, detașată asupra vieții? Controlează autorul viața din carte? Întrebări esențiale ale dezbaterilor scriitoricești de început de secol XX, transpuse în frământările corozive ale protagoniștilor *Zgomotului și furiei* cu rezonanță shakespeariană.

„Cel mai splendid eșec”, copil iubit cu disperare tocmai pentru chinurile pricinuite: așa-și vedea Faulkner capodopera scrisă de cinci ori, de la versiunea inițială, magnifică dar incomprehensibilă pe cont propriu, până la „apendicele” adăugat după șaisprezece ani, menit să retraseze și clarifice elementele obscure ale istoriei familiei Compson, din 1699 până în 1945. Romanul se poate citi și ca o colecție de povestiri independente, legate indisolubil însă prin magia imaginației ludice, tenebrele sondării psihologice, revelațiile neașteptate ale trimiterilor lingvistice și intertextuale, jonglerile cu sunete, idei, viziuni, (pre)concepții. Asemeni unui acrobat, autorul menține echilibrul fragil pe o sârmă montată la mare înălțime, uimind și înspăimântând prin îndrăzneală, inteligență și precizia execuției.

duplex

În *România literară*, nr. 12-13/2023, dl. Nicolae Manolescu oferă o meditație melancolică despre necesitatea și noblețea criticii literare: „Nu scriu aceste rânduri din solidaritate cu trecutul personal, cum se spune, cu generația din care fac parte, nici cu cronică literară, pe care am practicat-o vreme de trei decenii și mai bine. Dar mi se par de neîngăduit desconsiderarea și contestarea unicei forme de critică în stare să ordoneze într-un canon literatura și să înscrie operele în istorie. Ce i-ar mai rămâne culturii noastre dacă literatura, arta, în general, ar fi înghițite de divertisment, poezii, de cantautori, prozatorii, de jurnaliști, muzicienii, de starurile muzicii ușoare, pictorii și sculptorii, de țesătoare și de pietrari, actorii și actrițele, de culturiști și de topmodele? Există titluri de noblețe la care nu trebuie să renunțăm cu niciun preț. Valoarea este în artă o condiție *sine qua non*. Unde valoare literară nu e, nici literatură nu e. Banal, dar adevărat!”

Primul număr pe anul în curs al revistei *Ramuri* are un sumar divers, ce se adresează atât cititorilor de literatură, cât și celor interesați de artele vizuale, teatru, muzică. Iată câteva titluri și autorii lor: “Inseparabilitatea faptelor și valorilor”, de Gabriel Coșoveanu, “Grajdurile literaturii”, de Cătălin Pavel, “Regele Ferdinand – un portret pe voci”, de Simona Preda, “Dezordinea e binevenită” – aforisme și însemnări de Gheorghe Grigurcu, “O paralelă”, de Nicolae Prelipceanu, “Un procuror vorbește. Memorie, istorie și mai ce?”, de Mihai Ghițulescu, “Alfabet. Platon (3)”, de Cristian Pătrășconiu, “Atracția contrariilor”, de Dumitru Ungureanu, In memoriam Daniel Vighi și Ion Vlad, “Ion Țuculescu, repere biografice inedite”, de Cătălin Davidescu, “Teatrul ca rezistență: neașteptate gesturi de curaj”, de Daniela Fireșcu, “Pentru mine, Enescu e ca un vis împlinit altuturor românilor!”, de Toma Enache. De citit cronicile și recenziile de carte semnate de Gabriela Gheorghioșor, Gabriel Nedelea, Savu Popa, Mihaela Albu, Constantin Voinescu, Viorica Gligor. Simona Preda întreabă *Care a fost cea mai frumoasă carte citită în 2022?* Răspund, cu argumente, Adrian Lesenciuc, Odilia Roșianu și Christian Crăciun. Nu o să divulgăm ce cărți au ales cei trei respondenți, fiindcă revista se poate citi online și se poate afla direct de la... surse; și poate chiar inspira pentru eventualele lecturi pe anul în curs, mai ales că o carte frumoasă nu are, nu-i așa, vârstă.

De o sută de ori Scriptor

În cele 150 de pagini ale revistei *Scriptor* – care a ajuns la numărul 100 și căreia îi dorim viață lungă și să aibă parte de cât mai mulți cititori și de semnături & texte tari – sunt de citit pagini de poezie semnate de Ana Blandiana, Radu Florescu, Christina Hermeziu, Kocsis Francisko, Arcadie Suceveanu, Varujan Vosaganian, o proză (tradusă în românește) a francezului Benoît Vitse, articole de lingvistică de Emina Căpălnășan, Laura Carmen Cuțitaru și Carmen Florescu, articole de istorie și istorie literară de Ioan-Aurel Pop, Grigore Ilisei, Gheorghe Cliveti, Anastasia Dumitru, Lucia-Gabriela Munteanu, Eu-

gen Uricaru, Ioan Răducea, Vlad Bilev-schi, Gellu Dorian, Liviu Ioan Stoiciu, Leo Butnaru, cronici și recenzii literare semnate de Ioan Holban, Nicolae Leahu, Mircea V. Ciobanu, Șerban Axinte, Simona Modreanu, Ștefan Vida Marinescu, Constantin Cubleşan, Lucian Scurtu, Theodor Codreanu, Diana Bobică, Stelian Țurlea ș.a. Mai multe pagini îi sunt dedicate regretatului teatrolog Ștefan Oprea, care, într-un dialog cu Lucian Vasiliu, mărturisește, fiind întrebat dacă se teme de globalizare: “Nu-mi este teamă, dar nu-mi place. Ne pierdem identitatea. Vom uita cine suntem. Deja ne jenăm (unii) să mai vorbim despre patrie și despre celelalte valori și simboluri care ne asigurau individualitatea în concertul universal. Nu știu de ce noi, românii, ne grăbim grozav să cedăm în fața valului (al treilea sau al călelea o mai fi acum). Alte nații din preajma noastră păstrează cu strășnicie tot ce le este propriu și caracteristic, nu se grăbesc să se piardă în turmă. Nu neg importanța numeroaselor avantaje ale globalizării, ba chiar înțeleg că fără a te folosi de aceste avantaje nu mai poți înainta în vreme și în lume. Dar depinde cum înaintezi.”

Ce mai rămâne dacă ștergem satul

Am citit cu interes interviul pe care jurnalistul Cristian Curte l-a realizat cu etnologul și antropologul Costion Nicolescu în *Formula AS*, interviu cu titlul “Eu cred că țărănul român este o stare de spirit”. Subiectul discuției este centrat pe lumea satului de la noi, o lume care a intrat într-o disoluție accentuată, ce pare, din păcate, ireversibilă. Domnul Nicolescu pune câteva accente grave în răspunsurile Domniei sale, care pot fi luate ca niște semnale de alarmă. Iată, ca un fel de rezumat, unghiul de vedere al cunoscutului antropolog: “La noi, primul rând de intelectuali moderni a fost fie provenit din rândurile țăranilor, fie a avut foarte multă reverență față de țăranul român. Să ne gândim la discursul de primire în academie al lui Rebreanu sau al lui Blaga – care au fost dedicate țăranului român. Oamenii aceștia mari ai noștri au simțit moștenirea spirituală a satului, pe care au și valorificat-o. Pentru că, dacă ștergem satul nostru, nu mai rămâne nimic. Nici măcar biserica, pentru că biserica noastră, așa cum am spus, nu a existat decât în și prin sat. Această moștenire o putem prețui și o putem duce mai departe sau, ca niște fii risipitori, o putem pierde. Eu cred că noi am fost chemați, în momentul în care am intrat în contemporaneitate, să valorificăm moștenirea primită de la țăranii noștri. Și au fost zone și timpuri când am făcut asta, de pildă, în interbelic, cu stilul neoromânesc. Care ce face? Vine la începutul secolului XX și, pe fondul unei arhitecturi cu mijloace moderne, încearcă să pună o amprentă românească. Dacă lucrurile ar fi mers în această direcție, inaugurată de câțiva mari arhitecți (mă gândesc la Ioan Mincu, de pildă), nu am fi avut astăzi Bucureștiul acesta amărât. Astăzi, noi nu continuăm nimic din toată această moștenire. Țăranul român ne-a dat datele de identitate spirituală, care astăzi se pierd. Ca om, ca neam, trebuie să ai o identitate spirituală.” (A.P.)

Anemone POPESCU

● Capitala culturală a fost inaugurată în 17 februarie în sala Teatrului Național. În sala de spectacole de la Adam Müller Guttenbrunn am sărbătorit Capitala culturală cu ocazia împlinirii celor 30 de ani ai cenaclului și ai revistei *Stafete*. Și a împlinirii a 85 de ani ai doamnei Annemarie Podlipny-Hehn, întemeietoarea Cenaclului și a revistei. ● Fără îndoială că numărul din *Stafete*, revista Cercului literar, trebuia dedicat și e dedicat doamnei Annemarie Podlipny-Hehn, albumelor, cărților, publicate de doamna Podlipny-Hehn. A fost alături de un ilustru plastician, de un extraordinar lider, dar și alături de tinerii scriitori „de limbă germană” care s-au format alături de ea. Un interviu cu Henrike Brădiceanu-Persem, conducătoarea Cercului scriitorilor de limbă germană, omagiază sărbătorita, dar și Capitala culturală care ocrotește literatura. ● Lângă Henrike, publică în numărul omagial Lorete Brădiceanu-Persem un eseu despre personalitățile Cercului literar. Și ale revistei *Stafete*. Lorete nu e doar sora președintelui Cercului literar, dar și un scriitor foarte harnic, atentă la sărbătorirea lui Erwin Josef Țigla, care a împlinit 60 de ani. Cu această ocazie Balthasar Waitz realizează un amplu interviu cu/ despre dl Erwin Josef Țigla. ● În același context s-a lansat volumul *Deportarea germanilor din Banat în Uniunea Sovietică. O prezentare a perspectivei copiilor lor prin relatări (re)povestite*. Volumul a fost realizat de Albert Bohn, Werner Kremm, Peter-Dietmar Leber, Anton Sterbling și Walter Tonța. Cartea are un „Cuvânt călăuzitor”: „În data de 12 ianuarie 2019 [...] a avut loc o manifestare comemorativă a Organizației Federale a Șvabilor Bănățeni repatriați în Germania, având ca scop aducerea aminte de aniversarea Deportării în Rusia”. „Termenul de «Deportarea în Rusia» se impusese încă dinainte de sfârșitul celui de al Doilea Război Mondial – și odată cu deportarea germanilor din mai multe țări din Europa de Est. Se încetățenise ca denumire a translocării forțate a 150.000 din România, Iugoslavia și din Ungaria în URSS cu scopul de a-i obliga să presteze acolo muncă silnică...” ● *Convorbiri literare*, nr.2 / 2023 publică „In memoriam” un amplu dialog dintre Dumitre Radu Popescu și Leo Butnaru „V-ați lăsat condus de destin sau v-ați condus destinul?” „Cine poate spune că nu l-a con-

dus destinul unde a vrut acesta sau că el a condus întotdeauna frânelor propriului destin? Nu știu cine are curajul să spună așa ceva. Probabil am fost dus de destin și, presupun, am intrat și eu în acest destin... Viața nu este chiar un joc de șah și noi nu suntem chiar atât de mari maeștri să știm ce vom face la mutarea douăzeci și patru...” ● Din același număr al *Convorbirilor*, Antonio Patraș despre Florin Faifer: „Când l-am întâlnit prima oară, m-a frapat să descopăr că râde înfundat, mustăcind, cu gura închisă, la fel ca Mircea Doru Lesovici... ce mi-a modelat mintea și sufletul în adolescență... De altminteri, întreaga personalitate a lui Florin Faifer pare a se fi concentrat în zâmbet (amestec de ironie și melancolie) și în privire (una jucăuș-scrutătoare, lăsând impresia că alunecă mereu peste lucruri). Nu uit cât se speriat era în ultimii ani din cauza unui diagnostic care îl amenința cu treptata pierdere a vederii... Dar Dumnezeu, în marea Sa înțelepciune, l-a scutit de suferința de a nu mai putea privi spectacolul vieții pe care a iubit-o atât”. ● Memorabil editorialul din *Spații culturale*: „Decent, prin rezervația de pelicanii” apărut în nr. 86, ianuarie/februarie 2023. Transcriem câteva rânduri: „De ce n-a fost o știre moartea unui mare scriitor? De ce televiziunile s-au mulțumit cu două propoziții inserate pe scrol, derulate fără a ține cont de atenția oricui limitată și repede de abătut spre altceva a telespectatorului mai obișnuit cu știri despre violențe domestice, morți la grămadă, incendii, violuri și tâlhării? De ce moartea unui manelist, a unui măscărici, a vreunui versificator patriotard care umplea pe vremuri stadioanele patriei a beneficiat de ample interviuri stupide și de lacrimi televizate, în timp ce personalități marcante ale culturii românești ajung să se stingă discret, ca și când n-ar fi fost, ca și când n-ar fi însemnat nimic pentru nimeni? Explicația trebuie căutată în schimbările produse de „revoluția din decembrie”. În iureșul de atunci, în febra purificării pe criterii ideologice, s-a șubrezit temelia construcției culturale, păstrată, nu fără sacrificii, de artiștii autentici”. Editorialul e semnat de eseista, poeta, istoricul literar Valeria Manta Tăicuțu, redactorul șef al revistei.

P.S.: Dintr-o regretabilă eroare de documentare, în rubrica noastră din numărul 1/2023 al revistei a apărut informația că Teofil Răchițeanu a murit. Din fericire, poetul e în viață și, alături de scuzele noastre, îi dorim multă sănătate!

Revistă a Uniunii Scriitorilor din România

Redactor - șef: Mircea Mihăieș
Redactor - șef adjunct: Cornel Ungureanu
Secretar general de redacție: Adriana Babeți

Colectivul de redacție: Lucian Alexiu, Paul Eugen Banciu, Dorian Branea, Mădălin Bunoiu, Cristina Chevereșan, Radu Pavel Gheo, Viorel Marineasa, Camil Mihăescu, Ioan T. Morar, Marian Odangiu, Cristian Pătrășconiu, Dana Percec, Vasile Popovici, Robert Șerban, Daniela Șilindean, Marcel Tolcea, Ciprian Vălcău, Daniel Vighi.

Concepție grafică: Sorin Stroe.
Design pagini revista: Paul Crușcov.
Revista Orizont este indexată EBSCO și CEEOL.
www.revistaorizont.ro e-mail revorizont@gmail.com

REDACȚIA: TIMIȘOARA, Piața Sf. Gheorghe nr. 3,
telefoane: 0256 29 48 93, 0256 29 48 95
Marcă înregistrată: M/00166
Tiparul executat la S.C. DeaPrint S.R.L. București

ISSN 0030 560 X

Ilustrăm acest număr cu fotografii din Israel făcute de doamna Pia Brînzeu

Viata la 14 grade

Ioan T. MORAR

Pe rue de Poilus, la capătul dinspre Portul Vechi, chiar pe colț cu ceea ce s-ar putea numi o piațetă, deși e doar o stradă mai largă decât restul de îngustimi din La Ciotat-ul cel Vechi, era, de când ne-am mutat noi aici, acum zece ani, un magazin destul de ciudat. În spațiul lui extrem de generos erau înghesuite, ca într-un fel de magazie de en-gros, tot felul de haine stranii, făcute prin Nepal, rochii înflorate, baticuri, căciuli peruane croșetate, șalvari colorați strident, veste pentru eventualii hipioți întârziați (în La Ciotat nu am văzut decât un cuplu între două vârste care poate trece drept hipiot), obiecte imitând arta africană. M-am tot întrebat cum își plătește magazinul ăla chiria chiar în buricul târgului, pentru că nu am văzut lume cumpărând ceva dinăuntru. Marfa stătea acolo îngrămădită, iar cumpărătorii nu se înghesuiau deloc.

Acum trei ani a apărut afișul *Liquidation totale*, cu prețuri reduse chiar cu 70%. Se închidea magazinul. Eram curios ce o să urmeze în loc. Din ce am auzit prin târg, magazinul aparținuse chiar proprietarului aceluia spațiu, deci nu se puneau problema chiriei — de asta a și rezistat atât.

După vreo trei luni de la afișul cu Lichidarea totală și cu Închidere definitivă, când s-a golit totul, am văzut un afiș destul de mic în vitrină: aici se va deschide un bar de vinuri. Hopa! Părea interesant, deși mai era un bar de vinuri în piațeta Sadi Carnot, iar o cavă (cum zicem noi, francezii, magazinelor de vinuri) s-a închis la vreo două sute de metri pe rue de Poilus. (Gîndeam ca un funcționar de la o primărie de sector din București care, în primii ani '90, refuzase aprobarea unui investitor care voia să deschidă un restaurant pe Moșilor pentru că mai era un restaurant lângă!)

A început amenajarea spațiului. Am aflat că numele va fi „14 grade”. Lucrările au fost făcute de firma lui Dan Dragomir, un român pe care-l cunosc bine. Cum treceam zilnic pe rue de Poilus, stradă care face parte din traseul plimbărilor mele, am văzut, încet-încet, cum se contura viitorul. Au început să apară stive de cutii de vin, iar într-o zi am intrat în vorbă cu unul din cei doi inițiatori, David. Era entuziasmat, spunea că va fi un concept original, nu va fi doar bar de vinuri, nici

doar magazin, ci și un loc de educație și de familiarizare cu vinul. I-am spus că și eu sînt pasionat, am vorbit un pic despre vinurile din România, i-am urât succes.

S-a deschis, am intrat să văd ce vinuri au. Erau foarte multe etichete, semn că oamenii și-au propus chiar să reziste în aventura asta. Am și băut cu niște prieteni de vreo două ori niște vin la una din mesele scoase în stradă, am văzut mai mulți localnici. Turiștii se înghesuie la terasele din port.

Apoi a venit pandemia, care a făcut ravagii pe rue des Poilus, „artera” comercială din La Ciotat, dar nu numai aici. Restricțiile de circulație au îndreptat consumatorii spre comerțul online. „Pe noi ne-a ajutat foarte mult pandemia”, îmi spune Mathieu Catalano, cel de-al doilea proprietar, care, între timp, a cumpărat și părțile lui David. „În pandemie am vîndut foarte mult. În lipsă de altceva, lumea stătea în casă și desfăcea sticle, nu doar vinerea sau sâmbăta, ci zilnic. Ne-a făcut bine la cifra de afaceri și ne-a consolidat poziția. Marfa a fost bună, așa că și încrederea consumatorilor a crescut”.

Mathieu a fost inginer (ca și David, asociatul lui de la început), a lucrat în fabricarea motoarelor de avion, a făcut carieră serioasă în inginerie ca director de proiecte, dar, la un moment dat, când se puneau problema să se mute de tot în Scoția, la un punct de lucru de acolo, a stat și a cîntărit lucrurile. Ar fi însemna ca soția să-și părăsească slujba bună (într-o agenție de comunicare din Marsilia), copiii să se adapteze la un alt sistem de învățământ... Cum era pasionat de vin, membru de cîțiva ani într-un club de degustători ciotadieni, s-a gîndit că asta e direcția. Să intre în lumea vinului. Re-conversia a început cu înscrierea la Academia de Vin pe care a terminat-o cu bine, apoi a gîndit un proiect intitulat, iată, 14 grade. A primit sprijin de la un organism regional care finanțează proiecte viabile, a căutat un spațiu și, cum magazinul straniu de care am vorbit tocmai s-a închis, l-a găsit.

În afară de vînzarea „cu amănuntul” și de consumul pe loc (suplinit de o bucătărie de *tapas*-uri asortate la vin), Mathieu alcătuieste și asigură cu marfă cartea de vinuri pentru cinci restaurante din La Ciotat, organizează degustări pentru diferite firme, găzduiește diverși producători care-și prezintă producția. Mai mult, se gîndește să deschidă un nou magazin undeva în localitățile din vecini („— La Sanary? — „Nu, la Sanary e prea scumpă chiria.”)

Un magazin de vinuri, un bar de vinuri, chiar, nu are voie să se plafoneze, pentru că, uneori, obișnuința ucide plăcerea. Trebuie să atragi mereu, ca într-un joc amoros, să surprinzi. Printre căile pe care Mathieu le utilizează pentru asta sînt și *master-class*-urile lunare pe diverse teme. Pe mine m-a „agățat” cu o seară de marți în care propunea descoperirea unor „pepîte” necunoscute din Languedoc-Rousillon. Degustare „în orb” de șase vinuri, plus platou brînză și mezeluri, 39 de euro. Bun așa, ia să mă înscriu.

Intru și, cu ocazia asta, îl cunosc pe Mathieu. Care, politicos, îmi spune că nu mai sînt locuri. S-au ocupat toate cele douăzeci. Insist, îi spun că-s prieten cu Julia Scavo (una dintre cele mai bune someliere din lume, originară din Craiova), că sînt pasionat, că poate mai găsește un loc. Îmi spune că are un prieten român, Dan Dragomir, cel care a făcut lucrările la magazin, îi spun că-l cunosc și eu, îi arăt contactul din telefon... Pînă la urmă, își spune că unde intră douăzeci, intră și al douășunulea. (În seara respectivă au absentat două persoane din cele douăzeci înscrise.)

Ajung cu un sfert de oră înainte de ora șapte seara. Sînt primul, îmi aleg un loc de unde văd bine restul lumii. Fiecare loc are în față trei pahare și un dosar cu harta regiunii viticole Languedoc-Rousillon (cu AOP-uri și IGP-uri), un grafic cu producția de vinuri, un tabel cu soiurile de struguri (28 pentru toate culorile), o listă cu cele cinci tipuri de sol din zonă. Pe o altă foaie sînt tipărite caracteristicile urmărite la o degustare (culoare, miros, gust, postgust). Ultima foaie din dosarul „de lucru” cuprinde vinurile pe care le vom degusta:

trei albe și trei roșii. Cele albe sînt obținute toate în bi-odinamie (e un curent care amestecă procedeele bio cu învățături ezoterice, cu fazele lunii etc). Dar cum nu sînt fan de albe, nu insist. Oricum, erau foarte bune, la prețuri sub 25 de euro sticla. În timpul degustării albelor am mîncat brînzeturile de pe platou, jambonul și salamurile păstrîndu-le pentru cele roșii.

Se face ora șapte și se umple sala. Văd printre cei veniți o tînără cu nasul în vînt (la propriu) căreia i-am atras atenția că nu are mască pe cînd eram la Carrefour, în vremea pandemiei. Eu o recunosc, ea nu mă recunoaște, că doar aveam mască. Se așază cu prietenul ei lîngă masa mea. În final, îmi vor deveni amîndoi foarte simpatici. Lîngă mine luaseră loc doi tineri veniți împreună și un tip singur. Facem cunoștință, că așa e civilizat: pe ea o cheamă Margot. „Ca pe regina Margot?” întreb eu... „Nu, de la Chateau Margaux, părinții mei sînt mari amatori de vin”. Deci, Margaux și Vincent, plus Gregor, neamț are lucrează la Cazino-ul din Aix, amator de vinuri albe.

Seara începe cu o întrebare: care e cea mai mare din cele zece regiuni viticole ale Franței? Răspund primul: Languedoc-Rousillon. Bine, stai jos, zece. Nu, nu mi-a dat zece, glumesc, deși meritam: am răspuns corect. Da, îmi place mult regiunea asta, e cea mai dinamică, pînă acum cîteva zeci de ani producea vinuri comune, de masă, de calitate medie spre joasă. Între timp, s-au replantat mii de hectare și au venit la „butoane” tineri specialiști care au produs vinuri foarte, foarte bune.

De altfel, de cînd cu reducerea toleranței la alcoolemia șoferilor, consumul de vin de masă a scăzut, dar a crescut consumul de vinuri mai scumpe. Așa că și regiunea a trebuit să se adapteze. Deja sînt de reținut niște AOP-uri de excepție, Terasses du Larzac, Minervois, Pic Saint Loup. (Unul dintre cele mai spectaculoase vinuri pe carele-am băut la viața mea este *La Petite Sibérie*, din Terasses du Larzac).

În seara asta nu despre marile AOP-uri e vorba, mai ales în cazul celor trei roșii: Pinot Noir de la Domaine de Brau (produs, fără AOP sau IGP, ca Vin de France), Domaine des Creisses (IGP Pays d'Oc) și Puech-Lazert (IGP Pays d'Herault). Pe foaia de degustare sînt trecute etichetele, dar urmează să spunem care din vinul 1, vinul 2, și vinul 3 se potrivesc cu care dintre etichete. La primul vin e simplu, strigă în el *pinot noir*-ul, un soi care nu mă încîntă prea tare, e lipsit de corpolență și de tanini...

Problema e la celelalte două, care sînt foarte apropiate. Unul din ele are un cupaj curios: 25% cabernet, 30% Syrah, 25% Grenache, 4% Carignan, 8 % Marselan alicante, 8 % Murvedre și e învechit în cuve de inox în care s-au introdus doage de baric. E o metodă și asta, să se simtă lemnul. Unii introduc nu chiar doage, ci chipsuri, bucăți de lemn...

Celălalt roșu e un cupaj de Cabernet, Syrah și Murvedre, ținut doi ani în butoi de stejar franțuzesc. Două vinuri foarte, foarte bune, cu adevărat pepite rare. Recunosc, nu le-am nimerit, le-am pus invers. Ordinea reală am aflat-o de la Mathieu: al doilea este Puech-Lazert, din 2018, o podgorie destul de mică, iar cel de-al treilea Domaine des Creisses, din 2020. Sînt două IGP (indicație geografică protejată) care, cu astfel de produse, pot accede la treapta superioară, AOP (Apelație de Origine Protejată). A fost o seară plăcută, care mi-a prilejuit o constatare optimistă: din cei 19 participanți, trei sferturi erau tineri, 9 bărbați și zece femei. Semn că vinul e o cultură, cum să zic, multiculturală...

Am plecat după trei ore, așteptînd viitorul master-class și gîndindu-mă că, poate, în viitor, voi avea ocazia să conving vreun producător de vin din România să se confrunte cu publicul exigent din Franța. Să facem, printre altele, o degustare în localul lui Mathieu. Deși, în zona asta, după multiple încercări, optimismul meu în legătură cu producătorii români s-a cam oțetit. Afară s-a mai răcorit, ceea ce e normal pentru februarie. Coincidență sau nu, termometrul arată 14 grade.